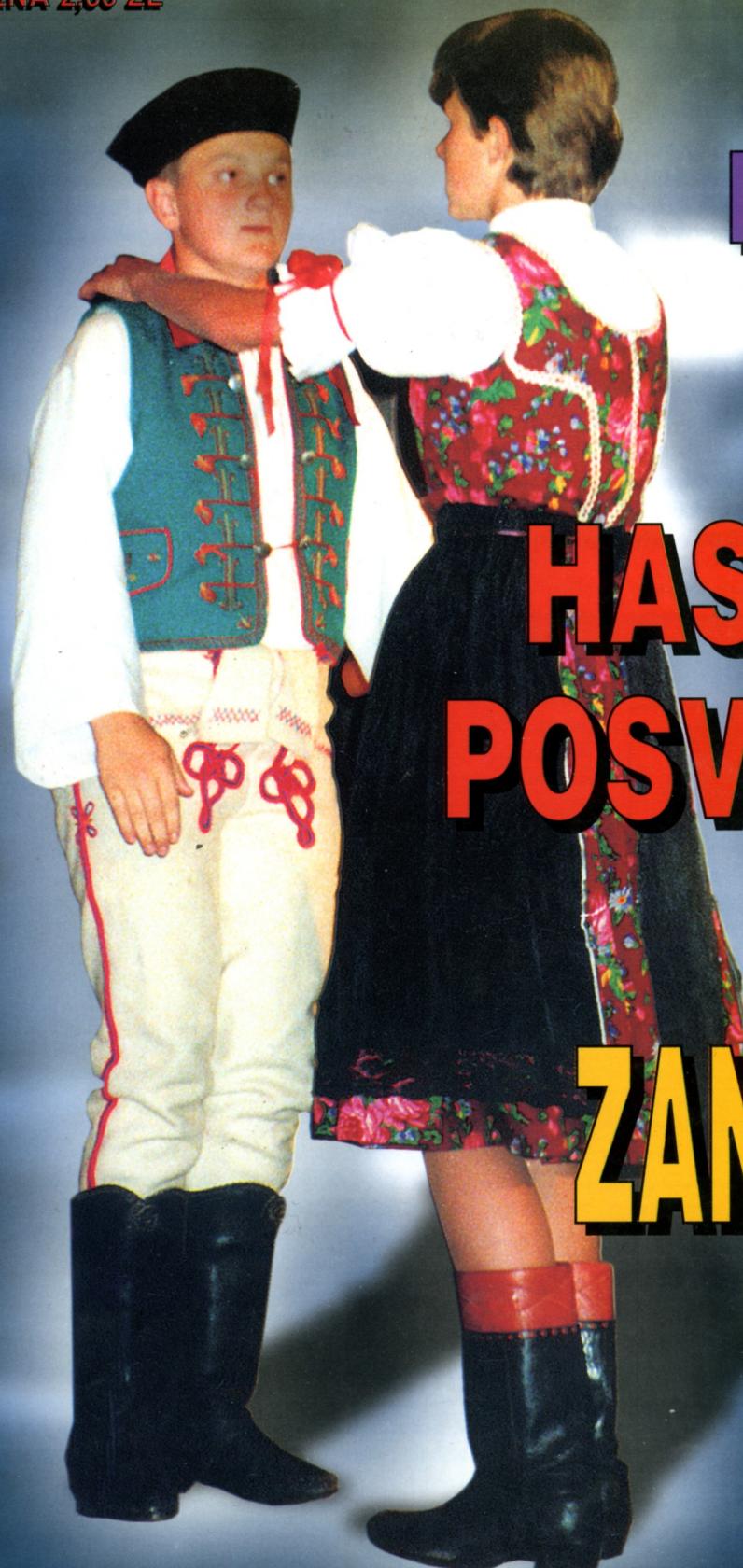

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS

ŽIVOT

Č. 9 (508)
CENA 2,00 ZŁ

SEPTEMBER
WRZESIEŃ 2000

K VÝROČIU
SNP
**HASIČSKÁ
POSVIACKA**

**ZANIKAJÚCE
REMESLÁ**

Asi nenávratne minuli časy, keď nás na Spiši či Orave očarúval obraz malebných, uhladných dedín s typickou drevenou architektúrou. Aj tu však zavítala nová doba, ktorá vytlačila drevné domce a namiesto nich zaviedla štýlovo nie vždy najvkusnejšie, ale zato pohodlné, moderne zariadené murovanice. Našťastie nie všetci podľahl tejto móde, aspoň nie úplne, čoho príkladom je aj tento pekný rodinný dom v Repiskách, na ktorom minulosť pripomína ešte drevená, šindľom krytá strecha. Šindliarstvo však, podobne ako iné remeslá, definitívne zaniká, o čom pišeme na str. 9 - 10. Foto: J. Bryja

Oznamujeme čitateľom nášho časopisu, že sídelný biskup spišský, Mons. prof. ThDr. FRANTIŠEK TONDRA navštívi 22. októbra 2000 kacvínsku farnosť. O 9. hod. odslúži v miestnom kostole sv. omšu pri príležitosti 185. výročia menovania kacvínskeho farára, kanonika Daniela Udranského (1768-1846) za prvého rektora novozaloženého knazského seminára v Spišskej Kapitule. Srdcne pozývame.

V ČÍSLE:

Najlepší krajčír na Orave	4
K výročiu Slovenského národného povstania	5
Spomienky na vojnu	6
Naši zlatí jubilanti	7
Novinky z Čiernej Hory	8
Zanikajúce remeslá	9-10
Z dejín fridmanskej pošty	11
Z Dňa zahraničných Slovákov v SR '2000	12-13
Pri narodení človeka	14
Pes - priateľ človeka	16
Hasičská slávnosť v Dolnej Zubrici	18-19
Povedka na volnú chvíľu	20-21
Citatelia - redakcia	22-24
Polnlohospodárstvo	25
Mladým - mladším - najmladším	26-27
Šport a hudba	28
Pletieme	29
Naša poradňa	30-31
Psychozábava - humor	32-33
Zaujímavosti	34

NA OBÁLKE: Tancuje mladý beliansky párs počas Dni slovenskej kultúry v Nedeci. Foto: J. Bryja. Návrh obálky: A. Kozioł

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POŁSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR
31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04
tel./fax: 634-11-27

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespół:

Peter Kollárik, Ján Bryja

Społeczne kolegium doradcze:
Zofia Bogaśkowá, Jerzy M. Bożyk
František Harkabuz, Zofia Chalupková,
Bronislav Knapčík, Lídia Mšalová,
Anton Pivovarčík

Skład:

Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze roku
bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto:
Bank PKO S.A. Grupa Pekao S.A.
III/O Kraków 10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma
można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kó i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2 zł
półrocze - 12 zł
rocznie - 24 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść
materiałów pozaredakcyjnych, nie
zawsze zgodnych z poglądami redakcji.

PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

PRED XI. ZJAZDOM SSP

**FRANTIŠEK
ŠOLTÝS
z Lapšanky**

- Činnosť našej miestnej skupiny v poslednom čase dosť stagnuje a zíšlo by sa ju nutne oživiť. Nebude to však ľahké, lebo dnes, keď dochádza k národnostnému premiešaniu obyvateľstva, je ľahšie rozšíriť členskú základňu a zapojiť mládež do krajanskej činnosti. Máme sice v obci klubovňu, kde by sa mohla mládež stretávať, avšak bolo by treba zmodernizovať jej zariadenie. Istý čas sa tam snažila mladých pritiahať dcéra našej predsedníčky Božena Holová, a otvárala klubovňu každý deň, lenže návštevnosť bola malá. Dnes už takmer v každej domácnosti je auto, takže mládež chodíva do susedných dedín, kde sú väčšie možnosti.

Už dávnejšie nám zanikla slovenčina v škole. Mali by sme sa pokúsiť ju obnoviť, aj keď to nebude ľahké. V škole je totiž mälo detí a tak sa bojíme, či nám ju kvôli tomu nezavaria, a deti budú dovážané do Nižných Láps. Aj v našom kostole sa už slovenské pesničky spievajú čoraz zriedkavejšie. Máme len jednu omšu v nedeľu, na ktorej sa pôvodne spievalo do pol omše slovenské piesne, potom poľské. Teraz sa cez omšu spieva len jedna alebo dve slovenské piesne. Keby sme aj chceli druhú, slovenskú omšu, mala by iste aj svojich odporcov.

Proti činnosti Ústredného výboru nášho Spolku nemám väčnejšie výhrady. Myslím si, že nám podľa svojich možností pomáha. Bolo by potrebné snáď len to, aby sa krajanské kultúrne podujatia, prehliadky dychoviek či folklórnych súborov konali aj v tých menších obciach. Určite by to povzbudilo ľudí a oživilo kultúrnu činnosť aj v Lapšanke. Taktiež by sa častejšie mali robiť vlastivedné zájazdy na Slovensko pre členov miestnych skupín, o ktoré je medzi krajanmi veľký záujem. Páči sa mi myšlienka výstavby veľkých centier slovenskej kultúry na Spiši aj Orave. Verím, že čoskoro bude kacvínska budova dokončená, čo pomôže Spolku rozšíriť činnosť.

**EDUARD
PRILINSKÝ
z Podvlka**

- Musím povedať, že naša miestna skupina nepatrí medzi najaktívnejšie. Znižuje sa nám členská základňa, nedávno zaniklo aj vyučovanie slovenského jazyka a medzi členmi chýbajú najmä mladí krajania. Kedysi bol krajanský život v obci oveľa aktívnejší, mali sme vyše 100 predplatiteľov Života (dnes okolo 45), často sa konali schôdze a krajanské stretnutia. Ešte v 60. rokoch sa v škole č. 1 vyučovalo všetko po slovensky, ale postupne začalo všetko upadať. Hoci sa potom zdalo, že tento nepriaznivý stav sa podarilo zastaviť, tažká situácia pretrváva dodnes. Keďže si myslím, že podobné problémy majú aj iné miestne skupiny, musíme premýšľať o tom, ako činnosť Spolku oživiť. Bolo by treba častejšie zvolávať schôdze a o činnosť MS by sa malo viacej zaujímať aj vedenie ÚV, ktoré by im malo pomáhať a povzbudzoval ich.

Teší nás však, že napriek mnohým problémom má v našej obci dobrú tradíciu najmä ochotnícka činnosť. Divadelný súbor Ondrejko oslávi v tomto roku už 50. výročie svojho vzniku. Vystriedali sa v ňom už tri generácie krajanov. Myslím si, že je to dôkaz veľkého záujmu práve o tento druh kultúrno-záujmovej činnosti.

Mrzí ma však, že sa nám viacerí mladí ľudia odcudzujú a nemajú záujem o prácu v krajanskej organizácii. Samozrejme veľký vplyv na to majú najmä ich rodičia, ktorí v poslednom období túto otázku zanedbali. Naštastie v divadelnom súbore nám má stále kto hrať, keďže na miesto bývalých členov pribúdajú noví. Príťahuje ich sice najmä možnosť vystupovať na Slovensku, ale aj možnosť na aktívne trávenie voľného času a sebarealizácie. Škoda, že dodnes musíme nacvičovať v provizórnych priestoroch, keďže v obci nie je vhodná sála. Čakáme preto na skoré začatie výstavby Domu slovenskej kultúry v Jablonke, kde by bolo miesto nielen na nácviky, ale aj na predstavenia súborov z celej Oravy.

Od XI. zjazdu nášho Spolku očakávame aj väčšiu pomoc pri zavedení slovenskej sv. omše v našom kostole, o ktorú sa márne pokúšame už niekolko rokov. Doteraz totiž spomíname na slovenskú omšu, ktorá sa u nás uskutočnila počas poslednej prehliadky dychoviek v obci. Pripomienim tiež, že do roku 1989 bol na našom kostole slovenský dvojkŕíž, ktorý svedčil o našej histórii. Počas opravy kostola ho však zložili a my dodnes nevieme, prečo sa tak stalo.

Pokiaľ ide o budúcnosť nášho Spolku, bolo by potrebné usporadúvať po obciach viac kultúrnych podujatí a organizovať aj viac výletov a exkurzií na Slovensko, tak pre školskú mládež, ako aj pre starších krajanov. ÚV Spolku by mal pomáhať aj pri riešení ďalších otázok, ktoré trápi miestne skupiny. Ide o ľahšie vybavenie klubovní a finančnú podporu kultúrno-spoločenskej a záujmovej krajanskej činnosti. Trápi nás tiež, že veľmi dlho trvá výmena tabuľ na krajanských klubovniach.

Za všeobecnú dlhorocnú pomoc nášmu divadielu a za možnosť vystupovať pred divákmi na Slovensku chceme podakovať najmä riaditeľke Oravského osvetového strediska v Dolnom Kubíne Olge Žabenskej.

**EDUARD
BÍŽIAK
z Vyšných Láps**

- Musím povedať, že aj keď naša miestna skupina nepatrí medzi najaktívnejšie a jej činnosť v poslednom čase trošku ochabla, situácia nie je až taká zlá. V MS máme aj mladých členov, ktorí určite budú dbať o udržanie tradícií svojich predkov. V obci máme slovenské bohoslužby, ktoré navštěvuje veľa starších, ale aj mladších krajanov. Odbavuje ich miestny farár buď kaplán. S ich úrovňou som spokojný. V našej škole sa celý čas vyučuje slovenský jazyk. Neviem sice, koľko detí sa naň v tomto roku zapísalo, ale verím, že krajania nedopustia, aby slovenčina zanikla. Musím ešte dodať, že v obci pôsobí dychový orchester, ktorý vedú krajania Mieczysław Šoltýs a Milan Gryglák. Naša dychovka má vo svojom repertoári hlavné slovenské skladby a ochotne sa zúčastňuje všetkých krajanských podujatí. Veľmi ma teší, že konečne došlo k oprave miestnej klubovne, ktorá určite pomôže oživiť činnosť našej miestnej skupiny. O jej priestory sa už mládež začala zaujímať. Chce tam robiť tanecné zábavy a iné podujatia. Bolo by však dobre zamestnať niekoho, kto by mal budovu celý čas na starosti, a kto by riadil jej činnosť. Je to krásny objekt v centre obce, len ho treba umne využívať, aby nestál prázdný. Dúfam, že sa nájdú prostriedky aj na dokončenie podkrovia, kde by sa dalo zriaďiť nejakú kaviareň, alebo aj malú ubytovňu.

Krajanskú kartu má len veľmi málo členov našej MS. Ani ja ju ešte nevlastním, myslím si však, že tento preukaz sa môže krajanom zísť. Škoda, že jeho vybavovanie je také zdľavé. Najlepšie by bolo, keby sa ho dalo vybaviť naraz pre všetkých členov miestnej skupiny.

Pokial ide o činnosť ÚV nášho Spolku, myslím si, že ide dobrým smerom. Každý rok sa koná niekoľko veľkých kultúrnych podujatí, ako napr. Fašiangy či Dni slovenskej kultúry. Som veľmi rád, že v tomto roku sa Dni slov. kultúry konali aj v našej obci. Treba myslieť aj na tie menšie miestne skupiny a pomáhať im. Také podujatie krajanov vždy zaujme a oživí činnosť v obci. Musíme pochváliť aj výstavbu Domu slovenskej kultúry v Kacvíne. Myslím si, že je to potrebná investícia, vďaka ktorej bude mať čoskoro náš Spolok ešte lepšie možnosti rozvoja. Som veľmi spokojný s naším krajanským časopisom, o ktorý je v našej obci vždy veľký záujem. Je to už naozaj časopis na veľmi dobrej úrovni, ktorý rád čítam.

GRAŻYNA KULMANOVÁ z Oravky

- Už v úvode musím s tútosou skonštatovať, že činnosť našej miestnej skupiny v poslednom období značne zaostáva za inými. Všetci však vieme, že dnes je už ľahšie zapájať ľudí do nezistnej, verejnoprospejnej činnosti. Časy sú totiž také, že mnohí myslia viacej na seba, na to, ako zarobiť peniaze, kým na spolkovú činnosť im skrátka neostáva čas. Aj preto práca v mnohých, najmä malých miestnych skupinách, stagnuje. Problém je tiež v tom, ako odznova pritiahuť deti a mládež do krajanskej činnosti.

Ja sama bývam v Oravke len od roku 1991, ale snažím sa aj tu byť v centre krajanského diania. Pochádzam totiž z Veľkej Lipnice, kde som získala silné národné povedomie, ktoré vo mne pestovali najmä moji rodičia a babka Julianá Vontorčíková.

Mráz ma preto, že aktivita tunašej MS klesla. Kedysi to bolo iné. Ved' aj v Studžonkách, v dome Tomalu, bola škola, kde sa vyučoval slovenský jazyk a dochádzali tam aj deti z Podsklia. Keď neskôr škola vyhorela, presťahovali ju do starého Kultúrneho domu, ale slovenský jazyk sa nadalej vyučoval. V tom období bol predsedom MS v obci Peter Jurčák, za ktorého mal Život vyše 100 predplatiteľov. Neskôr však začal tento počet klesať, čo súviselo o.i. s tým, že centrum našej miestnej skupiny, ako aj klubovňa sa prestahovali do Studžoniek a s faktom, že v novovybudovanej ZŠ sa prestal vyučovať slovenský jazyk.

Činnosť našej miestnej skupiny sa však musí oživiť. Pomohlo by tomu aj lepšie vybavenie klubovne, ktorá je malá a slabo vybavená, takže nevyhovuje súčasným požiadavkám. Lenže to stojí veľa peňazí. Musíme sa tiež snažiť pritiahuť do našej činnosti mladých ľudí, lebo keď starší krajania odídu, nebudem mať nástupcov. Bolo by tiež potrebné častejšie zvolávať schôdze. V ďalšom oživení činnosti Spolku by nám mohlo pomôcť aj vedenie OV a ÚV SSP, ktoré by sa malo o našich krajanov viacej zaujímať.

Našou hlavnou úlohou však musí byť presviedčanie rodičov, aby svoje deti opäťovne zapísali na vyučovanie slovenského jazyka. Treba tiež zvýšiť počet odoberateľov Života v celej obci. Dúfam, že všetky problémy sa nám napokon podarí vyriešiť, len sa do toho musia viač zapojiť všetci členovia MS.

Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JÁN BRYJA

NAJLEPŠÍ KRAJČÍR NA ORAVE

Ide samozrejme o krajanu Juliana KOVALČÍKA z Hornej Zubričce, ktorý si za roky svojej práce vyslúžil takéto dobré meno. Narodil sa 11. apríla 1931 v chudobnej roľníckej rodine v Hornej Zubriči. Ako sedemročný, ešte za bývalého Poľska, začal navštievať ľudovú školu vo svojom rodisku. Od druhej triedy sa už učil v slovenskej škole, keďže práve vtedy sa Orava vrátila k Slovensku. No siedmu triedu (opäť v polštine) zavŕšil už po vojne a to na večerných kurzoch. Jeho túžba po poznávaní ho neustále hnala vpred. Keďže na Slovensku mal uja, ktorý bol krajčírom, rozhodol sa ísť k nemu, aby ho naučil šíť. Rodičia s tým súhlasili. Manička mu do batôžka zabalila košelú i spodky, aby si mal čo prezliečť, upiekla mu čierny „moskol“ (osúch) a s Božím požehnaním ho vyprevadila na cestu. Chlapec sa pobral k Chyžnému, kde chcel načierno prekročiť hranicu. Mal však smolu, chytia ho hraničná stráž a odviedla do Czarného Dunajca, kde ho zavreli. O niekoľko dní ho naštastie prepustili, keď vysvitlo, že je ešte neplnoletý. Svoj priestupok si však musel odpykať - každý mesiac sa musel hlásiť na bezpečnosť.

Na krajčírstvo však nezabudol. O niekoľko rokov sa mu podarilo dostať sa na tzv. Ústav remeselného zdokonaľovania v Krakove. Býval u známych, ktorí k nim do Zubričice chodievali na rekreáciu. Ináč by si pobyt v Krakove nemohol dovoliť. Polročné školenie úspešne absolvoval v roku 1958 a získal kvalifikáciu pre pánske, dámske a detské krajčírstvo. Podľa mienky skúšajúcich mal znamenitý prospech, čo sa, žiaľ, nemohlo odzrkadliť na výučnom liste, keďže počas skúšok urobil prfliš vela pravopisných chýb. Totiž neovládal polštinu.

Po návrate z Krakova išiel na prax k dobrému krajčírovi, kr. Jánovi Knapčíkovi, ktorý sa krajčírstvu vyučil na Slovensku. Potom už začal sám šíť a týmto spôsobom zarábal na živobytie pre svoju rodinu, lebo sa medzitým oženil s kr. Štefánou Kulákovou z Hornej Zubričice. Ich rodina sa onedlho zväčšila o dcéru a dnes im život rozveselujú dve vnúčky a dvaja vnuci.

Kr. J. Kovalčík chcel byť dobrým krajčírom, preto sa neustále usiloval zdokonaľovať svoje remeslo. Jeho túžba sa splnila až v roku 1968, keď ako externista urobil v Krakove záverečné skúšky a stal sa diplomovaným krajčírom. Žiaľ, srdcová choroba mu onedlho skrižila plány a spôsobila, že sa na istý čas musel vziať svojho povolania. Keď sa konečne zotavil, začal pracovať ako skladník v Nowotargskom obuvníckom kombináte. Vo voľnom čase sa však venoval krajčírstvu a šíť veľmi vkusné odevy, ale aj iné veci o.i. svojim predstaveným, ale aj známym. Zdôveril sa mi, že šitím zarábil viac než prácou v kombináte. Taktôž si ušetril prostriedky, za ktoré postavil dcére pekný murovaný dom. Neskôr prepísal na ňu aj svoje hospodárstvo. Teraz jej, už ako dôchodca, pomáha, koľko vladze.

Julian Kovalčík je nielen znamenitým krajčírom, ale aj dobrým Slovákom, ktorý si podnes uchoval pevné slovenské národné povedomie. V tomto kontexte by som chcela zacitovať jeho návrh, ktorý adresuje Ústrednému výboru nášho Spolku v Krakove: „Nový ÚV SSP by sa mal postarať o nakrútenie dokumentárneho filmu o tom, ako sa naši predkovia bránili pred pripojením Oravy a Spiša k Poľsku. Stalo sa to násilne, proti ich vôle. Musíme dbať o to, aby naše deti a vnuci poznali skutočnú pravdu o tom, ako sme v roku 1920 stratili našu slovenskú zem“. Nebolo by od veci pouvažovať o tom.

LÝDIA MŠALOVÁ

Kr. Julian Kovalčík pri práci

K VÝROČIU SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

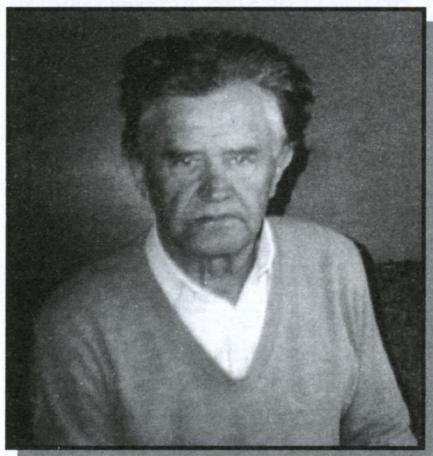
Mnohí účastníci a svedkovia tejto udalosti z roku 1944 sú už od nás navždy odišli, ale tí, ktorí zostali pri živote, budú navždy spomínať čas, v ktorom zviedli smrtelný zápas s fašizmom. V dejinách každého národa sa totiž vyskytne takéto prelomové udalosť, ktoré často rozhodujú o jeho ďalšom rozvoji. Pre slovenský národ, ktorý mal za seba storočia zápasu o samostatnosť a miesto v Európe, bol takým historickým zvratom ozbrojený boj v Slovenskom národnom povstani. SNP vypuklo 29. augusta 1944 a jeho začiatok oznámili na vlnach Slobodného slovenského vysielača v Banskej Bystrici slová bánsne Sama Chalupku - Mor ho!

A ty mor ho! - hoj, mor ho!

Detvo môjho rodu,
kto kradmou rukou siahne
na twoju slobodu;
a čo aj tam dušu dás
v tom boji divokom;
Mor ty len, a voľnebyť
ako byť otrokom.

Krajania v povstani

Vedúcu úlohu, ako hlavný činiteľ vojenských operácií, zohrala v povstani slovenská armáda. Ako sme už neraz písali, v SNP sa zúčastnili aj desiatky krajánov zo Spiša a Oravy. Viacerí z nich v tomto boji položili svoje životy, mnohí utrpeli zranenia, či skončili v nemeckom zajatí. Pripomeňme si stručne

Ferdinand Ďurčák z Hornej Zubrice

vojnové a povstalecké osudy aspoň niektorých z nich. Prakticky od samého začiatku povstania sa priam na prvej líniu bojov ocitli o. i. títo krajania z Oravy:

Ferdinand ĎURČÁK z Hornej Zubrice, ktorý bojoval na úseku Vŕútka - Strečno - Dubná Skala, kde bol 11. septembra 1944 zranený a odvezený do nemocnice v Martine. Za udanlosť a účasť v SNP vyznamenaný Štieborným krížom za zásluhy.

Karol KULAK z Dolnej Zubrice. Od októbra 1942 príslušník 1. armádneho zboru gen. L. Svobodu, bojoval v SNP, nositeľ viacerých vyznamenaní.

Ignác GRIBÁČ z Podvlnka, počas SNP vysadený na letisku Tri duby pri Zvolene, bojoval pri Trnavej Hore, Kriváni a Starých Horách, dostał sa do nemeckého zajatia.

Andrej KUCEK z Veľkej Lipnice, bojoval na úseku Ružomberok - Biely Potok - Liptovská Osada - Banská Bystrica. Po obklúčení 29. októbra 1944 v okolí Prašivej sa dostał do nemeckého zajateckého tábora Ziegenheim.

František SVETLÁK z Malej Lipnice. Príslušník 1. armádneho zboru gen. L. Svobodu, 2. čs. paradesantnej brigády a člen partizánskej brigády pod velením A. S. Jegorova. Po fažkých bojoch na úseku Staré Hory - Donovaly - Prašivá - Kozí Chrásťa sa 10. novembra 1944 dostał do nemeckého zajatia. Vyznamenaný pamätnou medailou SNP a odznamkom 2. čs. paradesantnej brigády.

Emil PÁLENÍK z Jablonky. Bojoval v radoch 1. armádneho zboru gen. L. Svobodu. Počas bojov v SNP ranený do nôh a hlavy. Vyznamenaný Vojnovým krížom.

To je len niekoľko príkladov účasti oravských krajánov v povstaleckej dráme na Slovensku. Ako sme už povedali, bolo ich oveľa viac: Eugen Kott, Eugen a Vendelín Kulaviačovi z Dolnej Zubrice, Karol Blubla z Chyžného, Vendelín Stercula, Andrej Cegelný, František Žywioł a Štefan Zajac z Malej Lipnice, Konštantín Janoviak, Viktor Kucek, Karol Jurčák, Alojz Skočík, Karol Michalák, Karol Tvorzyk, Ján Pniaček, Ján Rolník a Celestín Dudziak z Veľkej Lipnice, Jozef Kovalčík a František Grobarčák z Hornej Zubrice, Ján Záhora z Jablonky, Eugen Rapáč, Karol Nedelák, Ignác Gribáč a Ignác Fedor z Podvlnka, Vladislav Karvacký z Bukoviny-Podsklie a ďalší. (pk)

* * *

Ako sme už spomenuli, SNP sa zúčastnili aj mnohí krajania zo Spiša. Boli to o. i.:

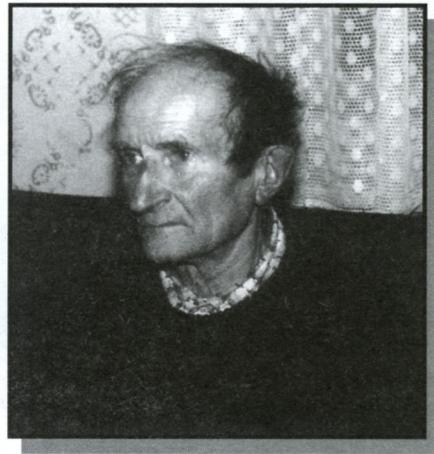
Ján BLACHUT z Kacvínna, vojak 2. čs. paradesantnej brigády, po vysadení na letisku Tri duby sa zúčastnil bojov na Pohroní, pri Banskej Štiavnicki, Dobrej Nive, Brezne a Banskej Bystrici. Za účasť v SNP a udanlosť v boji bol vyznamenaný Radom SNP II. stupňa, ktorý mu udelila Slovenská národná rada.

Alojz GALUŠ z Krempáčov, ako vojak povstaleckej jednotky prešiel bojový krst pri Strečne, bojoval v okolí Hornej Štubne, Prievidze a Čumbiera v Nízkych Tatrách, kde sa dostał do nemeckého zajatia.

Andrej VOJTAŠ z Jurgova bol po vypluknutí SNP zadelený do sanitného oddielu,

s ktorým sa neraz ocitol v prvej líni boja. Pôsobil v oblasti letiska Tri duby a v Banskej Bystrici. Po dobytí mesta sa stiahol so skupinou povstalcov do Nízkych Tatier.

Sebastián MILON z Čiernej Hory: jeho bojová cesta viedla cez Oravský Podzámok do Ružomberka, potom cez Biely Potok, Liptovskú Osadu a Korytnicu do Starých Hôr.

František Magera z Kacvínna

Po obsadení Banskej Bystrice fašistami sa jeho jednotka stiahla do hôr a postupovala smerom na Prašivú. Zúčastnil sa aj veľkej bitky pod Čumbierom.

Silvester MOŠ z Krempáčov sa v rámci Jegorovovej brigády zúčastnil jedného z najväčších bojov SNP - boja o Telgárt. Bol tiež účastníkom ďalších partizánskych bojov v oblasti Partizánskej Lupče, Liptovského Hrádku a Liptovského Mikuláša. Ranený v Demänovskej doline sa dostał do nemeckého zajatia.

František MAGERA z Kacvínna sa zúčastnil viacerých bojov, napr. pri Žabokrekoche, Vŕútkach, pod Strečnom, v Lubochňanskej doline a pod. Pri zostupovaní z hôr sa na Čertovici dostał do nemeckého zajatia a bol vyvezený do koncentračného tábora Faling-bostel v západnom Nemecku.

Ján BACHLEDA z Jurgova bojoval o. i. v okolí Banskej Bystrice, Liptovského Mikuláša, Ružomberka a Starých Hôr. Na Kráľovej holi ho Nemci vzali do zajatia a vyviezli do zajateckého tábora v Jágrí.

Jozef TOMAŠKOVIČ z Fridmana, sa po vysadení na letisku Tri duby (25. septembra 1944) zúčastnil mnohých bojov, o. i. v priestore Železná Breznica - Trnavá Hora, v okolí Jalny, Dobrej Nivy, Brezna a Podbrezovej. Dostał sa do zajatia a bol vyvezený do nemeckého zajateckého tábora vo Wienderdorfe.

Slovenského národného povstania sa zúčastnili krajania z každej spišskej dediny. Boli medzi nimi aj Alojz Gavenda, František Lojek, Ján Skupín a František Nemec z Novej Belej, Karol Slovik z Krempáčov, František Jánosík z Kacvínna, František Kuruc z Vyšných Láپš, František Modla z Tribša a mnoho ďalších. (jb)

SPOMIENKY NA VOJNU

Aj keď od ukončenia II. svetovej vojny už ubehlo vyše pol storočia, ešte vždy žijú ľudia, ktorí boli priamymi účastníkmi týchto dejinných udalostí. Vybrali sme sa za jedným z nich, krajanom Jánom KURUCOM, aby nám porozprával o svojom živote.

Detstvo bez otca

Narodil sa 14. apríla 1918 v Repiskách - Brijovom Potoku. Svojho otca Ján Kuruc nikdy nevidel, keďže ešte pred jeho narodením - koncom roku 1917 - odišiel na I. svetovú vojnu, kde zahynul. Vychovávala ho iba matka. Nebolo to veru radostné detstvo, doma bola bieda a Ján už od malička musel pomáhať na gazdovstve.

- Už ako malý chlapec som chodieval k ravy pásť, naše aj iných gazdov, - spomína Ján. - Na topánky som však nemal, takže som za dobytkom behal boso.

Ked' podrástol, chodieval do Podspádov a Javoriny les čistiť. Vtedy si už mohol konečne ušetriť na topánky, ktoré si kúpil na Slovensku. Priniesť ich domov však vôbec nebolo také jednoduché, ako sa mu zdalo. Jánovi bolo lúto hned obúvať nové topánky, preto ich domov niesol v ruke. Cestou však stretol veliteľa hranicnej hliadky.

- Stoj! - skrifkol na mňa, a mne neostalo nič iné, len utekať. Zbehol som do lesa, kde som topánky schoval a až potom som sa vrátil domov. Veliteľ ma spoznal, preto na druhý deň poslal po mňa žandárov. Zobrali ma na veliteľstvo. Keďže som sa k ničomu nepriznal, pustili ma domov. Neskôr som sa vrátil do lesa pre topánky.

Za prácou

Keď Ján ukončil základnú školu a začal mládenčiť, pracoval na rodičovskom gazdovstve a príležitostne si dorábal v lesoch. Bieda

J. Kuruc ako vojak slovenskej armády

Ján Kuruc s manžekou Helenou

im však nadalej klopala do okien ich domčeka, preto sa rozhadol odísť za zárobkom na Slovensko.

- Čo som si zaumienil, to som hned na druhý deň aj urobil, - spomína J. Kuruc. - Bola jeseň, ľudia začínali vykopávať zemiaky, ked som sa hned zrána vybral na Slovensko. Doma som nikomu nič nepovedal. Rozhodol som sa ísť do Kežmarku, kde sme mali rodinu, a tam si pohľadať prácu.

Na jeseň sú dni už krátke, a tak v tento deň došiel Ján len do Lendaku. Keďže tam nikoho nepoznal, ťažko mu bolo nájsť nocľah. Prenocoval v kope sena a ráno sa pobral ďalej. Zašiel za Rakúsy, kde ľudia práve zemiaky kopali. Dal sa s nimi do reči a tí ho najali do práce.

- Ostal som tam pracovať tri týždne, - vraví Ján. - Platili mi sedem korún denne, aj stravu som mal zdarma. Spal som s kočišmi v šope pri koňoch. Za zarobené peniaze som si kúpil oblečenie a topánky, ba niečo som si aj odložil. Po troch týždňoch som sa rozhadol navštíviť rodinu v Kežmarku, ktorá ma nahovorila, aby som ostal pomáhať pri mlátení. Tak som ešte nejaký čas ostal v Kežmarku, potom som sa vrátil domov.

Na vojne

Ján Kuruc by určite aj neskôr chodil za robotou na Slovensko, keby do jeho života nezasiahla II. svetová vojna.

- Kto mal dosť peňazí, mohol sa aj od vojny vykúpiť, my sme však boli biedni, tak som musel nastúpiť, - spomína.

21. októbra 1940 narukoval do Slovenskej armády. Najprv ho čakal vojenský výcvik v Spišskej Staréj Vsi, potom v Liptovskom Svätom Mikuláši. O niekoľko mesiacov ich jednotku odvelili do Žiliny, kde strážili mosty pred nepriateľom. Zo Žiliny ich opäť stiahli do kasárň na ďalší výcvik, po ktorom odišli na východný front.

- Bolo to veľmi ťažké obdobie, - spomína Ján. - Celé týždne sme trávili v zákopoch, ne-

prestajne obstreľovať nepriateľom. Museli sme brániť frontovú líniu, aby nebola prelomená.

V zákopoch Ján Kuruc ťažko ochorel a dostał sa do vojenskej nemocnice. Po prepustení z nemocnice ho zadeobili do zdravotníckej roty, s ktorou prešiel až k Čiernému moru a ďalej na Kaukaz. Z Kaukazu však museli ustúpiť a s celou rotou sa dostali do Záporožia, odkiaľ ich previezli na Slovensko. Vtedy Ján, prvýkrát po troch rokoch, dostał trojtýždňovú dovolenkú a mohol ísť domov. Vrátil sa potom do kasárň v Liptovskom Sv. Mikuláši, kde už ostal až do prepustenia do civila - 14. apríla 1944.

Manželstvo a rodina

Po vojne sa Ján Kuruc rozhodol založiť si vlastnú rodinu. Za manželku si vzal Helenu Jurgošianovú z Repísk - Brijovho potoka. Svadbu mali v roku 1948 v rodnej obci. Po svadbe sa pustili do práce na neveľkom, asi 5-hektárovom gazdovstve, ktoré však bolo málo výnosné, preto Ján bol nútene si privyrábať. Zamestnal sa v TANAP-e, kde prepracoval ako drevorubač mnoho rokov. Život rodiny Kurucovcov sa dostał do zabehaných kolají, v ktorých sa striedali radostné, ale aj smutné udalosti. V roku 1949 sa im narodila dcéra Mária, z ktorej sa, žiaľbohu, rodičia nemohli dlho tešiť, lebo po 13 mesiacoch ťažko ochorela a zomrela. V roku 1951 prišla na svet druhá dcéra Anna. V 1961 si Kurucovci postavili nový dom, do ktorého sa ešte v tom istom roku nasťahovali. Anna po ukončení školy odišla za prácou do Čiech, kde sa vydala a ostala trvale bývať. Dnes manželia Kurucovci žijú sami. Napriek pokročilému veku sa obaja ešte celkom dobre držia. Obaja sú členmi miestnej skupiny nášho Spolku a vernými čitateľmi Života. Ján veľmi často spomína na svoju mladosť a vojnové útrapy. Je najstarším obyvateľom tejto časti Repísk. Do ďalších rokov mu želáme veľa zdravia, pohody a pekných chvíľ.

Text a foto: JÁN BRYJA

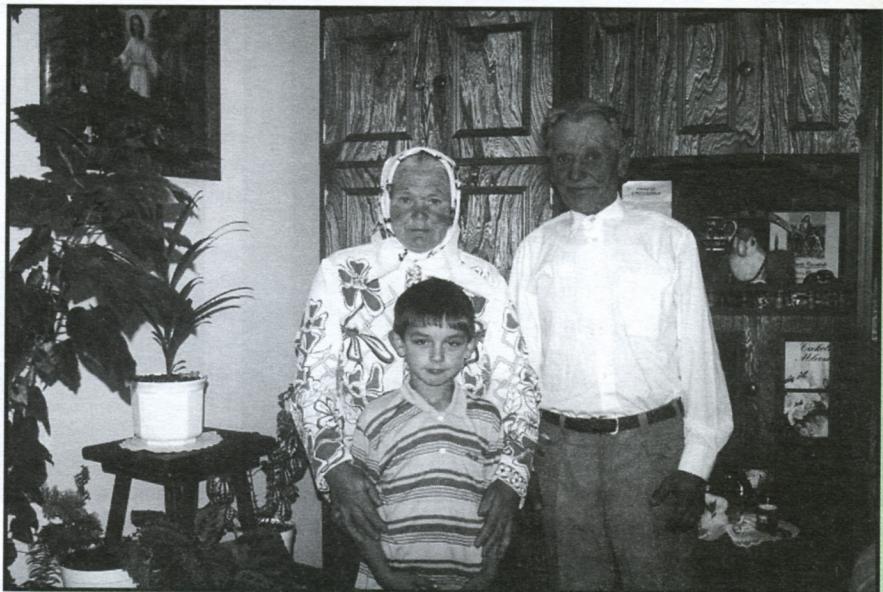
NAŠI ZLATÍ JUBILANTI

Výročie zlatej svadby, čiže 50 rokov spoločného manželského života, je neobyčajným dôvodom k oslave. Jubilanti si vtedy v kostole opäťovne, tak ako za mali, sľubujú manželskú vernošť a lásku, zúčastňujú sa slávnosti, ktorú pre nich organizuje gminný úrad a v tento slávostný deň sa v ich dome schádzajú všetci rodinní príslušníci, aby im zablahoželali a spolu oslavili túto nevšednú udalosť. Jedným z krajanských párov, ktoré nedávno oslavili 50-ročné jubileum spoločného života, sú manželia Emília a Jozef KARNAFELOVCI z Veľkej Lipnice-Murovanej.

Emília Karnafelová, rodená Michálková, sa narodila 25. novembra 1931 vo Veľkej Lipnici.

- Mala som sedem súrodencov, - hovorí, - tri sestry a štyroch bratov. Moji rodičia Karol a Hermína, rod. Janoviaková, sa veru museli poriadne obrátať, keď chceli užiťiť toľko hladných krkov. Čažko pracovali, aby sme sa mali dobre. Je len samozrejmé, že aj my, deti, sme už od útleho veku museli pomáhať na gazdovstve, a to každý podľa svojich možností. V roku 1938, keď som dovršila sedem rokov, začala som chodiť do ľudovej školy vo Veľkej Lipnici, ktorú som ukončila v roku 1943. Prvý rok sme sa učili po poľsky a potom po slovensky. Bolo to za Slovenského štátu, v období 2. svetovej vojny. Hoci som sa rada učila, po ukončení školy som až do vydaja zostala pracovať na rodičovskom gazdovstve. Bola som totiž najstaršia zo súrodencov, takže moja pomoc bola veľmi potrebná.

So svojím budúcim manželom Jozefom Karnafelom sa Emília zoznámila na páračkách. Zobrali sa po ročnej známosti a sobáš mali 27. júla 1950 v kostole sv. Lukáša vo Veľkej Lipnici. Manželia začali po svadbe bývať u Jozefových rodičov. Dnešný dom si postavili v roku 1959. Postupne sa im narodili tri deti: Jozef, Lukáš a Dana, ktoré sa už osamostatnili a založili si svoje rodiny. Syn Jozef s manželkou Danou a troma deťmi býva vedľa nich, Lukáš s manželkou Emiliou a troma deťmi býva v Kyčoroch a najmladšia dcéra, Dana Janoviaková, býva spolu s manželom Milanom a dvomi deťmi s rodičmi. Starí rodičia sa teraz tešia zo svojich 3 vnučiek a 5 vnukov, z

Emília a Jozef Karnafelovci s vnukom Adamom

ktorých najmladší, Adam Janoviak, je žiakom 1. triedy ZŠ.

Manžel Emílie Jozef Karnafel, sa narodil 18. marca 1926 vo Veľkej Lipnici, v slovenskej roľníckej rodine Lukáša a Karolíny Karnafelovcov. Mal štyroch súrodencov - tri sestry a jedného brata. Brat Karol je vdovcom a býva s deťmi vo Veľkej Lipnici, podobne aj sestra Ilona (Vojtušáková). Ďalšie sestry Irma (Zemančíková) a Emília (Chrusteková), ktorá bola dlhé roky tajomníčkou MS SSSP v obci, už žial, nežijú.

- Do ľudovej školy, - hovorí Jozef, - som chodil v rokoch 1932 - 38. Keď som mal osem rokov, zomrela mi mamička a otec sa druhýkrát oženil. Zobral si za manželku Veroniku Obrochtovú a z tohto manželstva sa im narodila dcéra Emília. Po vychodení ZŠ som už ďalej do školy nechodil, keďže som ako najstarší syn musel pomáhať na rodičovskom gazdovstve.

Roky plynuli, prehrmela aj 2. svetová vojna. Ako vieme, krátko pred skončením vojny sa vo Veľkej Lipnici na vyše 9 týždňov zastavil front, takže občania boli evakuovaní do Oravky či Podvylka. Po vojnových útrapách sa ľudia vracali do svojich vojnou zničených domov, ktoré museli buď opravovať alebo nanovo budovať. Keď Jozef vyrástol, na vojenčinu naštastie nemusel ísť, keďže otec mu najskôr vybavil 2-ročný odsklad a neskôr bol z vojenských povinností oslobodený, pretože na hospodárstve bola potrebná jeho pomoc. V rokoch 1945-47 sa vybral za prácou do bývalého Československa. Pracoval pri výstavbe Terlickej priepla-

dy na Morave a v rokoch 1964-67 ako murár a betonár v Pozemných stavbách Ostrava v Třinci. Dva roky pracoval aj ako paholok pri koňoch u gazdu Františka Gálika nedaleko Žiliny. Medzitým sa oženil a venoval sa rodine a práci na gazdovstve. Popri tom robil aj na stavbe ZŠ v Murovanici a po absolvovaní odborného kurzu v Novom Targu obsluhoval až do roku 1993 mláďačku.

K svojej práci v krajanskom hnutí sa Jozef Karnafel dostal vďaka rodinnej tradícii. Ovplyvnila ho aj skutočnosť, že jeho otec, Lukáš Karnafel, ktorý bol po vojne richtárom, patril v roku 1947 k zakladateľom miestnej skupiny SSP v obci a až do svojej smrti v roku 1965 vykonával funkciu predsedu MS. Vtedy krajania zvolili za predsedu MS jeho syna Jozefa, ktorý túto funkciu vykonáva až dodnes. Poznamenajme, že členom Spolku sa J. Karnafel stal už v roku 1947. Odvtedy sa ako lipnický delegát pravidelne zúčastňuje na všetkých zjazdoch nášho Spolku, na obvodných zasadaniach SSP a našich kultúrno-spoločenských podujatiach. Je tiež obetavým propagátorom Života, získava predplatiteľov a doručuje nás časopis krajanom. Za svoju obetavosť a dlhorocnú činnosť v prospch krajanského hnutia bol ocenený medailou Za zásluhy pre KSČaS.

Manželom Karnafelovcom k ich peknému životnému jubileu želáme najmä veľa zdravia, lásky a pokoja.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Pohľad na Čierne Hory na pozadí Vysokých Tatier

Nové čiernochorské zvony

NOVINKY Z ČIERNEJ HORY

Život na dedine sa mení z roka na rok. Súvisí to medziiným s rozvojom vedecko-technického pokroku, modernizáciou polnohospodárstva a zmenou životnej úrovne obyvateľstva. Mení sa aj výzor našich dedín. Neveľké, šindľami kryté domčeky nahradili priestranné murovanice a konské záprahy - traktory. Nie je tomu ináč ani v Čiernej Hore od Jurgova, kam sme sa tentokrát vybrali.

Nové zvony

Čierna Hora je popri Repiskách jediná obec na Spiši, ktorá pozostáva z dvoch osobitných časťí rozložených na oboch stranach Litvajovho kopca. Hoci obe časti tvoria administratívne jeden celok a majú jedného richtára, predsa sa od seba líšia. Čierna Hora od Tribša, ktorú obyvatelia volajú Zahora, tvorí sámostatnú farnosť, ktorá druhá časť obce patrí spolu s Repiskami - Brijovým Potokom k jurgovskej farnosti. Obe časti sa však môžu pochváliť krásnymi novými kostolmi. Obyvatelia Zahory sa do výstavby svojho kostola pustili

začiatkom deväťdesiatych rokov. Jeho posviacka sa konala v auguste 1995. Aj obyvatelia Čiernej Hory od Jurgova chceli mať väčší kostol a pred dvomi rokmi sa ho rozhodli zväčšiť. Hned sa aj pustili do práce, a dnes je už prístavba hotová. Ako sme sa dozvedeli, väčšinu prác urobili sami. Na tento cieľ sa celé dva roky skladali po 10 zlotých mesačne od každej dospelej osoby. Samozrejme, s pomocou im prišli aj rodáci z Ameriky a susedné dediny. V tomto roku si Čiernochorania od Jurgova zadovážili do kostola aj nové zvony. 18. júna t.r. sa v obci konal farský odpust, spojený s ich posviackou. Svätú omšu odslúžil a zvony posvätil čiernochorský rodák Jan Sarna, ktorý v tomto roku oslavuje 25. výročie vysvätenia za kňaza. Zvony, pomenované Ježiš Kristus (300 kg.), Mária (150 kg.) a Ján Pavol II. (90 kg.) stáli okolo 20 tisíc zlотов. Boli vyrobené v lejárskej dielni Janusza Felczyńskiego v Przemyśli. Najväčší z nich uhradil jeden manželský páru z Čiernej Hory, prostredný kňaz Sarna a najmenší miestni obyvatelia.

Bude gymnázium?

Prístavba kostola nie je jedinou investíciou v Čiernej Hore od Jurgova. Ešte skôr, než začali práce na kostole, sa miestni obyvatelia rozhodli zväčšiť priestory miestnej školy. Je to väčšia a náročnejšia investícia, preto trvá dlhšie. V tomto roku majú v školskej prístavbe urobiť dlážky, ústredné kúrenie a kotolňu, na čo z gminného rozpočtu dostali 100 tisíc zlотов. K úplnemu ukončeniu objektu je však ešte dôst daleko. Čiernochorania dúfajú, že prístavbu odovzdajú do užívania na budúci rok. V prístavbe by mala byť nielen časť základnej školy, ale aj gymnázium. Doposiaľ tam, podobne ako v Jurgove, pôsobila len pobočka gymnázia v Bialke Tatralaškej, lenže podľa nariadenia Ministerstva národného vzdelávania boli tieto pobočky zrušené. Teraz, až do času ukončenia prístavby, budú čiernochorskí gymnaziisti dovážaní do Bialky Tatralaškej. Dodajme, že v tejto škole sa celý čas vyučuje slovenský jazyk. Učiteľkou slovenčiny je Mária Mlynarcíková. Ako sme sa však cez prázdniny dozve-

Čiernochorský kostol

Kedy bude dokončená prístavba školy?

deli, v tomto školskom roku sa nezapísal na slovenčinu ani jeden prvák. Dúfajme, že sa to zmení, a slovenčina sa v tejto škole bude vyučovať aj po ďalšie roky. Mohli by si to vziať k srdcu najmä krajanskí rodičia, ktorým by malo najviac záležať na tom, aby sa ich deti učili slovenský jazyk. Tento predmet by sa v budúcnosti mal vyučovať aj na miestnom gymnáziu, pokiaľ dôjde k jeho otvoreniu.

Bez kanalizácie

K novým objektom v Čiernej Hore od Jurgova patrí aj moderná biologická čistička odpadových vôd. Je to veľký gminný objekt, skutočne vyhovujúci požiadavkám dnešnej doby, ktorý má slúžiť pre všetky okolité dediny. Každý deň môže očísťiť až 1000 m³ odtokov. Lenže dodnes - hoci pracuje už dlhší čas - nie je naň napojená ani jedna časť Čiernej Hory. Trošku problematické bude napojiť Zahoru, lebo odtoky sa cez taký kopec pretlačiť nedajú. Bude treba ich nejako prečerpávať. Druhú časť obce by sa na čističku dalo už dávno napojiť, keby na to boli finančné prostriedky. Bukowinská gmina si na výstavbu tejto čističky požičala 450 tisíc zlотовých. Ako nás informoval čiernohorský richtár Eugen Gogola, v tomto roku gmine odložili splácanie pôžičky na tri roky. Peniaze, ktoré týmto spôsobom ušetrí, má určiť na výstavbu kanalizačnej siete v Čiernej Hore a Bukownie Tatzańskiej. Čiernohorania teda dúfajú, že čoskoro aj u nich bude problém odpadových vôd vyriešený.

Vpriamíť sa na agroturistiku

Čiernohorské hospodárstva sú nevelké (priemerne 3-5 ha) preto nečudo, že takmer z každej rodiny pracuje niekto mimo obec. Ľudia hľadajú prácu nielen v najbližších mestách, ale aj v zahraničí - Taliansku, Rakúsku či Nemecku. Ved dnes je cestovanie oveľa jednoduchšie ako pred rokmi. Okrem toho takmer v každej domácnosti je telefón, takže kontakt s rodinou nie je problémom. Aj v tomto roku majú byť v obci zavedené ďalšie telefóny. Záujemcov je veľa, aj keď telefónny prípoj stojí 600 zlotypov. Mnohí obyvatelia Čiernej Hory vidia budúcnosť svojej obce v agroturistike. Cez leto však k nim nechodí príliš veľa turistov. V zime je to trošku lepšie, lebo z vrchu Čiernej Hory až k Bialke vedie hŕadam najdlhší lyžiarsky vlek v okolí, o ktorý je medzi lyžiarmi veľký záujem. Postupne začnú pribúdať turisti, ktorých tu čakajú krásne výhľady na Tatry, čerstvý vzduch a pohostinní ľudia.

Text a foto: JÁN BRYJA

ZANIKAJÚCE REMESLÁ

Ludová múdrost hovorí, že remeslo má zlaté dno. Jej pravdivosť poznali i niektorí Spišiaci či Oravci, pre ktorých znamenalo spôsob zarábania, zabezpečenia obživy a nezriedka i lepšieho života. Dnes však mnohé staré remeslá zanikajú. Z roka na rok ubúda mlynárov, kováčov, Šindliarov, pláteníkov, povrazníkov či olejárov a ich výrobu zabezpečuje priemysel. Minuli sa časy, keď ľudia na dedine boli úplne sebestační a všetko, čo potrebovali, si dokázali vyrobiť sami. Pripomeňme si, ako sa pred rokmi pracovalo na Spiši.

Nenahraditeľný ľan

Kým sa bavlna nestala lacnou a oblúbenou tkaninou, takmer jedinými materiálmi používanými na výrobu odevov, boli ovčia vlna a ľan. Pestovanie a spracúvanie ľanu je známe už niekoľko tisíc rokov. A hoci dnes už máloktoľ mladý Spišiak vie, ako ľan vyzerá, ešte po vojne sial túto rastlinu skoro každý roľník na Spiši. Treba ho bolo siať husto, aby narástol do výšky a poskytoval čo najdlhšie vlákna. O jeho spracovaní mi porozprával krasjan Ján Repiščák z Repíška - Brijovho Potoka.

- Na jeseň sme ľan vytrhávali z pôdy aj s koreňmi, aby mal čo najdlhšie vlákna. Najprv ľan bolo treba zbaviť tobolič so semenami čiže „orafat“ hlavičky, potom ich usušiť a vo vreci cepmi vymlátiť. Očistené semená sme odnesli do olejárne. Pred vojnou bola olejáreň aj v Repiskách. Keď zanikla, ostala len jedna - v Čiernej Hore. Naproti tomu ľanové biele sa najprv asi dva týždne moči v potokoch alebo močidlach, čím sa ich drevná časť začína rozkladať. Potom sa ľan suší na slnku, tlčie drevenými kladivami, trepe na trliciach, aby sa drevité pazderie oddelilo od vláken, a nakoniec češe, čím sa odstránilo posledné zvyšky pazderia. Takto sa získalo kratšie a dlhšie vlákna, ktoré sa priadlo a používalo na výrobu plátna.

Z ľanu sa tkali tri druhy plátna: hrubé alebo zrebné - na vrecia; pačesné - na posteľnú bielizeň a tenké, najjemnejšie - na sviatočné odevy a obrusy. Priast a tkať na krosnách

dokázala na dedine každá žena. Priúčala sa už od skorej mladosti, lebo dobre vedela, že bude mať len to, čo si sama utká.

V olejárni

Vráfme sa však ešte k ľanovým semenám, ktoré sa po očistení a vysušení odnášalo do olejárne. Najznámejšia olejáreň na Spiši bola v Čiernej Hore - Zahore. Veľmi dobre sa na ňu pamätá aj krajan František Milon, lebo ako chlapec sa neraz chodil pozerať na prácu v nej.

- Olejáreň sa nachádzala u nášho suseda Šimona Milona, preto ho volali Olejárom, - spomína F. Milon. - Chodili tam vyrábať olej ľudia z celého okolia. Ľanové semená museli byť dobre vysušené, aby sa dali rozlúčiť na múku, ktorú bolo treba ešte preosiať cez sito. Dobré rozlúčenie múčku olejár zlahka kropil horúcou vodou a rukami ju premiešal, aby vsiaľka do nej všetka voda, potom ju dal na špeciálnu panvicu a zohrieval nad ohňom. Bolo ju treba celý čas miešať, aby neprihorela. Tým vznikla tzv. mastná múka, majúca špecifickú farbu a vôňu. Ešte teplú zmes sa potom sypalo do valčekovitého vreca vyrobeného z konského vlásia a dávalo do lisu. Po vylisovaní oleja zostávali zo semien zvyšky, pokrutiny, ktoré sa používali ako krmivo pre zvieratá. Zo štyroch litrov semena sa vyrabalo pol litra oleja.

Ľanový olej bol na dedinách veľmi rozšírenou a cennou potravinou. Najmä počas pôstu sa všetky jedlá mastili len olejom. Dodajme ešte, že je to typický príklad vysýchavých olejov, ktoré tvoria základ mnohých farbív. Pri použití je tekutý, ale potom zaschnie a vytvorí pevný hladký nepremokavý povrch, vhodný na ochranu dreva a iných materiálov proti vlhkosti. Ľanový olej sa používa aj na výrobu tradičného korkového linolea.

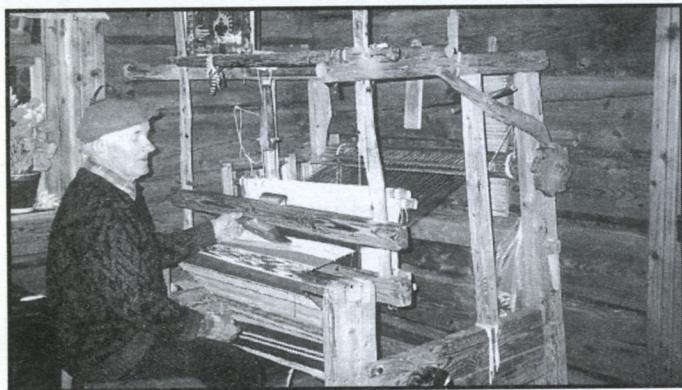
Kováčstvo

patrí k najstarším remeslám. Ešte donedávna stáli kováčske vyhne skoro v každej dedine. Kováči mali v obci zvláštne postavenie, ich práca si totiž vyžadovala pomerne veľkú odbornosť, znalosť technológie výroby a zručnosť. Mu-

seli napr. vedieť na čo sa hodia jednotlivé druhy železa, ktoré sú viac či menej ohybné alebo tvrdé. Bez kováčskych výrobkov bol život na dedine nepredstaviteľný. V kováčskych dielňach vznikali železné pluhy, motyky, lopaty, vidly, reťaze, sekery, nože či klepce na zver, ale aj náradie do domácnosti.

Kolovrátok a zariadenie na česanie ľanu

F. Milon pri krosnách

J. Repiščák so zariadením na súkanie povrazov

Kováči sa neraz vyznali aj v iných remeslach, ako napr. kolárstve či debnárstve. Dokázali zhovit kolesá pre vozy a okovať ich obrúčami, čiže ráfami, alebo sánky kovovými lištami. Vyrábali nielen podkovy, ale hned aj podkúvali kone. Vynikajúcimi kováčmi boli kedysi Rómovia, ktorí výmenou za potraviny či šatstvo ponúkali miestnemu obyvateľstvu svoje remeslo. Oheň v kováčskej vyhni horel deň a noc. Roľníci neraz večer prinášali do dielne pluhy, sekry či inné náradie, ktoré si ráno mohli vyzdvihnuť už naklepané či nabrusené. Žiaľ, dnes už ľahko môžeme nájsť kováčov na Spiši.

Mlynárstvo

Veľmi starú tradíciu má aj mlynárstvo. Najstarší vodný mlyn sa spomína okolo roku 64 pred n.l. v Malej Ázii v sídle pontského kráľa Mitridata VI. Najstarší písomný doklad o vodnom mlyne na území Slovenska pochádza z roku 1135. V minulosti boli mlyny takmer v každej spišskej dedine. Väčšinou išlo o nevelké obilné mlyny, poháňané vodným kolesom. Pracovnú sústavu mlynov tvorili dva kotúčové kamene, a to spodný, nehybný (tzv. ležiak) a vrchný, otáčivý (tzv. behúň). Kamene boli uložené na drevenom lešení a pokryté došteným obalom. Primerane rozdrvené melivo vypadávalo do múcejnej truhly, od ktorej ho prípadne vynášali v mericiach na ďalšie mletie. V niektorých mlynoch boli aj iné zariadenia poháňané vodným kolesom. Napr. v čier-

horskom mlyne bol aj valchovací stroj na spracovanie súkna. Aj keď mlyny boli takmer v každej dedine, mlynári mali plné ruky práce. Porozprával nám o tom Ján Bylina, ktorého otec Ervíν spolu s Vincentom Skorupkom boli majiteľmi mlyna vo Vyšných Lapšoch.

- Do nášho mlyna chodili mlieť nielen Vyšnolapšania, ale aj gazdovia z Lapšanky či Nižných Láp. Vždy bolo čo mlieť, a ľudia museli neraz dlho čakať, kým prišiel rad na nich. Ved pred rokmi každá gazdiná piekla chlieb doma. Najviac práce mali mlyny na jeseň, keď roľníci po vymátení mleli obilie nielen na chlieb, ale aj na krmivo pre osípané, husi a pod. Vtedy mlyn pracoval vo dne aj v noci. V mlyne bol aj stroj na čistenie obilia, tzv. olinger. Dnes sa už mlynárčenie nevypláca, ved' málko torá žena peče chlieb doma, a pre zvieratá si každý zomelie doma na šrotovníku. Nás mlyn zanikol niekedy začiatkom 50. rokov.

Sindliarstvo

Kdežo sú časy, keď v spišských a oravských obciach prevládala ľudová drevená architektúra. Takmer všetky strechy boli kryté šindľami. Tačkuto krytinu si každý dokázal urobiť sám, a to štiepaním šindľov z vhodných smrekových bud' jedľových klátov. Zaoberali sa tým aj tzv. šindliari, pre ktorých to bol zdroj obživy.

- Spomínam si, že v tribšskom mlyne vyrábal šindle jeden Gronkovčan, - vráv Fr. Milon z

Čiernej Hory. - *Z jedného m³ klátov urobil 4 kopy šindľov (kopa - 60 kusov), čiže po našom gontov. Ludia mu vozili drevo, a on im hovoril, kedy budú šindle hotové. Platilo sa od kopy.*

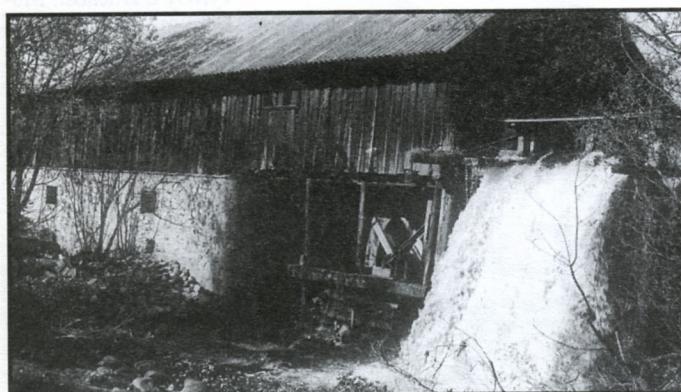
Šindle sa vyrábali dvojaké: ručné, štiepané a oberečným nožom strúhané, takže po štiepnnej a od smoly mastenej ploche steká dažď a strecha rýchle oscchne. Pretrvájú aj vyše 30 rokov. Strojové šindle sa rezali na píle, majú plochu rezanú naprieč a vydržia oveľa menej. Šindle nesmú mať suky, preto sa kláty pripravujú z guliatiiny medzi konármami. Po druhej svetovej vojne šindle vytlačili nehorľavé krytiny, ako plech, eternit či škridlá. Šindľová strecha je však teplejšia ako eternitová či škridlícová. Poskytuje tiež väčšie možnosti architektonického členenia striech, ich lomov a odkvapov. Škoda, že dnes sa šindliarstvo udržalo iba pre obnovu pamiatkovej architektúry, aj keď sa sem - tam môžeme stretnúť aj s novými stavbami krytými šindľom.

Život sa mení

Takto by sme mohli rozprávať aj o ďalších miestnych remeslach na Spiši. Život na vidieku sa totiž neprestajne mení, vyvýja a dnes namiesto bývalých kováčov, mlynárov či šindliarov stretávame už automechanikov, klampiarov či elektrikárov. Je to príznak vedecko-technického a civilizačného pokroku, ktorý si vďazne razí cestu aj na vidieku.

Text a foto: JÁN BRYJA

Starý mlyn v Jurgove. Foto: J. Pivovarcík

Starý, šindľom krytý obchodík v Repiskách

Z DEJÍN FRIDMANSKEJ POŠTY

Fridman sa môže pochváliť nielen pekným kaštieľom a inými pamiatkami, ale aj tým, že má najstarší poštový úrad na severnom Spiši. Dnes je už ľahko presne určiť, kedy vznikol, ale je známe, že existoval už v r. 1890, teda v časoch, keď Spiš patril k Rakúsko-uhorskej monarchii. V tomto období štátnej hranica s Poľskom prebiehala korytami riek Bialka a Dunajec. Fridman a ďalšie spišské obce (okrem Novej Belej) boli z pravej strany týchto riek.

Dnes už nevedno, ako sa volal prvý náčelník fridmanskej pošty. Viem však, že od r. 1900 plnila túto funkciu občianka maďarského pôvodu, p. Wárázynová, ktorá pracovala vo Fridmane do r. 1920, kedy bol Spiš pripojený k Poľsku. Naproti tomu poštovým vozičom bol takmer od začiatku Fridmančan Valent Brinčka (Olejož), ktorý vozil poštové zásielky až zo Spiškej Belej, kde sa za Rakúsko-Uhorskou nachádzala posledná železničná stanica. Po ceste obsluhovať aj poštové strediská v Slovenskej Vsi, Spišskej Staréj Vsi a Nedeci. Keďže v tom čase ešte neexistovali automobily, preto J. Brinčka jazdil konským záprahom. Dodám ešte, že na poľskej strane bola posledná železničná stanica až v Chabówke, takže kto napr. odchádzal do Ameriky, musel ísť na vlak až sem buď do Spiškej Belej.

Ako sa starší čitateľia iste pamäťajú, v minulosti takmer v každej obci stáli pri ceste krčmy s voziarňami, kde mohli furmani nakŕmiť kone, prenocovať, zajesť si, prípadne sa zásobiť potravinami. Keď teda vozič dovezol zásielky do Fridmana, tu ich podeliili podľa obcí, ktoré fridmanská pošta obsluhovala (Fridman, Falštin, Krempechy, Nová Belá a Durštin). Z týchto obcí potom prichádzali - podľa poradovníka - ľudia a v drevených uzamknutých skrinkách odnášali zásielky domov, kde ich preberal obecný splnomocnenec a roznášal adresátom. V takýchto uzavretých skrinkách boli dopravované aj zásielky na jednotlivé poštové úrady.

Po druhej svetovej vojne, keď Spiš opäť pripližili k Poľsku, fridmanská pošta obsluhovala nadáľ štyri spomínané obce, navyše fridmanský poštár Ján Rusnáčik bol dlhé roky doručovateľom nielen vo svojej obci, ale aj v Krempechach a Novej Belej, kde si získal dobré meno. Prestal ním byť na začiatku 60. rokov, keď v Novej Belej otvorili novú poštu pre Krempechy, Durštin a samozrejme Novú Belú. Odvtedy fridmanská pošta obsluhovala len Fridman a Falštin.

Vráťme sa však do roku 1920, keď severný Spiš prvýkrát pripojili k Poľsku. Odvtedy zásielky prichádzali do Fridmania cez Poštový úrad v Czorsztyne a od polovice 30. rokov cez Poštový úrad v Harklovej, odkiaľ ich preberal furman z Fridmania a vozil až do čias, keď bola zavedená automobilová poštová doprava. Práve

vtedy, presnejšie v júni 1937, došlo vo Fridmane ku krádeži. Počas nedelňích bohoslužieb, keď boli všetci ľudia v kostole, sa neznámy zloděj vlámal na poštu a ukradol značné množstvo poštových známok, peňaží a cigaret. Cigarety preto, že vedúci pošty Andrej Balara si v jej priestoroch zriadil trafiku. Páchatel sa člnkom prepravil cez Dunajec a zmizol v Maniovach. Mal však smolu, lebo ho zbadali deti hrajúce sa nedaleko pošty. Okamžite vlámanie oznamili dospelym a podrobne popísali výzor zloděja, aj to, ako bol oblečený, vďaka čomu ho čoskoro chytili. Dolapil ho Valent Iclar (od Jantka), odvážny človek, ktorý bol vodným strážcom a mal krátku zbraň. Sadol na bicykel a bez vŕhania sa pustil za zlodějom. Po ceste sa naňho vypytoval ľudí, ktorých stretol, a tak sa dozvedel, že páchatel smeroval z Maniow k Czorsztynu. Keď F. Iclar došiel do Czorsztyna, oznamil krádež na miestnej policajnej stanici (v tom čase fridmanská pošta ešte nemala telefón) a pustil sa ďalej za zlodějom. Tak došiel na križovatku, kde jedna z ciest odbočuje do Grywałdu, a zbadal tam podozrivého chlapíka, ktorý sa navlas podobal páchateľovi, ako ho popísali deti. Priblížil sa k nemu, vytiahol cigaretu a poprosil ho o oheň. Vtedy si všimol, že chlapík má zbraň. F. Iclar nerozmýšľal dlho. Len čo mu neznámy začal pripalovala cigaretu, chytil ho jednou rukou za hrdlo a druhou rukou mu z vrecka vytiahol brovning a bleskove ho odzbrojil. Potom ho skoro 10 km viedol pešo na policajnú stanici v Czorsztyne, kde zloděja zatkli. F. Iclar za svoj odvážny čin dostal množstvo gratulácií. Aj vtedajšia tlač podrobne popisovala, ako dolapil a odzbrojil zloděja fridmanskej pošty.

Keďže pošta vo Fridmane, ako sme už spomínali, nemala telefón, rozhodlo sa riadiťstvo Poštového úradu v Novom Targu zaviesť telefónne spojenie do tejto obce. V súvislosti s tým pripravilo dokumentáciu telefónnej línie, ktorá sa mala tiahnuť z Fridmania pozdĺž cesty smerom na Dębno a ďalej do Nového Targu. Fridmančania dovezli z Nového Targu telefónne stĺpy a začali ich stavať - najprv v chotári nazývanom „Ponad stav“, potom pozdĺž dębňanskej cesty. Vtedy sa však

zbehli obyvatelia Dębna, ktorí mali pozemky pri ceste do tejto obce (ešte vo fridmanskom chotári) a povytrhávali zo zeme postavené stĺpy. Hoci telefónne vedenie malo prebiehať celkom blízko cesty, čiže nikto by neutrpel stratu, nedovolili stĺpy postaviť. Takto bol sen Fridmančanov o telefonickom spojení na istý čas zmarený. Neskôr novotargské poštové riadiťstvo vypracovalo novú dokumentáciu telefónneho vedenia, ktoré sa malo tiahnuť cez Dunajec a maniowsky chotář do Nového Targu, s čím obyvatelia Maniow súhlasili.

Od roku 1920 bol náčelníkom pošty fridmanský občan Andrej Balara. Po jeho smrti prevzal túto funkciu istý p. Latawiec, ktorý 1. septembra 1939 vozmo evakuoval poštu do Nowého Sącza. Kone a voz však konfiškovala pre svoje potreby Poľská armáda a furman sa sám vrátil domov.

Len čo sa Spiš v r. 1939 vrátil k Slovensku, fridmanská pošta opäť začala svoju činnosť. Tentoraz poštové zásielky pre Fridman a nedeckú poštu dovážali vozmo zo Spišskej Starej Vsi, ktorá bola okresným mestom. Pošta dostala novú vedúcu zo Slovenska, doručovateľom bol Jozef Brinčka (Braviok) a poštovými vozičmi Pavol Jurkovský (Pisarek) a Pavol Iclar (Švienty).

Po druhej svetovej vojne sa novým, dlhoročným náčelníkom pošty vo Fridmane stal Jozef Hlavač a doručovateľom Vojtech Blachut. Po odchode J. Hlavača do dôchodku, na miesto náčelníka postúpil V. Blachut a novým poštovým doručovateľom sa na dlhé roky stal Ján Novorôlský, ktorý - ako sme už písali - roznášal listy a iné zásielky aj v Krempechoch a Novej Belej.

Od roku 1991 je náčelníčkom fridmanskej pošty Krystyna Buchingierová, ktorá síce pochádza spoza Spiša, ale si získala dobré meno. Majiteľom budovy, v ktorej sa nachádza poštový úrad, je pošta. Je to veľmi stará, aj keď nadáľ vhodná budova, ktorá má už vyše sto rokov. Prežila rôzne, neraz veľmi pohnuté časy, keď Spiš, a s ním aj Fridman, museli niekolkokrát meniť štátu príslušnosť. Teda najprv to bolo Rakúsko-Uhorsko (do 1918), potom Československo (1918-1920), Poľsko (1920-1939), Slovensko (1939-1945) a opäť Poľsko (1945-podnes).

JÁN BRINČKA

V strede Fridmania. Foto: J. Pivovarcík

VYHLÁSENIE účastníkov Stálej konferencie „SR a zahraniční Slováci '2000", konanej v Bratislave v dňoch 3.-4. 7. 2000

My, delegovaní zástupcovia spolkov a organizácií slovenských menšíň a komunit žijúcich v zahraničí - účastníci druhého zasadnutia Stálej konferencie „Slovenská republika a zahraniční Slováci", sa obraciame na predstaviteľov ústavodarnej a výkonnej moci Slovenskej republiky, ako aj na celú slovenskú verejnosť s nasledujúcim vyhlásením:

Deklaráciu NR SR zo 6. 7. 1999 považujeme aj my, ako neformálny snem Slovákov žijúcich mimo hranice svojej domovskej krajiny, za Magnu Chartu budovania vzťahov spolupráce a vzjomnej pomoci medzi SR a krajanmi. Vítame z nej vyplývajúci záväzok, že SR bude v záujme udržania a rozvoja ich národného povedomia a národnokultúrnej identity naďalej venovať náležitú pozornosť, spolupracovať s nimi, všemožne im pomáhať a podporovať ich práva. Zároveň veríme, že SR bude vždy ústretová a otvorená riešeniu ich požiadaviek a potrieb. V rámci toho SR považuje za svoj trvalý záväzok neustále rozvíjať systém vzťahov so Slovákm žijúcimi v zahraničí.

Žiadame, aby Úrad pre zahraničných Slovákov SR ako ústredný štátnej orgán pre zabezpečenie a koordinovanie vzťahu štátu so Slovákm žijúcimi v zahraničí, bol zriadený čo najskôr s patričnými kompetenciami a finančným zabezpečením.

Za rozhodujúcu úlohu Úradu pre zahraničných Slovákov SR považujeme vypracovanie návrhu koncepcie štátnej politiky SR v oblasti riešenia vzťahov so slovenským zahraničím.

Za vhodný prostriedok realizácie spoluúčasti krajanov na jeho tvorbe považujeme vytvorenie poradného orgánu - Generálnej rady Slovákov žijúcich v zahraničí, ako rešpektovaného reprezentanta názorov a záujmov krajanov.

V rámci činnosti tohto orgánu sme pripravení odovzdať skúsenosti a intelektuálny potenciál Slovákov žijúcich v zahraničí v prospech spoločnej veci. Veríme, že vláda SR bude úzko spolupracovať s cirkvami pri starostlivosti o ich duhovný život.

*Na zasadnutí Stálej konferencie v Bratislave.
Foto: J. Šternogá*

Očakávame, že námety a odporúčania, ktoré odzneli počas rokovania Stálej konferencie, budú v krátkom čase vyhodnotené a využité na spoločný prospech SR a krajanov.

My, Slováci žijúci v zahraničí, sme pripravení pomáhať domovskej krajine v jej začleňovaní sa do európskych štruktúr a lobovať v jej prospech vo sfére ekonomiky, politiky a kultúry v celosvetovom meradle.

Súčasťou tohto vyhlásenia je takisto Vyhlásenie účastníkov 1. konferencie novinárov krajanských novín, časopisov a elektronických médií, ako aj Vyhlásenie 1. stretnutia krajanov- absolventov slovenských vysokých škôl v SR.

VYHLÁSENIE

1. konferencie novinárov krajanských novín, časopisov a elektronických médií

My, účastníci 1. konferencie novinárov krajanských novín, časopisov a elektronických médií, konanej pod mottem obraňa oprávnených záujmov Slovákov v krajinách, kde žijú, obraciame sa na najvyššie štátne a vládne orgány SR, obyvateľov Slovenska a dnešných domovských krajín Slovákov žijúcich v zahraničí s nasledujúcim vyhlásením:

Razantný pokles počtu Slovákov žijúcich mimo hranice materiellej krajiny v demografických štatistikách jednotlivých krajín sveta je nezastaviteľný, je však zmerniteľný a ovplyvniteľný. My, novinári krajanských novín, časopisov a elektronických médií, vedomí si svojej nenahraditeľnej úlohy v tomto procese,

upozorňujeme slovenskú verejnosť na potrebu posilnenia vplyvu krajanských médií pri uchovávaní slovenskej svojbytnosti a slovacity ako takej vo všetkých krajinách, kde žijú Slováci;

žiadame, aby sa účinnejšie začala uplatňovať doktrína k otázkam vzájomných vzťahov a spolupráce, vyplývajúca zo Stálej konferencie „Slovenská republika a zahraniční Slováci" z 2. 7. 1999.

Slováci žijúci v zahraničí, zahraničné menšiny Slovákov očakávajú od Slovenskej republiky a jej politiky všeestranné napomáhanie úsilia o zachovanie a upevňovanie svojej národnnej identity, jazyka a kultúry v krajinách, v ktorých žijú, ako aj prehĺbenie záujmu o mieru a rozsah napĺňania menšinových práv v týchto krajinách v súlade s platnými medzinárodnoprávnymi normami a dokumentmi, ako aj praxou rozvinutých západoeurópskych štátov;

sme pripravení pracovať a pôsobiť tak ako doteraz, s dôrazom na prospech celého slovenského národa, na prospech zachovania jedinečnosti jeho kultúrneho bohatstva; **oceňujeme** zaradenie konferencie novinárov krajanských novín, časopisov a elektronických médií do programu Dňa zahraničných Slovákov v SR '2000;

Navrhuje:

1. zvýšiť pomoc krajanským novinám, časopisom a elektronickým médiám i formou korektorov slovenského jazyka;
2. Zabezpečiť príjem rozhlasového a televízneho vysielania

- na územiach, kde žijú Slováci, predovšetkým so zameraním na tie štáty, kde sa slovenská pospolitosť udržala;
3. rozhlasovým a televíznym redakciám, vysielajúcim v slovenskom jazyku, poskytnúť programy vlastnej produkcie slovenskej verejnoprávej televízie a rozhlasu na nekomerčné šírenie, s cieľom propagácie Slovenska;
 4. vytvoriť systém stáží v redakciách slovenských elektronických médií, najmä pre neprofesionálnych, ale aj profesionálnych pracovníkov krajanských médií;
 5. za účelom informovanosti krajanských médií na webovej stránke DZS a v časopise Slovenské zahraničie uverejniť kontaktné adresy na slovenské spolky, časopisy a redakcie elektronických médií v zahraničí;
 6. zjednodušíť proces získavania preukazu zahraničného Slováka a občianstva SR novelizáciou príslušných zákonov SR;
 7. vytvoriť jednu strešnú inštitúciu (úrad), ktorá by zabezpečovala všetky vzťahy a požiadavky Slovákov žijúcich vo svete a ktorá bude poskytovať informácie o krajskom dianí ústredným orgánom štátnej správy SR;
 8. napomáhať rozširovaniu slovenskej tlače v krajinách, kde žijú Slováci;
 9. za účelom udržiavania slovenskej identity v krajkanských komunitách pokračovať a rozširovať poskytovanie vládnych štipendíj SR študentom slovenského pôvodu, ktorí chcú študovať na stredných a vysokých školách SR;
 10. v nádväznosti na ekonomicke možnosti SR zvýšiť materiálnu pomoc Slovákom vo svete;
 11. súčasťou tejto pomoci malo by byť pravidelné (každoročné) konanie konferencie novinárov krajkanských novín, časopisov a elektronických médií pod záštitou Domu zahraničných Slovákov resp. novovzniknutej inštitúcie;

sme presvedčení, že všeobecná podpora, vrátane morálnej, od Slovenskej republiky sa stane novým impulzom k zachovaniu a udržaniu si puta k bývalej vlasti resp. vlasti svojich predkov a aj tie najjemnejšie vlásočnice sa zmenia na mohutné, všeobjímajúce riečište, ktorým prúdi pozitívna energia zo srdca Európy, Slovenskej republiky, k svojim roztrateným, ale nestrateným deťom.

V Bratislave dňa 3. júla 2000.

VYHLÁSENIE

účastníkov prvého stretnutia zahraničných Slovákov - absolventov vysokých škôl na Slovensku

My, absolventi vysokých škôl na Slovensku, zahraniční Slováci, stretli sme sa dnes na pracovnom zasadnutí organizovanom počas Dňa zahraničných Slovákov '2000 na pôde Univerzity Komenského. Pri tejto príležitosti všetci zúčastnení zástupcovia jednotlivých krajin - Chorvátska, Juhoslávie, Maďarska, Poľska, Rumunska a Ukrajiny - v záujme posilnenia našich spätných väzieb so Slovenskom, krajinou našich predkov, ako aj s našimi krajanmi všade vo svete, deklarujeme nasledovné:

Ako absolventi vysokých škôl na Slovensku **oceňujeme** úsilie, ktoré vynakladá Slovenská republika v prospech nášho vzdelávania sa v rodnom v rodnom jazyku na Slovensku a v záujme rozšírenia radov slovenskej inteligencie v našich krajinách, kde sa usadili naši predkovia.

Oceňujeme rovnako možnosť počas štúdia v Slovenskej republike bližšie spoznať kultúru a duchovné tradície slovenského národa, za súčasť ktorého sa považujeme.

Vyjadrujeme presvedčenie, že investície vynaložené na naše ďalšie vzdelávanie v Slovenskej republike neboli a nebudú nikdy nenávratnými investíciami, pretože po návrate do našich krajin sa aktívne zapájame do slovenského života, či už z pozície svojich profesií, či ako činitelia alebo členovia spolkov, kultúrnych bud'vedeckých inštitúcií, redaktori krajkanských periodísk a médií.

Mnohí v profesiách učiteľov a stredoškolských či vysokoškolských profesorov sa všemožne **usilujeme** o pozdvihnutie slovenského školstva na našich krajinách a prispievať k zvyšovaniu úrovne výučby slovenského jazyka.

Privítame možnosti možnosti štúdia v Slovenskej republike na základe vypracovanej dlhodobej koncepcie prijímania na štúdium na Slovensku v súlade s potrebami našich slovenských komunit a konzultácií s našimi spolkami. Rovnako privítame koncepcne riešenú možnosť polročných alebo ročných študijných pobytov pre študentov slovenského jazyka a literatúry, resp. pedagógov zo zahraničia na patričných fakultách v SR.

Navrhujeme rozšíriť témy diplomových a rigoróznych prác študentov z radov zahraničných Slovákov na jednotlivých fakultách vysokých škôl o témy späť s problematikou slovenského vystúhovalectva a súčasného života Slovákov vo svete, ako aj zapojiť absolventov po ukončení štúdia do spoločných vedecko-výskumných projektov realizovaných na Slovensku. Sme pripravení prispieť svojím dielom k záchrane slovenského kultúrneho dedičstva a prispieť do jeho rozvoja.

Navrhujeme udržiavať bližšie kontakty medzi nami, zahraničnými Slovákm, absolventmi vysokých škôl v Slovenskej republike navzájom. Pripraviť projekt pravidelného stretnutia sa na Slovensku s cieľom zúčastňovať sa na konferenciach, sympóziach a seminároch. Podieľať sa na príprave analýz existujúceho stavu a perspektív vývoja komunit zahraničných Slovákov v jednotlivých krajinách a vymieňať si navzájom názory a skúsenosti pri zabezpečovaní práv a povinností národnostných menší.

Súhlasíme so vznikom Sekretariátu splnomocnenca vlády pre zahraničných Slovákov a zasadzujeme sa za jeho fungovanie.

Podporujeme iniciatívu Domu zahraničných Slovákov organizovať pravidelnejšie stretnutia absolventov.

Sme pripravení pracovať i nadalej v prospech Slovenska a prispievať do budovania jednotnej slovenskej kultúry, bez ohľadu na priestory, kde jednotlivé jej prejavy vznikajú, podieľať sa na rozvoji vzťahov medzi našimi krajinami a Slovenskom, prispievať k šíreniu dobrého mena Slovenska v zahraničí a výraznejšie preukazovať spolupatričnosť so starou vlastou.

Bratislava 4. júla 2000.

PRI NARODENÍ ČLOVEKA

Clovek prežíva vo svojom živote niekoľko rozhodujúcich udalostí, počínajúc od narodenia, cez krst, dospevanie, svadbu, až po smrť, ktoré v minulosti sprevádzali rôzne zvyky, obyčaje a obrady. Mnohé z nich už zanikli a pamätajú si ich len najstarší občania. Niektoré sa však zachovali, najmä na vidieku. Pripomeňme si preto aspoň stručne, čo všetko sa kedy si spájalo s narodením dieťaťa na Orave.

Väлakedy sa deti rodili doma až približne od polovice 20. storočia v nemocniciach. Kedže podľa dávnych ľudových predstáv bolo možné ovplyvniť vlastnosti dieťaťa už pred jeho narodením, za rozhodujúce pre jeho zdravie, vzhľad a povahu sa považovali už prvé mesiace tehotenstva. Pohlavie dieťaťa odhadovali o.i. na základe výzoru tehotnej ženy: ak mala bricho špicaté - mal sa narodiť chlapec, ak bolo bricho guľaté - čakali dievča. Budúcnosť dieťaťa predpovedali aj z priebehu pôrodu: ak matka príliš kričala, dieťa malo byť celý život nešťastné, ale ak sa narodilo v deň Nového roka, čakalo naň šťastie.

Matka ešte pred narodením dieťaťa chystala pre výbavu: košielky, čepčeky, povoňky, perinky, plachty, no a plienky, ktoré pripravovala napr. zo starých obnosených košiel, či spodných sukieň, kedže boli často praté a jemné. Pri pôrode bola vždy pôrodná baba. Ako sme sa dozvedeli, v období Slovenského štátu bola v Hornej Zubrici pôrodnou babou Mária Cajová, ktorá sa po vojne aj s rodinou vysťahovala do Cífera na Slovensku, zase v Dolnej Zubrici Johanna Zubrická. Babica sa starala o dieťa celý týždeň. Každé ráno prišla dieťa okúpať, vyprala plienky a kojenca obliekla do čistého. Potom sa oň starala už matka. Niekoľko mesiacov bolo dieťa tuho zakrúcané povoňkom (pásom z plátna), aby bolo vysoké a stíhle. Týkalo sa to rovnako dievčat aj chlapcov. Vlásky do roka nestrihali, kedže verili, že nebude kradnúť. Pôrodnej babe dávali toľko, koľko si pýtala, ba ju aj bohatu pohostili tým, čo mala rodina doma. Krstná mama rodičke priniesla v košíku zavinnutom v plátenej plachte koláče a buchty so syrom, makom či marmeládou.

Príslušníkom rodiny, známym, či susedom, ktorí sa prišli pozrieť na novonarodené dieťaťko, obvykle stará mama alebo starý otec naliali do štamperlíka liehovinu, tzv. pupkové - pripíjanie na zdravie dieťaťa a pohostili ich aj jedlom.

Dávnejšie matky kojili dieťa materiským mliekom skoro celý rok, niektoré aj dlhšie. Aby matka mala dostatok mlieka, odporúčali jej, aby každý deň vypila

O takýchto hračkách sa kedy si deti odohrali. Foto: V. Juchniewiczová

liter kravského mlieka. Dieťa potom uložili do drevenej kolísky, ktorú spravil otec. Dieťa v nej spávalo do troch rokov. Bol to pevný kus nábytku, v ktorom sa vychovali všetky deti v rodine. Kedže nemohlo zaspáť, urobili mu cumlík z tenkého ľanového plátna. Dali do neho za lyžicu osladenej múčnej kaše (kuľaše), varenej z ovsenej múky a zviazali mocnou niťou, čo zabránilo, aby sa cumlík dostal dieťaťu do hrdla. Kedže plakalo, vtedy vedeli, že je hladné. Ak bolo jedlo tvrdšie a dieťa ešte nemalo zúbky, mama mu potravu najskôr požula a lyžicou vkladala do úst. Staršie dieťa dostávalo už takú potravu, ktorú jedli aj doma. V prvých mesiacoch života mu však dávali

najmä roztláčené zemiaky, kuľašu so sladkým mliekom a pod.

KRST

býval obvykle do týždňa, nanajvýš do dvoch, aby sa rodička mohla zúčastniť obradu. Deti krstili v nedeľu pred bohoslužbami. Odev pre dieťa, perinku a zdobenú prikrývku (ružovú pre dievča, modrú pre chlapcov), nachystala krstná mama, ktorá niesla dieťa aj na krst. Bola ňou obvykle sestra, sesternica, či dobrá kamarátka rodičky. Na krste sa zúčastňoval aj krstný otec. Pri krste sa kňaz modlil a požehnával aj matku, aby ju Hosspodín ochránil a dal jej silu vychovať dieťa. Samozrejme rodičia sa už predtým poradili, ako sa bude dieťa volať. Bolo zvykom, že syna pomenovali podľa otca a dcéru podľa matky. Kedže sa verilo, že žena v čase pôrodu a istý čas aj po ňom je v istom zmysle nečistá, musela sa v kostole podrobiť obradovej očiste, a ísť na vádzku alebo vývod, v čom ju často sprevádzala pôrodná baba.

Po príchode z kostola domov zavesili prikrývku na dvere, vraj preto, že keď dievčatko dorastie, budú sa dvere doširoka otvárať pred pytačmi. Dieťa malo len jednu krstnú mamu, ale bolo zvykom, že krstné matky mali aj viac krstných detí.

Zdravá rodička sa už krátko po pôrode musela venovať všetkým bežným domácim prácam, o.i. prala, varila, ale aj dojila kravy, pracovala počas žatvy, pri vykopávaní zemiakov a pod. V lete si rodičia brali do pola všetky deti, aj bábätko, ktoré v perinke uložili na koberci niekde pri medzi. Ostatné deti sa obvykle hrávali okolo a dávali pozor na novorodenca. Počas poľnohospodárskych prác pomáhali rodičom už 5-6 ročné deti, ktoré hrabali seno, zbierali zemiaky, páslu husi a kravy a pod. Keď novorodenec zostal doma, obvykle sa oňho starala mužova mama (svokra), či stará mama. Dieťa malo na hranie hrkálky, bábiku, či iné drevené, doma vystrúhané hračky.

Časť praktík, založených na poverových a magických predstavách zanikla, najmä vďaka zmene hospodárskych a spoločenských podmienok života, ako aj preto, že ženy začali rodiť v nemocničiach.

Sprac: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO Z ORAVY

V septembri sa 80 rokov dožívajú Jozef Kapuščák (20. 9.) z Podsklia a Jozef Zurek (27. 9.) z Veľkej Lipnice-Privarovsky, 70 rokov Teofil Krupa (22. 9.) z Pekelníka, 65 rokov Emília Kulaviačová (20. 9.) z Dolnej Zubrince, 55 rokov Vendelin Soľava (14. 9.) z Hornej Zubrince a 50 rokov Júlia Matonogová (12. 9.) z Hornej Zubrince a Gizela Kašpráková (14. 9.) z Jablonky. Našim jubilantom želáme najmä veľa zdravia a spokojnosti v ďalšom živote.

6. júla t.r. v Chyžnom zrazil vodič osobného automobilu Hyundai Teréziu S., ktorá skončila v nemocnici v Novom Targu so zlomeninou nohy. Ďalšia nehoda, avšak so smreťným zranením, sa stala 14. júla t.r. v Pekelníku, kde vodič Poloneza zrazil 17-ročného J. Kapolku. Mladenc stihol ešte v poslednej chvíli odstrčiť svoju dievčinu do jarku, čím jej zachránil život. Cestného piráta, ktorý po nehode ušiel, zadrážala polícia.

Obetou podvodníka v Novom Targu sa stal občan z Hornej Zubrince, ktorý od neho kúpil tri zlaté mince za „priležitostnú“ cenu 900 zlотовých. Ako sa neskôr ukázalo, nie je všetko zlato, čo sa blyští.

Na cintoríne v Hornej Zubrici nás nedávno zaujal neveľký hrob so zaujímavým dreveným náhrobkom - kaplnkou (na snímke), v ktorom odpočíva Johana Vilčeková, posledná majiteľka zubrinského hospodárstva, na mieste ktorého dnes stojí Skansen drevnej oravskej architektúry.

Novým vojtom gminy Veľká Lipnica je Mgr. Ing. Mariusz Murzyniak. Za nového richtára v Lipnici-Murovanici bol zvolený Andrzej Jazowski a v Centre - Franciszek Janowiak.

7. júla 2000 odsúdil súd v Novom Targu siedmich občanov z Hornej Zubrince, ktorí mali na svojom konte 18 vlámaní a krádeží, o.i. do obchodov, garáži a chát v Jablonke, Dolnej a Hornej

Zubrici, Oravke a Podvlku. Banda pôsobila od decembra 1998 do januára 2000. Traja páchatelia boli odsúdení na 2 až 2,5 roka nepodmienečne, kym ostatní dostali podmienečné tresty.

Pri kostole sv. Anny v Chyžnom sa nachádzajú výjavy z krízovej cesty Ježiša Krista, doplnené takými zaujímavými pamiatkami, ako napr. voda a kameň z rieky Jordán (na snímke).

Tohtoročné daždivé leto značne obmedzilo cestovný ruch na mnohých hraničných priechodoch. Veľmi pusto bolo aj na obvykle preplnenom polsko-slovenskom priechode v Chyžnom.

Rozvoj telefonizácie na Orave nadálej po krauje. Skoro v každej obci sú už verejné telefónne automaty, ktoré ulahčujú styk občanov Oravy. V Dolnej Zubrici bol prednedávnom namontovaný už druhý automat, ktorý sa nachádza pri kostole.

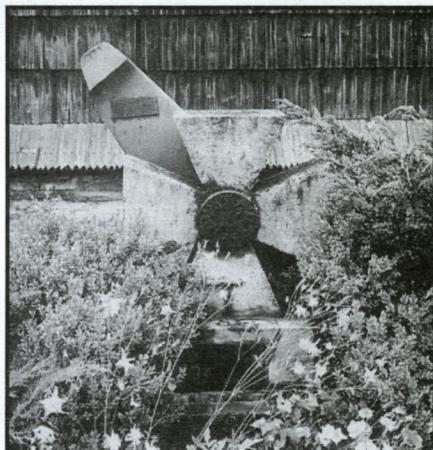
Nasadanie gminnej rady vo Veľkej Lipnici, ktoré sa konalo 10. júla 2000, sa hovorilo o.i. o stratégii ďalšieho rozvoja gminy, napr. výstavba lyžiarskych vlekov, chodníka zdravia a pod., o spolupráci s vedením Babohorského národného parku, o rozvoji agroturistiky a o stave a využívaní lesov, ktoré zaberajú skoro 50 % lipnického chotára.

Koncom júla t.r. sa po niekoľkodňových silných dažďoch rozvodnili mnohé oravské rieky a potoky, ktoré zaplavili veľa pozemkov, podmyli cesty a mnohým gazdom zničili značnú časť úrody. Proti rozbúreným živlom museli zasahovať aj požiarnici, ktorí o.i. odčerpávali vodu z pivnic.

Pred dreveným pamiatkovým kostolom v Oravke (1651-1656), stojí nezvyklý náhrobok (na snímke), venovaný pamiatke letcov, ktorí zahynuli počas 2. svetovej vojny v leteckom súboji nedaleko obce. Vrtuľu venoval na 40. výročie

vítazstva nad fašizmom letec, čatár Aleksander Rutkowski, ktorý sa ako jediný zachránil zo streleného lietadla P-23 „Karas“.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje svetoznámú americkú speváčku, ktorá síce začínala kariéru koncom päťdesiatych rokov, no dodnes znamenite spieva a je veľmi oblúbená. Aby sme vám pomohli uhádnuť o koho ide, pripomienime, že v rámci svojho koncertného turné po Európe vystúpila 15. augusta t.r. aj v Poľsku, v Sopote. Napíšte nám jej meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 7/2000 sme uviedli snímku amerického herca Kevina Sorbo. Knihy vyžrebovali: Maria Naczk z Fridmana, Andrej Šternog a Zofia Radecká z Kacvínna.

PES – PRIATEĽ ČLOVEKA

Pes je najstarším zdomácneným zvieratom, o čom svedčí o.i. mnoho vykopávok kostier psov z doby okolo 10 000 - 15 000 rokov pred n. l., teda z doby kamennej, keď človek žil v prvotopospolnej spoločnosti. Pes sa postupne zblížil s človekom, ktorý začal využívať jeho vlastnosti pre svoju potrebu, najmä na strázenie svojich sídlisk a na lov.

Za prapredka dnešného psa sa všeobecne pokladá *vlk obyčajný* (*Canis lupus*), príslušník čeľade psovitých (*Canidae*), hoci mnohí vedci tvrdia, že je nemožné, aby napr. chrt alebo bernardín mali spoločného predka s jazvečíkom alebo teriérom. Za ďalších predkov psov sa teda pokladá aj *šakal*, *austrálsky pes dingo*, *severoamerický vlk* (*Canis occidentalis*), *prériový pes zvaný kojot* (*Canis latrans*) alebo dávno vyhynuté druhy psov, ako napr. *divý pes* (*Canis familiaris fossilis*), či *pes barinný alebo rašelinný* (*Canis familiaris palustris Rutimeyer*), ktorého kostry sa našli v kolových stavbách vo Švajčiarsku. Najmladším prapredkom dnešných psov je *pes bronzový* (*Canis familiaris matris optimae*), ktorého zvyšky sa našli vo vykopávkach sídlisk z obdobia 4000 - 5000 rokov pred n.l. Z rovnakej doby pochádza aj *pes popolnicový* (*Canis familiaris intermedius*), objavený na Slovensku.

Psy si dodnes zachovali mnoho prvotných reflexov, vlastností a spôsobov dozumievania, ktoré zdedili od svojich divo žijúcich predkov. Štekajú, aby odplášili zlodejov, či alarmovali stádo, majú vynikajúci čuch a sluch, hrabú, ryjú a vykopávajú v zemi jamy a neraz sme svedkami, ako krúžia dookola a utláčajú si miesto, v ktorom si chcú poležať. Poznamenajme ešte, že vznik mnohých plemien psov bol motivovaný najmä ich upotrebitelnosťou a vkušom chovateľa a tátu mnohotvárnosť v chove spôsobila, že jednotlivé plemená psov sa od seba značne odlišujú, a to nielen farbou, druhom srsti

a stavbou tela, ale aj veľkosťou a hmotnosťou. Len tak mohol vzniknúť 20 cm vysoký jazvečík i takmer meter dosahujúci írsky vlkodlav alebo doga.

MÁME PSÍKA, ČO ĎALEJ

Pri rozširovaní plemien psov býva veľmi dôležitá módna oblúbenosť, ktorá najprv prudko stúpa a potom ustupuje. Kedysi bol veľmi módnym plemenom foxteriér. V súčasnosti sme svedkami oblúbenosti najmä psov nízkonohých, ako napr. jazvečík, hoci po premietnutí filmu „101 dalmatíncov“ sa stal oblúbeným psom mnohých práve dalmatíncov. Veľmi oblúbeným plemenom je aj nemecký ovčiak, ktorý je využívaný najmä na služobné účely v polícií, pohraničnej stráži a pod. Ľudia radi chovajú aj kólie, kokeršpanielov a na ochranu pred zlodejmi a napadnutím napr. dobermany, nemecké dogy či rotvajlery. Veľkej oblube sa tešia tiež psy nečistokrvné.

Ked si chceme zaobstaráť psa nezabúdajme na to, aby sme mu vytvorili vhodné podmienky. Nie je totiž jedno, či ho budeme chovať v paneláku alebo v rodinnom dome, kde bude mať aj svoj výbeh. Zamyslime sa tiež, či vybrať sučku alebo psa, rozhodnime sa pre rasu, majme na mysli aj budúce vlastnosti psa. K svojmu štvornohému priateľovi sa však správajme ako k rovnocennému členovi rodiny. Snažme sa byť vodcom jeho „svorky“, ktorého musí bezpodmienečne rešpektovať, naučme ho všetky základné povely a poslušnosť a nezabúdajme mu dožičiť dostatok pohybu, čerstvú vodu v miske a vhodnú potravu. Prejavujme mu našu lásku a blízkosť, ved' pes, nás verný priateľ, sa nám za našu starostlosť veľakrát odmení. Potom nebudeme svedkami takých nemilých situácií, ktoré sa stávajú najmä pred odchodom na dovolenkou, keď majitelia svojich psích

Oravský strážca domácnosti

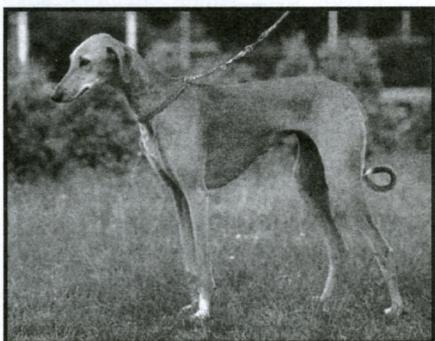
„miláčikov“ jednoducho vyhodia, či uviažu kdesi v lese a odídu. Treba si uvedomiť, že pes nie je neživou vecou, ani hračkou, ktorej sa, keď sa nám znudí, jednoducho zbavíme. Mnohým sú predsa známe, a to nielen z filmov (napr. *Lassie*), dojímavé prípady nezvyklej psej vernosti. Jedným z psov, ktorý zostal svojmu pánonovi verný až za hrob, bol napr. miešanec Džok, ktorý bude mať onedlho v Krakove aj svoj pomník.

ČUCH A SLUCH

Najdôležitejším a najdokonalejšie vyvinutým zmyslovým ústrojom psa je nos, čuchový orgán, ktorý je mnohonásobne citlivejší než nos človeka. Pes dýcha nosom, a preto je tento ústroj stále v činnosti. Nos má byť vždy vlnký, čo je znakom zdravia a schopnosti vnímať a rozoznávať rozličné pachy. Vďaka nemu dokáže polovnícky, či služobný pes sledovať stopu zveri alebo človeka, často 5-10 hodín starú, v splete rozličných, často i čerstvejších stôp. Po čchu je najdokonalejším zmyslom psa sluch. Keďže pes počuje 4 - 5-krát lepšie ako človek, odborníci zhovili tzv. nezvučné písalky, ktoré človek sice nepočuje, ale pes na ne reaguje. Keď pes vetrí, uši má vzpriamené, aby mal zvuk do nich lepší prístup.

Mylný je názor, že pes rozumie slovám. Rozkaz vykonáva na základe rozlišovania zvuku, na základe dôrazu, aký kladieme na jednotlivé povely. Svoje pocty, najmä radosť, vyjadruje krútením chvosta. Dávajme však pozor, keď sa mu zježí srsť na chrbe, stiahne uši, hrozivo vyceri zuby a tlmine vrčí. Sú to neklamné znaky, že onedlho zaútočí. K cudzím psom sa správajme ostrážito, hoci bez prejavov strachu. V prípade nebezpečenstva neutekajme, keďže dávny lovecký pud

Slugi - hladkosrstý arabský chrt

mu hovorí, že sme jeho korisťou, ktorú musí dobehnuť.

PLEMENÁ PSOV

Ako sme už spomínali, na svete je vyše 400 plemien psov, ktoré sa delia na:

Pracovné psy:

- *pastierske*: čuvače, kólie, šeltie, puli, bobtail, welsh corgi, briard, komondor,
- *služobné*: nemecký ovčiarsky pes, doberman, boxer, veľký bradáč, rotvajler,
- *ostatné*: nemecká doga, bernardín, newfoundlandský pes, hovawart, leonberger, Landseerov pes, vlčí, veľký a malý špic, lajky, karelský medvedí pes a anglický bulldog.

Poľovné psy:

- *stavače*: pointer, labradorský retriever, anglický, írsky a Gordonov (škótsky seter), nemecký, weimarský, maďarský a münsterlandský stavač, český fuzáč, pudelpointer,
- *duriče*: slovenský kopov, štajerský a jazvečíkovitý durič, bígl, baset,
- *slediče*: kokeršpaniel a americký kokeršpaniel, springeršpaniel, írsky vodný španiel, nemecký prepeličiar, basenji,
- *farbiare*: hanoverský, bavorský a anglický,
- *jazvečíky*: hladkosrstý, dlhosrstý a hrubosrstý.

Teriéry:

- *poľovné*: hladkosrstý a hrubosrstý foxteriér, írsky, škótsky, waleský, český, kelandský, skyeský, buldogovitý a nemecký poľovný teriér,
- *ostatné*: airedalský, sealyhamský, kerrský modrý, bedlingtonský, westhighlandský biele, yorkshirský, tibetský a cairnský teriér.

Črty:

- *krátkosrsté*: anglický sivý, vippet, slugi, taliansky chrtík,
- *dlhosrsté*: barzoo, saluki a afganský chrt,
- *hrubosrsté*: írsky vlkodlav a írsky jelení pes.

Spoločenské psy:

- pudel veľký, stredný a trpazličí, malý a stredný bradáč, dalmatínsky pes, čau-čau (chow-chow), hladkosrstý, trpazličí a maltézsky pinč, francúzsky buldoček, japonský chin, pekinský palácový psík, mopslík, cavalier king charles spaniel, čivava, lhasa apso.

Pes sprevádzá človeka už mnoho tisícročí. Jeho vernosť, odvaha, vyvinutý čuch a sluch, oddanosť i mimoriadne dobrý vzťah k deťom, sú všeobecne známe. Dbajme teda o svojho priateľa - psa, ktorý je naším najvernejším spoločníkom.

KRÁTKO ZO SPIŠA

14. júla t.r. automobil značky Polo-nez zrazil na autobusovej zastávke v Čiernej Hore 39 ročného chodca z Repísk, ktorý neopatrne vyšiel na cestu spoza autobusu.

* * *

26. júla t.r. v Jazowsku vypadol z cesty autobus vezúci členov detského folklórneho súboru Dunajec z Nedece na medzinárodný festival Sviatok deti hôr v Nowom Sączi. Dvanásť dievčat a chlapcov, ako aj vodiča autobusu previezli sanitky do nemocnice v Nowom Sączi, odkiaľ boli po ošetroení prepustení domov. Napriek nehode sa súbor zúčastnil festivalu.

* * *

Z iniciatívy prof. Kazimierza Tischnera vznikol nový spolok pod názvom „Štipendium kňaza Józefa Tischnera“. Zakladateľské stretnutie sa konalo 23. júla v Nedece. Cieľom spolku je materiálna pomoc študujúcim mládeži z tatranského a novotargského okresu.

* * *

V sobotu 29. júla sa konali Medzinárodné preteky historických vozidiel na trati Zakopané - Starý Smokovec. Trať pretekov viedla o.i. cez Čiernu Horu, Jurkov a hraničný priechod v Podspádoch.

* * *

Od polovice júla t.r. bola rozšírená prevádzka hraničného priechodu Nedece - Lysá nad Dunajcom na 24 hodín denne. Priechod môžu využívať všetci občania sveta.

* * *

Koncom júna t.r. sa Vyšnolapšania puštili do opravy protipožiarnej nádrže na miestnej riečke Lapšanke (na snímke). Prácu im však prerušili silné dažde, ktoré potok rozvodnili.

* * *

V poslednom čase sa na Spiši čoraz častejšie stretávame s prejavmi vandalismu. Napr. v chotári medzi Lapšankou a Repiskami niekto koncom júna zničil tabuľu Podhalanského zväzu gmin, výtajúcu návštevníkov v gmine Nižné Lapše (na snímke). Vo Vyšných Lapšoch ma zase zaujali tri vybité obloky na miestnej škole. Je to vari pomsta za zlé vysvedčenie?

* * *

Koncom júla t.r. sa vo Fridmane konal futbalový turnaj o Pohár vojta gminy Nižné Lapše. Zúčastnili sa ho futbalové mužstvá Skalky Tribš, ZOR Fridman, Orol Nedeca a Blesk Kacvín. Cennú trofej si nakoniec odniesli domáci futbalisti, ktorí vo finále vyhrali s Tribšanmi 4:0.

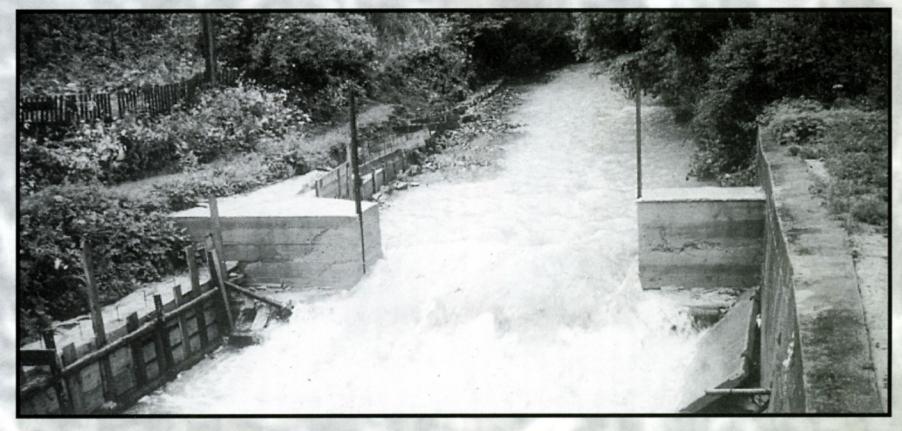
* * *

6. júna t.r. istý obyvateľ Nižných Láps zistil, že z jeho lesa niekto ukradol šesť smrekov. Krádež oznámil políciu, ktorá drevo našla u jeho brata.

* * *

25. júla v Jurgove zrazil konský záprah 75-ročnú ženu. 19-ročný povozník z Jurgova najprv z miesta nehody ušiel, ale na druhý deň sa sám prihlásil na políciu.

Text a foto: JÁN BRYJA

Zástavu posvätil knáz T. Worek

Vnedeľu dňa 4. júna 2000 mali hasiči v Dolnej Zubrici veľký sviatok. V tento deň bola totiž posvätená zástava požiarneho zboru, soška sv. Floriána a viacerí hasiči obdržali rezortné vyznamenania.

Z HISTÓRIE

Pri zakladaní Dobrovoľného požiarneho zboru v Dolnej Zubrici, ktorý si v tomto roku pripomína 77. výročie svojho vzniku stáli: Eugen Adamčík, Ferdinand Pavlák, Emil Zaitz, Vendelín Mastela, Vincent Bukna, Ján Vengrín a Ján a Ignác Kubackovci. O roku vzniku zboru svedčí aj text na starej pečiatke: „Dobrovoľný hasičský zbor Nižna Zubrica 1923“.

Prvé, veľmi jednoduché požiarne náradie, t.j. vedrá a háky, kúpili požiarinci za peniaze, ktoré získali zo zbierok od občanov buď zarobili na obecných zábavách. Vznik požiaru, ktorý v tom čase hasili ručne, či nástup požiarnikov signálizovali trúbkou hasiči Ján a Ignác Kubackovci. Stará trúbka sa dodnes nachádza v budove požiarnej zbrojnice. Zbor neskôr získal 7 pozlátených prilieb, ktoré venoval náčelník pošty v Hornej Zubrici Jozef Moniak (Kocur) a od vedenia urbára dostal aj prvé vlnené uniformy. Neskôr sa zbor obohatil o ručnú striekačku, ktorú spolu s ďalším požiarickým náradím umiestnili v drevenej šope, vybudovanej nedaleko domu Ignáca Pavláka.

Prvým veliteľom dolnozubrických požiarnikov bol krajan Eugen Adamčík, jeho nástupcom sa stal Ján Kovalík (1939-

Čestní hostia

HASIČSKÁ SLÁVNOSŤ

1950) a v rokoch 1950-1989 Eugen Kott. Od roku 1989 je veliteľom Ján Kovalík.

Kedže drevená šopa, v ktorej bolo uložené požiarické náradie začala pomaly dosluhovať, Zubričania požiadali v roku 1939, teda krátko po návrate Oravy k Slovensku, úrady v Dolnom Kubíne o pôžičku na výstavbu novej zbrojnice. Onedlho dostali 15 tisíc korún a vďaka dvom rodáčkam Márii Vengrínovej (rod. Mastelovej) a Rozálii Mastelovej (rod. Sopkovej) získali aj 5-árový pozemok, takže mohli začať stavať. Vďaka obetavej pomoci občanov sa do novej, murovanej zbrojnice stahovali už v roku 1941.

Základným vybavením požiarnej jednotky bola až do roku 1952 spomínaná ručná striekačka. Vtedy dostali od Okresného veliteľstva požiarnych zborov v Nowom Targu prvú motorovú striekačku Leopoldia, ku ktorej neskôr pribudla aj ďalšia. Na automobil však čakali až do roku 1994. Vďaka finančným prostriedkom z jablonskej gminy a miestneho urbára kúpili moderný cisternový požiarický automobil značky Star 244 6 BA 2,5/16. Dovtedy chodili k požiarom konským záprahom, neskôr traktorom alebo autom, ktoré im poži-

čiaval Albín Holla. Keďže stará požiarna zbrojnica sa už pomaly stávala nevyhovujúcou, veď sa v nej ledva zmestila striekačka a požiarické náradie, nehovoriac už o klubovni, v ktorej sa konali spolkové stretnutia, začali myslieť na novú. Do jej výstavby sa pustili v roku 1988. Peniaze venovala sčasti obec, ale najviac im pomohol Gminný úrad v Jablonke. Samé peniaze by však nestačili, nebyť elánu a nadšenia mnohých občanov a najmä hasičov, ktorí sa aktívne zúčastňovali všetkých prác pri výstavbe. Pomaly postavili základy, potom mury a strechu, zaviedli elektrinu, kúrenie a urobili ďalšie práce vo vnútri i na fasáde budovy. Poznamenajme, že od roľníckeho krúžku dostali na výstavbu 1400 kvádrov a miestny urbársky spolok im venoval 100 m³ dreva. Novú požiarnu zbrojnici odovzdala

Hrá folklórny súbor Halniok z Dolnej Zubrice

Výbor zboru (zľava): J. Baľaš, J. Kovalík, E. Kulawiak a M. Mastela

Li do užívania 10. júna 1995 a jej budovu slávnostne posvätil kňaz Stanislav Hola. V dolnej časti zbrojnice sa nachádzajú dve veľké garáže, na poschodí je kuchyňa adve sály, kde sa konajú obecné schôdze, zábavy a svadby, odnedávna je tu aj nová samoobslužná predajňa a klubovňa MS SSP. Starú ručnú striekačku umiestnili na balkóne zbrojnice.

Zbor má v súčasnosti 32 členov, jeho predsedom je Eugen Kulawiak, tajomníkom Mirosław Mastela a pokladníkom Jan Baľaš. Poznamenajme, že funkciu hospodára požiarneho zboru vykonával dlhé roky bývalý predsedu miestnej skupiny SSP Vendelín Vengrín. Dolnozubrickí požiarinci sa v zbrojnici stretávajú raz mesačne a v lete cvičia na nedalekom futbalovom ihrisku. Vlani zasahovali pri desiatich požiaroch, hasili o.i. v Malej Lipnici, Hornej Zubrici, Jablonke, Spy-

kowiciach a Sidzine. V marci t.r. počas veľkých dažďov odčerpávali vodu zo zatopených pivnic domov v Hornej Zubri- ci a zasahovali pri dvoch požiaroch. Okrem bežných požiarických akcií sa pravidelne zúčastňujú aj na gminnej súťaži požiarnych zborov v Jablonke. V roku 1999 skončili na treťom mieste za požiarnikmi z Jablonky a Malej Lipnice.

POSVIACKA

Na slávnosti posvätenia požiarickej zástavy, ktorú hasičom venovali dolnozubrickí krajania žijúci v Chicagu, sa zúčastnili aj požiarne jednotky z Hornej Zubri- ce, Malej Lipnice, Chyžného, Jablonky, Oravky, Podvlka a Pekelníka. Po slávnostnom nástupe sa pred požiarou zbrojni- cou sformoval dlhý sprievod, ktorý prešiel za zvukov horozubrickej dychovky až

Parádny pochod požiarnikov

do kostola. Svätú omšu odslúžil dolnozubrický farár Tomasz Worek a zúčastnili sa tu skoro všetci obyvateľa obce a mnohí hostia, v tom zástupca veliteľa Okresnej správy dobrovoľných požiarnych zborov v Nowom Targu Cz. Kosiba, vojtovia gmi- ny Jablonka a Veľká Lipnica A. Wontorczyk a M. Murzyniak, predsedovia gmin- ných rát v Jablonke a Veľkej Lipnici A. Karlak a E. Kowalczyk, úradujúci člen Okresnej rady v Nowom Targu J. Stopka, riaditelia ZŠ v Dolnej Zubriči a ZŠ č. 2 v Hornej Zubriči A. Ostrowski a M. Pawla- ková, richtári Dolnej a Hornej Zubričie Albín Pacholský a Jan Wdówka a ďalší. Po omši kňaz T. Worek posvätil požiarickú zástavu a sošku patróna požiarníkov sv. Floriána, ktorú venoval Milan Kulaviak. Na záver sa účastníci slávnosti stretli pri kultúrnom do- me, kde zahrala horozubrická dychovka, vystúpili členovia folklórneho súboru Hal- niok pod vedením A. Soľavu a slávnosť zavŕšila večerná zábava v požiarnej zbroj- nici.

VYZNAMENANIA

Milým momentom slávnosti bolo odo- vzdávanie vyznamenaní najaktívnejším a najzaslúžilejším dolnozubrickým požiar- nikom. Zlatú medailu za zásluhy pre po- žiarstvo dostal Vendelín Bosák, strie- bornú - Vendelín Holla a Emil Zubrický a bronzové - Milan Kulaviak, Jozef Kovalík, Mirosław Mastela a Józef Gruszka. Odznak Vzorný požiarik prevzali - Marek a Piotr Chelminiakovci, Adam Cieluch a Bogdan Grobarczyk.

PETER KOLLÁRIK

Cz. Kosiba vyznamenáva zlatou medailou V. Bosáka

Darí bol sklamaním. Mladý pán Edgar Barnsfather, člen Kráľovského kolégia chirurgov, očakával, že sa ocitne na Champs-Elysées, vtesnaný medzi Víťazný oblúk a Eiffelovu vežu, a Folies Bergères na protiahlej strane. Lekárske sympózium sa konalo v nárožnom hoteli, vybetónovanom ako nemocnice, päť minút cestou autobusom z konečnej na letisku. Vo Francúzsku bol prvý raz. Prišiel neskoro popoludní a vo foyeri hotela sa postavil do zástupu na slyaby za tučného červenolíceho ryšavého lekára vidieckého výzoru v tvídovom obleku.

„Hrozná nuda, tieto sympozíá,“ vyhlásil tučný doktor bodro.

„Čo ja viem,“ pokorne odvetil Edgar. „Nebol som ešte ani na jednom.“

„Som tu len kvôli pivu. Ako všetci ostatní. Na vedeckých zasadaniach býva vždy príšerný cirkus. Najväčšia potupa, akú musíme znášať. Doktori tu roztočia takú zábavu, ako je ich daň z príjmu. Nejaká pokutná firma na lieky to celé zaplatí a urobí si reklamu. Po kiaľ ide o samotný hotel, v tomto ročnom období by prichýlil aj spolok ludožrútov, len aby boli izby prenajaté.“

Edgara to doslovne šokovalo.

„Mám česť vystúpiť s referátom.“

„Naozaj? A o čom?“

„O Barnsfatherovom syndróme. Pseudoperforácia mládeže.“

„Nevrávate? Ste chirurg?“

Edgar prikývol. „Som odborným lekárom v Percival Pott.“

„Vynikajúca londýnska nemocnica. Doktor v tvíde sa usmial spoza okuliarov. „A čo je to ten Barnsfatherov syndróm?“

„Mám o tom príspevok v najnovšom čísle British Medical Journal.“

Edgarov hlas sa bolestne zmietal medzi pýchou a skromnosťou. „Je to vlastne môj prvý publikovaný článok. Skúmal som skupinu mladých ľudí so zrejmými príznakmi akútneho prasknutého peptického vredu. Bolesť v bruchu, tvrdnutie, vracanie a podobne. Fyzicky všetko v poriadku. Vyslovene psychologická záležitosť. Stres, vedť to poznáte. Nesmierne zaujímavé. Niektorí sa dokonca podrobili operáciu. Pravdepodobne to nie je váš odbor, však?“

„Ani nie.“

„Čo teda robíte?“

„Ó, vegetujem ako predseda Kráľovského kolégia terapeutov.“

Pôvabná Francúzka v tenkej bielej blúzke stála za dlhým stolom s hromadou plastických obalov, na každom vyznačený názov firmy a lieky, ktoré sa odporúčajú do pozornosti účastníkom sympózia po návrate domov. Ked-

sa Edgar predstavil, príjemne sa usmiala a prišpendlila mu na chlopňu kartičku: E. Barnsfather.

„Príjemný pobyt,“ zaželala.

Zadíval sa na čipku, čo jej lemovala podprsenku. Zmocnili sa ho myšlienky, ktoré nemali s chirurgiou nič spoločné. Prvý raz po dvoch rokoch manželstva mal stráviť noc bez vlastnej ženy. Dievčina sa naňho pôvabne usmiala. „Akó sa tu dajú trávit večery?“

„Autobusom usporiadame návštěvu Opery alebo Comédie Francaise.“

„Mám na mysli... niečo intímnejšie.“

upretým na autá mihajúce sa po diaľnici za oknom. Čaká ho prvé sympózium v živote, jedno z mnohých ďalších. Mohol zostať obyčajným odborným lekárom v nemocnici. Jedného dňa si však bude hovieť v profesorskom kresle. Všetci v nemocnici mu tvrdili, že je ovela užitočnejší v laboratóriu ako v operačnej sále. Pozrel na hodinky. Bol čas večere. Príležitosť ochutnať povestnú francúzsku kuchyňu.

Vo foyeri zanmieril k oznamu:

Slávnostná večera s medzinárodnou účasťou pre gastroenterológov a cholecystológov.

„Monsieur?“ spýtal sa chladný muž v pásikavých nohavičiach.

„Večera,“ vysvetľoval Edgar. „Diner. Comprenez?“

„Má monsieur pozvánku? Táto večera je iba pre vedenie Kongresu. Ubezpečujem vás, monsieur, že rovnako výbornú večeru dostanete aj v reštaurácii nášho hotela.“

Reštaurácia bola v dlhej miestnosti ovesanej hnédymi závesmi z plastickej látky, takej tmavej, že nikto nevidel ani jedlo, ani na jedálny lístok. Objednal si *cervelle au beurre noir*, pretože mozoček zbožňoval. Rozkázal si polovicu fľaše beaujolais, lebo to bola jediná známa značka. Keď sa jedlo zjavilo, uvedomil si, že sa zmýlil v anatómii. Víno malo zvláštnu chuť, nemal však odvahu stážovať sa. S rizikom potom vošiel do baru plného lekárov, ktorí za darmo popíjali brandy a robili väčší hluk ako študenti. Vrátil sa do izby, vyzliekol sa a číhal najnovšie poznatky v chirurgii, až kým nezaspal.

Prebudil sa. Závesy boli zatiahnuté, v izbe tma ako vo vreci. Cítil sa hrozne.

Zastenal, ohmatal si žalúdok. To ten mozoček a víno. Došlo medzi nimi k nejakej nesprávnej, explozívnej chemickej reakcii. Mozoček v alkohole vždy tuhol. Preto ho v nám patológovia konzervujú.

Zjajkol. Kolika sa doňho zahryzla ako tiger. Lahol si späť na vankúš a rýchlo dýchal. Bol chorý. Bol však aj lekár. Musí určiť, čo mu je.

Zápcha? Slepé črevo? Mackelova divertikulítida? Akútuna pankreatída? Myslou mu prebehli obávané diagnózy ako otázky, ktorými ostreľoval študentov nad lôžkom pacienta. Vari známa bolesť pri trombóze venových tepien? Či akútuna meningitída? Bolesť v bruchu môže znamenať všeličo.

Tiger opäť zaútočil. Zacítil pot na čele. Tápal v tme. Podľa hodiniek nebola ešte ani polnoc. S námahou siahol po telefóne.

„Allô?“ ozval sa ženský hlas.

„Je suis malade.“

„Vous êtes Monsieur qui?“

„Malade. Chorý. Kaput. Okej?“

RICHARD GORDON BARNSFATHEROV SYNDRÓM

„Mate rád box? Práve je turnaj, hned vedľa hotela.“ Milo sa usmiala na ďalšieho lekára. „Príjemnú zábavu.“

Edgar kúpil pohľadnicu, napísal ju manželke do Putney, ale nevedel, odkiaľ ju odoslať. Pustil ju do vrecka obleku značky John Collier. Vezme ju domov a položí na kozub. Ušetrí poštvorné. Vyšiel hore do izby v tvare kocky. Stmievalo sa, cez dvojité okná sa zahľadel na zimné polia, rozjařenú diaľnicu, škaredé anonymné budovy, aké lemuju všetky letiska. Okrem toho, že videl vodičov jazdiť po pravej strane, mohol zostať aj doma.

Posadil sa, v ruke časopis *Le Canard Enchainé*, ktorý si z rozmaru kúpil na letisku Heathrow, aby si pozdvihol náladu. Podráždilo ho, že nerozumel takmer ani slovu; myslie si, že človek s jeho inteligenciou a študijnými výsledkami bude vedieť čítať po francúzsky. V lietadle zaklonil hlavu a nahlas sa smial nad stránkami časopisu, aby ukázal, že im rozumie, až kým naňho nezačali ostatní cestujúci divne zazerať. Preto sa radšej pozorne začítal do článkov v British Medical Journal a bledé klenuté čelo sa mu zbrázdilo kritickými vráskami.

Dôkladne preštudoval vytlačený program sympózia, čo dostał od dievčiny na prízemí. Na druhý deň popoludní má vystúpiť v programe Psychosomatickej sekcie, zaradili ho medzi chirurga z Chicaga, ktorý sa zaobrátiť tráviacimi procesmi pomátených potkanov, a profesora z Milána, skúmajúceho výskyt pásomníč medzi mníškami.

Z kufríka, ktorého rukoväť bola na jednom konci upevnená chirurgickým stehom vytiahol British Medical Journal. Učené strany sa otvorili na prednáške o Barnsfatherovom syndróme. Ešte raz si ju celú prečítal, akoby sa vracal k ošúchaným stránkam lúbostného listu. Povzdyhol si s pohľadom

„Potrebuje monsieur priniesť niečo na izbu?“

„Nie, chcem lekára.“

„Qui, monsieur. Akého lekára?“

„Hocijakého.“

„Ale monsieur! Dnes v noci je hotel plný lekárov.“

Edgar si zahryzol do nechta na palci. Akoby pri výtržnosti na plese policajtov vykrútil číslo 158 a volal hliadku. „Je v hoteli lekár, ktorý príde, keď sú hostia malade?“

„Mais bien sur, monsieur. Je však v meste.“

„Zožeňte ho,“ prial Edgar, keď mu v žalúdku explodovala ďalšia rana. Prešla ho dina. Bolesti sa zhoršili. Zomieral.

Znovu zodvihol telefón.

„Allô?“ ozval sa nejaký mužský hlas.

„Je suis presque mort.“

„Á! Monsieur désire quelque chose à boire?“

Edgar položil telefón. Vstal, siahajúc po župane s červenými bodkami, čo mu darovala manželka na Vianoce. Dovliekol sa k výfahu a zviezel sa dolu, opretý čelom o chladnú, kovovú stenu. Hala bola prázdna. Vedel, že vyzerá hrozne, ale jeho zúfalý zdrotový stav potreboval nejaké lieky.

„Hľa, tam je chirurg,“ zvolal červenolíci predsedu Kráľovského kolégia terapeutov. „Prechádzka v spánku? Alebo ste zablúdili ceštou do izby nejakej kráske? Vy chirurgovia myslíte len na črevá a na gonády. Alebo azda hor?“

Slávnostná večera sa skončila. Z predtým zabarikádovaných dverí sa vytackalo okolo dvadsať lekárov v smokingoch, hlučne besebovali a navzájom sa poťapkávali po chrbe.

„Som chorý,“ povedal Edgar stručne.

„Chorý?“ Predseda sa prekvapil.

„Tu nemôžete byť chorý. Nikto z nás nie je v službe. Zabávame sa na účet nejakej farmaceutickej firmy. Výborná večera, však Harry?“ spýtal sa vysokého muža, knísačíceho sa vedľa neho. „Cailles à la gourmande má priam nadchli. Samozrejme, ani vo sне by mi nenapadlo zaplatiť si ich.“

„Vino bolo fajnové, pan Marmaduke,“ povedal vysoký lekár, Američan.

„Som rád, že vám chutilo. Osobne som ho vyberal,“ dodal predseda samolubo. „Prinávam, že mám radšej bordeaux než burgundské a Chateau Figeac, ročník sedemdesiatvca, je veľmi dobré,“ podráždene povedal, keď Edgar nahlas zastenal. „Čo keby ste vyvádzali vo svojej izbe?“

„Som v agónii,“ ohromil ho Edgar. „Mám akútne abdomen.“

„Skutočne? Nuž, vari by ste to mali vedieť. Som len všeobecný lekár. Niže pupka sa nikdy necítim ako doma.“

„Pán, pán Marmaduke...“ pohol sa k nemu Edgar prosebne. „Nepomohli by ste mi? Asi už zomieram.“

„Ak je tak, zaiste, pán kolega,“ odvetil Marmaduke priateľskejšie a ovanul Edgarovú strhanú tvár výparmi koňaku. „Existuje predsa ista hippokratovská prísaha a podobne, no nie? Ludský život treba zachovať, nech je akokoľvek bezcenný. Mrknime sa radšej na vaše bruško. Vyskočte hore!“

Ukázał na stôl, kde predtým kraľovala dievčina v priesvitnej blúzke. Vtyahol Edgarovi vrchnú časť fialovej pyžamy a stiahol mu nohavice. Ostatní lekári sa zatiaľ zhromaždili okolo nich. Bolo to nečakané rozptýlenie po večeri.

„Kde to bolí?“ spýtal sa Marmaduke, prudko sa zaknásal dopredu a silno stlačil.

„Jaj!“ vykřikol Edgar.

„Veľmi zaujímavé. Máte retroperitoneálny absces.“

„Má tu vôbec niekto v prstoch cit?“ spýtal sa Harry.

„Drahý kolega, len si poslúžte.“

„Mýlite sa, pán Marmaduke,“ protirečil Harry. „Je to hemoperitoneum.“

„Nemyslím, chlapče.“ Marmaduke mal zavreté oči. „Patient by sa cítil oveľa horšie.“

„Hej, lenže kolaps i smrť prichádzajú náhle. Tako.“ Harry sa pokúsil lusknúť prstami, ale nevyšlo mu to.

„S dovolením,“ s úsmevom prekízol dopredu nejaký Japonec.

„Smiem?“ spýtal sa s rukou nad Edgarovou husou kožou.

„Len sa do toho pustte, milý Saki-san. Z vašej orientálnej múdrosti sa môžeme všetci len poučiť.“

„Dobre“ rozhodol sa Japonec. „Jasný prípad hernie foramen.“

„Fantasticky dobrá diagnóza,“ vrele súhlasiel Marmaduke. „Má niekto niečo lepšie než heriu, páni?“ poobzeral sa povzbudzujúco.

„Ja so, nemáme my žltáčku?“ spýtal sa ďalší lekár, stahujúc Edgarovi viečko.

„Mon cher confrère,“ ozval sa iný. „Spomínám si na prípad, čo som videl pred niekolkými rokmi v Alžírsku. Prasknutá amébovitá cysta pečene. Žil pacient v cudzine?“

Edgar rozhorčene pokrútil hlavou.

„Nevadí, veď améba sa dá chytiť aj bez toho,“ utešoval sa francúzsky lekár. „Mimochodom, prípad bol smrteľný. Ako väčšinou všetky.“

„A čo legionársky zápal pľuc?“ poznamenal živo ďalší. „Práve teraz je veľmi aktuálny.“

„Môžu to byť aj príznaky horúčky *lassa*,“ ozval sa hlas zo zadu. „Podobný prípad som, samozrejme, nevidel, ani som naň nevypisoval úmrtný list. Telá sa musia rýchlo odpratať v kovových rakvach.“

„Nuž musíme sa pobrať do posteľe,“ oznamil Marmaduke. „Rozkošný večer. Rozkošný kolegovia. Harry, nezabudni zajtra na golf. Musíme sa nejako vyhnúť tým mizerným prednáškam.“

„A čo ja?“ skríkol Edgar a posadil sa.

Zdalo sa, že Marmaduke naňho zabudol.

„Mali by ste si dať doniesť do izby pohár horúcej vody. Urobí človeku bohovský dobre. Najlepšie sú staré, osvedčené recepty. Ak vám nebude ráno lepšie, príde za mnou do apartmánu a dáme si niečo na povzbudenie.“

Lekári sa so zívaním vytratili. Edgar sa doplazil k výfahu. V izbe vytocil Putney.

Nastalo dlhé čakanie. „Kto je?“ začala manželka podozrievavo.

„Edgar.“

Zhľka. „Zmeškal si lietadlo? Preboha, tak ti záležalo, aby si tam bol včas.“

„Som v Paríži...“

„Čo to má znamenať, že telefonuješ?“ spýtal sa nahnevane.

„Je to príšerne drahé. Aj v túto hodinu. Vylakal si ma na smrť. Alebo si si mysel, že nebudem v noci doma,“ dodala maznavo, „a chceš ma kontrolovať?“

„Som chorý.“

„Je tam dosť lekárov, čo sa o teba postarájú.“

„Všetci sú opití.“

„Stalo sa niečo?“ spýtal sa s väčším záujmom.

„Mám problémy s bruchom. Idem domov. Rád by som to bol prečítal, ale... čo keby som tak v noci zomrel?“

„Edgar, neblázni!“ skríkla. „Nevedela som, že je to s tebou také zlé.“

„Je. Čo najskôr sa musím dostať k nejakému trievzemu anglickému lekárovi.“

„Edgar,“ zopakovala a zaplavili ju slzy.

Sklamaný, stenajúci Edgar si so zdvihnutým žalúdkom pobalil batožinu, dotrmácal sa na letisko, vymenil letenkú a klesol na sedadlo v poloprázdnom lietadle. Vyčerpaný zaspal.

Prebul sa, keď ním letuška jemne zatrasla. „Kde som?“ vykřikol v panike.

„Práve sme pristáli na letisku Heathrow. Nebojte sa,“ riekla starostliv. „Kapitán dosťal o vás rádiovú správu, ste v dobrých rukách.“

Nežne mu pomohla k dverám. Uvedomil si, že sedí na zdvížnom vozíku. Dvaja chlapci v rovnošate čakali dolu s nosidlami. Preložili ho do sanitky, ktorá sa s blikaním a trubéním okamžite rozbehla po ceste.

Nad ním sa skláňal mladý muž v okuliároch.

„Som lekár,“ tvrdil Edgar.

„Naozaj? Aj ja. Vaša manželka zaalarmovala letisko. Akútny abdomen, však? Radšej sa naň pozriem.“

V tiche stlačil Edgarovi bricho. „Hmm.“

„Aká je diagnóza?“ s úzkosťou sa spýtal Edgar.

„Nesporne jasné prípad Barnsfatherovo syndrómu. V British Medical Journal bolo okolo toho tento týždeň veľké haló.“

(Domová pokladnica 1991)

Z JABLONKY PRED ZJAZDOM SSP

S veľkou nádejou očakávame blížiaci sa riadny zjazd nášho Spolku, ktorý sa už po druhý raz bude konať v podmienkach slobody a demokratickej prestavby. Som veľmi rád, že naša organizácia vďaka Pánu Bohu a Panne Márii, patrónke Slovenska, pretrvala už vyše pol storočia. Nezdolala ju ani milícia ani vojsko s tankami. Vydržali sme a a myslím, že budeme trvať ďalej.

Uvedomujem si, že činnosť našej MS v Jablonke ochabla, a to z viacerých príčin. Jednou z nich je aj skutočnosť, že v MS nám chýbajú ľudia s vysokoškolským, ba aj stredoškolským vzdelaním, ktorí by nás viedli a pomáhali nám zdolávať prekážky, s akými sa často musíme boroti. Na druhej strane musím konštatovať, že to s nami nie je ešte tak zle. Čosi sme si predsa len vydobili. Máme napr. v Jablonke slovenské bohoslužby, na ktoré chodí veľa krajanov. Je to skutočne veľká vec, ktorá povzbudzuje slovenské národné povedomie na Orave. Len škoda, že nám pán kaplán P. Kubáni ešte nezačal kázať v slovenčine. Dúfam však, že sa aj toho dočkáme.

Žiaľ, odchádza od nás rektor A. Soľava, ktorý nám tak pekne hrával na slovenských bohoslužbách, a preto musíme hľadať nástupcu, ktorý by ovládal slovenčinu. Ak ho nenájdeme u nás, bude treba hádam pohladať niekoho na slovenskej Orave, aby mohol k nám dochádzať, čo sa však spája s určitými výdavkami. Zišla by sa nám pomoc z Ústredného výboru Spolku. Je to predsa jediná slovenská omša na Orave, ktorú treba stoj čo stoj udržať.

V druhej polovici júna sa u nás v Jablonke konal Deň slovenskej kultúry, ktorý ešte raz ukázal celé bohatstvo našich ľudových tradícií, ako aj skutočnosť, že naša slovenská kultúra žije. A keďže kultúra, žije aj národ. Na tento sviatok slovenskej kultúry nás opäťovne prišiel navštítiť znamenitý slovenský zbor (nehovoriac o rôznych folklórnych súboroch a kapelách), ktorý nám počas slávnostnej sv. omše pekne zaspieval, ba dal v kostole aj krátky koncert, čo bolo pre účastníkov pobožnosti iste veľkým zážitkom. Škoda, že takéto zborov nemôžu navštievoať napr. Chyžné alebo Podvilk, kde žiaľ, nieto slovenských bohoslužieb, hoci Podvilk, nakolko sa pamätám, sa o ne už pred niekoľkými rokmi obrátili so žiadosťou na Metropolitnú kúriu v Krakove, ale zatiaľ bezvýsledne.

Teší ma, že nám časopis Život neustále opaknieva. Je podľa mňa nevysýchajúcim zdrojom informácií, ale aj prostredkom povzbudzujúcim národné povedomie krajanov. Každý si v ňom môže nájsť niečo zaujímavé, aj keď podľa mňa by mal uverejňovať ešte viac príspevkov venovaných našej histórii, čo by čitatelia iste privítali. Ide mi o podobné prís-

pevky, aké vyšli v zborníku Slováci v Poľsku obsahujúcim materiály z odborného seminára zo 14. júna 1994.

Nemôžem nespomenúť ani o tom, že v Jablonke máme viacerých odporcov, ktorí sú proti našej slovenskej omši a tvrdia, že je zbytočná, lebo sme si už zvykli na poľštinu a dobre rozumieme aj poľským modlitbám. Je to pravda, rozumieme, ale prečo sa máme vzdávať toho, čo nám oprávnenne patrí. Ved' aj Sv. Otec vo svojom posolstve a v mnohých homiliách prednesených počas návštev v Poľsku jednoznačne hovoril o práve národnostných menšína boslužby vo svojich národných jazykoch. Zaručuje to ostatne aj konkordát uzavretý medzi PR a Vatikánom. Kto si však neváži slová Sv. Otca, ktorý zároveň vyzýval k náboženskej i národnostnej tolerancii, ten nebude ani rešpektovať právo, akým je konkordát, ktorý predsa Poľsko k čomuži zavážuje.

Mal by som sa ešte venovať výučbe slovenčiny, s čím je u nás, v Jablonke, neveselo, ale to je široká otázka, ktorá si vyžaduje osobitný príspevok, preto o tom inokedy.

ALOJZ BUGAJSKÝ

DEŇ BEZ HRANÍC

V nedeľu 30. júla sa na hraničnom priečehode Jurgov - Podspády konalo kultúrne podujatie Euroregión bez hraníc 2000, ktoré usporiadala Rada Euroregiónu Tatry spoločne so starostami obcí Bukowina Tatrala, Tatranská Javorina a Ždiar. Zúčastnilo sa ho množstvo účinkujúcich, ktorých vystúpenia sledovalo približne 800 divákov z Poľska i Slovenska. Medzi hostami boli prítomní aj predseda NR SR Jozef Migaš, veľvyslanec Poľska na Slovensku Jan Komornicki, predstovia okresných úradov, primátori a starostovia miest a obcí.

V kultúrnom programe sa prítomným predstavili o.i. dychovka z Ochotnice Dolnej, folklórne súbory z Gronia, Jurgova, Dolného

Kubína, Ždiaru, Limanovej, Kežmarku a Popradu. V sprievodných programoch predviedli svoju profesionálitu a zručnosť požiarinci z Nového Targu, Zakopaného a Kežmarku. Neschýbali ani súťaže v preťahovaní lana, ručnom plnení dreva, či hádzaní sekery do dreva. Veľkej obľube sa tešila ochutnávka regionálnych jedál, akými boli napr. moskale, halušky, domáci chlieb so škvarkami a pod., ktoré pripravili gázdinky nielen z Jurgova, ale aj Fridmana, Tribša a Kluszkowiec. Neschýbal ani ovčí syr, oštiepky a žinčica od baču z Brzegov.

Hraničná stráž aj tentoraz zastavila na hranici mnohých turistov z Poľska, ktorých zlákali názov Euroregión bez hraníc a prišli sem bez pasov a občianskych preukazov. Podujatie sa totiž konalo na Vojtasovej poľane, ktorá je už na slovenskej strane a ani v tento deň sa tam nedalo dôjsť bez patričných dokladov.

Na podujatie Euroregiónu Tatry už tradične neboli pozvaní zástupcovia a súbory nášho Spolku. Zdá sa, že činitelia EU Tatry ešte vždy neberú na vedomie existenciu našej národnostnej menšiny v Poľsku. (jb)

LETNÝ KURZ SLOVENSKÉHO JAZYKA

V dňoch 3.-21. júna t.r. sa uskutočnil X. letný kurz slovenského jazyka v Bratislave, ktorý zorganizoval Ústav jazykovej a odbornej prípravy zahraničných študentov Univerzity Komenského.

Ministerstvo školstva SR poskytlo štipendia tridsiatim krajanským účastníkom kurzu, na ktorom však boli aj samoplaci. Frekventanti pochádzali z rôznych krajín sveta, o.i. z Brazílie, Fínska, Chorvátska, Iránu, Juhoslávie, Kanady, Kirgizska, Nemecká, Nórská, Poľska, Rakúska, Ruska, Švédska a USA. Na základe vstupného testu boli rozdelení do troch

Cesta k priečehodu v Podspádoch bola plná záujemcov. Foto: J. Bryja

skupín: začiatočníkov, mierne pokročilých a pokročilých, ktorým bola prispôsobená výučba.

Náplň kurzu bola bohatá a zaujímavá. Do poludňajšie vyučovanie obsahovalo napr. 4 hod. slovenčiny denne a 1 hod. slovenských reália. Popoludní sa konali prednášky, besedy a stretnutia so zaujímavými ľuďmi. Frekventanti mali možnosť zdokonaľovať si aj správnu výslovnosť v jazykovom laboratóriu a komunikovať v slovenčine na osobitných hodinách konverzácie.

Účastníci kurzu sa mohli oboznámiť s dejinami, zemepisom, kultúrou a súčasnosťou Slovenska vďaka viacerým výletom do okolia Bratislavы, prechádzkam po historickom jadre mesta a exkurzii po Slovensku. Exkurzia do Banskej Štiavnice umožnila účastníkom kurzu nielen spoznať najstaršie banské mesto, vystúpiť na Sitno - najvyšší kopec Štiavnických vrchov, pozrieť si expozície lesníckeho, drevárskeho a poľovníckeho múzea v barokovo-klassickom kaštieli Sv. Anton, ale zároveň mali možnosť obdivovať krásy slovenskej prírody, bližšie sa zoznámiť s ďalšími účastníkmi kurzu a komunikovať po slovensky. Veľmi zaujímavé boli aj ďalšie výlety, napr. do Trnavy, Čunova a Rusoviec, na Devín, Bratislavský hrad, Kolibu, do Múzea židovskej kultúry a pod.

Hoci účastníci kurzu boli v rôznom veku, všetci si výborne rozumeli. Počas celého pobytu vládlo milé, srdečné ovzdušie, ktoré prospevalo nadväzovaniu nových priateľských kontaktov. Vďaka výborným lektorom sme zvládli aj tie najťažšie gramatické a pravopisné záležitosti. Vedúca kurzu mgr. Darina Kováčiková sa snažila vyhovieť každej našej požiadavke.

Na otázku, čo motivuje frekventantov na štúdium slovenčiny, som dostala viacero zaujímavých odpovedí. Jedni si chcú jednoducho zdokonaliť slovenčinu, lebo študujú na vysokej škole, druhí hľadajú svoje korene, ale boli aj takí, ktorých prilákala a očarila ľubovnosť slovenčiny, preto si ju chcú zdokonaliť a spoznať aj ľudí, kultúru, prírodu a krajinu, kde sa rozpráva takou čarorásnou rečou.

MÁRIA GŁODASIKOVÁ

ORAVSKÉ LETO '2000

Dňa 30. júla 2000 sa v Jablonke uskutočnil IX. ročník tradičného kultúrno-spoločenského podujatia - Oravské leto '2000, ktoré organizuje gminný úrad v spolupráci s Oravským kultúrnym strediskom v Jablonke.

Hoci organizátorom najviac problémov spôsobilo daždivé počasie, uskutočnili sa všet-

Mužstvo diplomatov v plnom zložení

ky z plánovaných podujatí, ktoré sledovali desiatky divákov. Prvá, súťažná časť Oravského leta patrila sólistom, inštrumentalistom, kapelám a folklórnym súborom.

V kategórii spevákov (deti) zvíťazil Arek Gribáč z Podvlnka, ktorý spolu so svojou sestrou Ankou obsadil v súťaži speváckych skupín 2. miesto za Kamilou Luberdovou a Annou Pálenikovou z Jablonky. V kategórii spevákov (dospelí) obsadili 1. miesto Viktória Smrečáková z Malej Lipnice a Halina Sobczáková z Chyžného. V súťaži vokálnych skupín (starší) prvé miesto nebolo udelené. Druhé miesto obsadila spevácka skupina súboru Rombaň z Chyžného.

V kategórii súborov (deti a mládež) zvíťazilo Malé Podhale z Jablonky a v kategórii dospelých hudobná rodina Haniaczykowcov z Jablonky.

V hre na husliach - sólisti - boli najlepší Joanna Kuczkowiczová a Paweł Pilch (oba z Jablonky) a v hre na neobvyklých hudobných nástrojoch (pastiersky roh, píšťalka, okářina) zvíťazili Andrzej a Jan Haniaczykovi z Jablonky.

Okrem vystúpení súborov sa na podujatí konalo aj mnoho iných, zaujímavých súťaží. Napr. súťaž v mýtení masla vyhrala dvojica Mária a Eugen Moniakovci z Hornej Zubrice pred Władysławou Gaśiorczykou a Ferdynandom Kubackom z Dolnej Zubrice, kym v krepčení kozáčika zvíťazil Michał Wójt pred Maciejom Rutkowskim a Łukaszom Pilchom (všetci z Jablonky). V šplhu na drevený, vyše 5-metrový stĺp vyhral Maciek Wołowiec z Varšavy pred vlaňajším víťazom Grzegorzom Sternalom z Chyžného.

Organizátori podujatia nezabudli ani na najmenších divákov, ktorých zabával klaun Mietek z Bydgoszcza. Predstavili sa aj členovia divadielka malých foriem, goralský kabaret „U baczy“ zo Žywca a tanecná skupina z Krakova s ukážkami latinsko-amerických tancov. Na záver si všetci vypočuli pesničky z repertoáru Beatles a Shadows v podaní hudobnej skupiny The Moon z Krakova. (pk)

DIPLOMATICKE STRETNUTIE

Nie, tentoraz nejde o nejaké rokovania za účasti diplomatov, ale o futbalový zápas, v ktorom si 10. júna t.r. zmerali sily zástupcovia diplomatického zboru vo Varšave a Ministerstva zahraničných vecí PR. V družstve zahraničných diplomatov, ktorého kapitánom bol veľvyslanec Bulharska Nikolaj Krečko, hrali zástupcovia veľvyslanectiev: Bulharska, Číny, Chile, Chorvátska, Fínska, Francúzska, Japonska, Maďarska, Nemecka, Ruska, Slovenska a Tunisu. Hrajúcim manažérom mužstva diplomátov bol Milan Novotný, druhý tajomník slovenského veľvyslanectva vo Varšave.

Zápas sa skončil víťazstvom poľského tímu (MZV) 4:1, aj keď sa vedenia v prvom polčase ujali diplomati. - Nerobíme z tejto prehry tragédiu, - povedal M. Novotný, - ved' sme pred zápasom trénovali spolu len niekoľkokrát. Teraz sa pripravujeme na ďalšie zaujímavé stretnutia, medzi ďalším s družstvami poslancov Sejmu PR, poľských umelcov a novinárov.

ZA VOLANT IBA V TRIEZVOM STAVE

V prvom polroku t.r. došlo v Malopoľsku k 2546 dopravným nehodám, v ktorých prišlo o život až 188 ľudí a 3217 bolo ranených. K mnohým nemuselo dôjsť, nebyť ľudskej hlúposti, nerozvážnosti, ale aj alkoholu. Až v 893 prípadoch boli účastníkmi nehôd osoby v podnapitom stave: 726 vodičov, 156 peších a 2 spolujazdcov. Aj keď od 15. júla t.r. voči netriezvym ťaferom zostrili sankcie, nadálej mnohí majitelia motorových vozidiel si po alkohole sadajú za volant a ohrozujú ľudské životy. Preto od 15. decembra t.r. začne platiť nový právny akt, podľa ktorého sa ťaferovanie v podnapitom stave bude označovať za zločin. Verme, že to pomôže bezpečnosti na našich cestách. (jb)

OPÄŤ VÍZOVÁ LOTÉRIA

Po päťročnej prestávke sa poľskí občania budú môcť opäť zúčastiť budúco-ročnej vízovej lotérie, t.j. vyslovovať max. 3, 5 tisíc zelených kariet na pobyt v USA. Lotéria sa môže zúčastiť občania všetkých európskych štátov okrem Veľkej Británie. Spomedzi tých, ktorí medzi 2. októbrrom a 1. novembrom 2000 pošli svoje prihlášky na americké veľvyslanectvo, počítať vylosuje 50 tisíc víz, umožňujúcich získať zelenú kartu, povolenie na prácu v USA a po 5 rokoch americké občianstvo. Poznamenajme, že vďaka vízovej lotérii, ktorá bola zavedená pred 10 rokmi, získalo už 50 tisíc poľských občanov možnosť legálneho pobytu v USA. (pk)

Krakovskí „sokoli“ na zlete v Prahe. Foto: PTG Krakow

o vznik Celopoľského sokolského snemu, bola v r. 1992 súdne zaregistrovaná Telovýchovná jednota Sokol v Raciborzi. Postupne vznikali ďalšie sokolské odbočky. Medzi ním už v r. 1989 skupina nadšencov na čele s K. Firlejom (neskorším dlhorocným predsedom) obnovila a zaregistrovala Sokol v Krakove, ktorý sa čoskoro stal sídlom Celopoľskej sokolskej obce. Krakovčania sa v r. 1994 zúčastnili XI. svetového sokolského zletu v Prahe, o čom sme písali v Živote.

* * *

1. a 2. júla t.r. sa v Prahe konal XII. vše-sokolský zlet za účasti sokolských organizácií z celého sveta. Poľsko reprezentovali sokolské jednoty z Raciborza (52 osôb pod vedením W. Nazarka), Krakova (8 osôb), Bydhošti a Varšavy. Krakovčania spolu s Raciborzom, ktorí spolupracuje s opavským Sokolom, sa vybrali na zlet dva dni skôr, vďaka čomu mohli navštíviť Kolín, Kutnú Horu a Poděbrady a viaceré kultúrne a historické pamiatky v Prahe.

Hlavná zletová slávnosť sa konala na strahovskom Štadióne E. Rošického v Prahe, kde si diváci mohli pozrieť bohatý program, o.i. skladby žiackych, mládežníckych, mužských, ženských i seniorských družstiev, aerobik, akrobacie a skladby zahraničných účastníkov a dokonca gymnastickej happening za účasti publiku. Členovia poľského Sokola sa zúčastnili i slávno-stného sprivedu cez Prahu, navštívili Sokolské múzeum a stretli sa s olympijskou majsterkou V. Ružičkovou. Poľská skupina vystúpila tiež v sále pražského Sokola na záverečnom večeri s programom ľudovej, populárnej a džezovej hudby. Predstavila sa v zložení: A. Krupová a D. Pociasová, R. Rataj, S. Kielbowicz a J. M. Božek.

Poznamenajme ešte, že dva týždne po pražskom zlete sa v Krakove uskutočnil svojrázny sokolský zlet, usporiadany pri priležitosti 590. výročia slávnej bitky pri Grunwalde a 140. výročia narodenia I. Paderewského. Zúčastnili sa ho aj predstavitelia Českej sokolskej obce na čele s jej starostom dr. S. Doutliskom.

J. M. B.

XII. VŠESOKOLSKÝ ZLET

V r. 1862 vznikla v Prahe prvá sokolská organizácia, ktorú založili M. Tyrš a J. F. Fünger. Jej úlohou bola nielen propagácia gymnastiky, ale aj široko chápaná obrannovýchovná, umelecká a vlastenecká činnosť. Už o päť rokov neskôr sa zrodil prvý poľský Sokol vo Ľvove a v r. 1885 aj Krakovská sokolská župa, ktoré však v r. 1947 boli zrušené. Ich činnosť sa podarilo obnoviť až v r. 1987 zásluhou vynikajúceho pedagóga a športového činiteľa W. Nazarka, ktorý v Raciborzi založil Klub olympionika Sokol, nadväzujúci na dávne sokolské tradície a spolupracujúci s Mezinárodným a Poľským olympijským výborom. Vďaka W. Nazarkovi, ktorý sa zaslúžil aj

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 21. februára 2000 zomrela v Lapšanke vo veku 84 rokov krajanča

MÁRIA KURUCOVÁ

Zosnulá bola členkou nášho Spolku od vzniku Miestnej skupiny SSP v Lapšanke a horlivou čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajanča, dobrá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji.

* * *

Dňa 17. mája 2000 zomrela v Lapšanke vo veku 65 rokov krajanča

KAROLÍNA ŠOLTÝSOVÁ

Zosnulá bola dlhorocnou členkou Spolku Slovákov v Poľsku a propagátorkou i čitateľkou Života. Odišla od nás dobrá krajanča, starostlivá manželka, matka, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji.

Rodinám zosnulých vyjadrujeme hlubokú sústrast.

MS SSP v Lapšanke

* * *

Dňa 29. júna 2000 zomrela v nemocniči v Zakopanom vo veku 66 rokov krajanča z Čiernej Hory-Zahore

ANNA VOJENSKÁ

(rod. Sarnová)

Zosnulá bola dlhorocnou odoberateľkou a čitateľkou Života a členkou nášho Spolku. Odišla od nás statočná žena, vzorná krajanča a dobrá manželka, matka piatich detí, babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji.

Smútiacej rodine vyjadrujeme úprimnú sústrast.

MS SSP v Čiernej Hore-Zahore

Z KALENDÁRA NA SEPTEMBER

Záhradkári

September je posledný mesiac zberu teplomilnej zeleniny, najmä plodovej. Koncom mesiaca, niekedy aj skôr, môžu totiž prísť prvé mráziky, preto treba sledovať predpovede počasia a dávať pozor, aby sme zanedbaním nestratili úrodu. V prípade potreby môžeme na menšie plochy natiahnuť fóliovú prikrývku, plachty či vrecovinu. Pri väčších mrázikoch to však nepomôže, preto treba plody čo najskôr pooberať, aj keby neboli vyvinuté (rajčiaky dozrejú aj v teplejšej miestnosti). Vyberáme všetko - uhorky, dyny, karfiol, brokolícu a pod. So zberom koreňovej zeleniny sa nemusíme ponáhľať, keďže je chránená v zemi a menšie mráziky jej neuškodia. Keď chceme mať na jar skoršie mrkvu alebo petržlen, ale aj cesnak, cibuľu a špenát, sejeme ich práve teraz a hriadky na zimu prikrývame, napr. čečinou. Už je najvyšší čas - ak sme to neurobili skôr - pripraviť priestory na zimné skladovanie zeleniny (vyčistiť, vybieliť, vyvetrať, opraviť police) a súčasne pripraviť pôdu pre budúci rok - rýlovaním či orbou.

Ovocinári

V tomto mesiaci dozrievajú plody viacerých druhov, ako lieskové či vlašské orechy, slivky, jesenné a zimné jablká a hrušky a pod. Preto ovocinári majú teraz veľa práce s ich obieraním, spracúvaním a so skladovaním ovocia. Jadrové ovocie sa Oberá asi

týždeň pred plnou konzumou zrelostou, zimné odrody čo najneskoršie. Treba vedieť, že predčasne obrané ovocie stráca typickú príjemnú chuť a arómu, kym ovocie obrané neskoro je menej trvanlivé. Plody treba oberať pozorne a so stopkou, aby sme ovocie nepoškodili, lebo to má vplyv na uskladňovanie. V prirodzených skladoch je dôležitá stála teplota. Miestnosti (vybielené a postriekané modrou skalicou) majú byť tmavé, vetratelné, s dvojitými dverami a vysokou relatívou vlhkostou (85-90%). Koncom mesiaca možno škôlkovať odrezky všetkých druhov ríbezľí a pripravovať pôdu na jesenné sadenie ovocných stromov a krov.

Chovatelia

V septembri sú už v horských oblastiach chladnejšie noci, preto chovatelia by mali na kurínoch a iných chovných priestoroch osadiť zasklené obloky a plné dvere. Od začiatku jesene predlúžujeme sliepkam svetelný deň, lebo to má vplyv na ich nosivosť. Ak sliepky začali pŕchnuť v auguste, pŕchnu aj v septembri, preto ich prikrumujeme, aby sa im perie obnovilo a začali znášku. V septembri obyčajne meníme sliepkam kohútov. Treba dbať na to, aby neboli so sliepkami v príbuzenskom vzťahu a všímať si aj ich druhotné pohlavné znaky - vyvinutosť kosierikov i hrebeňa, hlas, temperament a vyvinutosť v prsiach.

ZBIERAME BYLINY

Našou dnešnou liečivou bylinou je KRA-SOVLAS BEZBYLOVÝ (lat. *Carlina acaulis* L., poľ. dziewięćsił bezłodygowy), ktorý stretávame aj u nás, preto ho nebudeme popisovať. Rastie na slnečných, suchých stráňach, medziach, pasienkoch a lúkach. Je to bylina oddávna známa. Starí lekári si ju cenili ako prostriedok na prípravu odvarov, ktorými sa umývali úporne kožné vyrážky, lišaje a pod.

Predmetom zberu sú korene rastlinky, ktoré sa vykopávajú na jeseň (september-november). Po očistení a rozkrojení sa sušia v tieni na dobre vetratelnom mieste. Koreň obsahuje o.i. rezervný fruktozan inulín, polysacharidy, silicu, triesloviny, živicu a saponín.

Krasovlas povzbudzuje činnosť obličiek a súčasne aktivizuje činnosť potných žliaz,

preto sa v ľudovom liečiteľstve oddávna používal ako potopudný, močopudný, ba aj preháňavý prostriedok. Z tohto dôvodu sa odporúča pri horúčkových chorobách, najmä zápaloch horných dýchacích ciest vírusového, ale aj bakteriálneho pôvodu. Keďže zvyšuje aj vylučovanie tráviacich enzýmov, zlepšuje chuť do jedenia a zužitkovanie priatých živín v organizme. Tým zároveň upravuje stolicu. Zase antibakteriálnym účinkom potláča črevnú patogénnu mikroflóru a vypudzuje hlísty. Pre veľký obsah inulínu je droga vhodná aj pre diabetikov. Pre vnútorné použitie sa robí zápar z lyžičky drogy na pohár vody. Pije sa 4-krát denne.

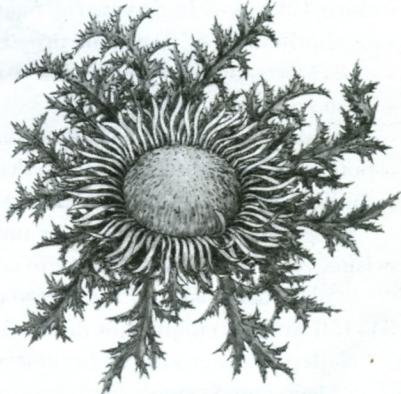
Na vonkajšie použitie - omývanie vyrážok, plesní, lišajov a iných kožných neduhov sa koreň zvyčajne varí v zriedenom octe alebo v rovnakom mnostve vody s vínom. Na obklady, oplachovanie a kúpele sa zase používa zá-

Včelári

Ako sme písali v min. čísle, v dôsledku podnecovania sa včely rozplodovali a v septembri sa začali liahnúť mladé včely. Konzumujú veľa peľu, preto je výhodne, ak práve teraz je v okolí veľa peľodajných rastlín. Keďže na jeseň je ich málo, prikrumujeme včely cukrovým roztokom (na 2 l vody 3 kg cukru). Keďže jeho spracovanie je náročné, dopĺňajme zásoby načas (v prvom týždni mesiaca), aby sme využili ešte služby starých včiel, ktoré i tak onedlho zahynú.

Pri dopĺňovaní zásob sa treba starať aby nedošlo k rabovke. Včelstvá stále pozorujeme a ak zistíme, že niektoré z nich večer ešte intenzívne lietajú, môže ísť o rabujúce alebo rabované včelstvo. Snažme sa chytiť včelu, ktorá opúšťa úľ: ak má prázdnne bruško, ide o rabujúce včelstvo, ak plné, ide o rabované včelstvo. Tomuto zúžime letáčový otvor asi na 1 cm, predok úľa obložíme zelenými haluzami a včelstvo istý čas nekŕmme. Ak už k rabovke došlo, môžeme napadnuté včelstvo uzavrieť, zaistiť mu vetranie, úľ preniesť na 2-3 dni do tmavej chladnej miestnosti a zásoby prípadne doplniť. Keď sme včelstvám zásoby doplnili, odstráime z úľov krmidlá a nadrámikový priestor uteplíme vzdušným materiálom (plst, rohože, novinový papier a pod.). Na zakrývanie nadrámikového priestoru tej časti úľa, kde budú včely zimovať, nesmieme použiť materiál, ktorý prepúšťa vlhkosť, lebo to včelám neprospevia. (jš)

par z dvoch lyžíc posekaného koreňa a 1 lyžicu octu na pohár vody. Spomeňme ešte, že krasovlas sa často používa vo veterinárstve, kde sa uplatňuje ako výživný prášok. Vo viacerých krajinách je však krasovlas chránený a nemožno ho zbierať. (jš)

KRÁĽ MATEJ A VALACH

Mrálovi Matejovi, čo vládol keď už pred päťstoročím v uhorskej krajine, kdeko vedel, že rád chodieval pomedzi ľudí. Navštieval mestá i dediny, zámky i kaštiele. Často si zašiel aj na poľovačky do Zvolenskej stolice, kde boli v tých časoch tmavé hory a v nich mnoho všakovej zveriny.

Raz sa kráľ Matej pobral od Zvolena ďalej na Horehronie. Po dlhšej ceste zatúlal sa až ta, kde vyviera riečka Teplica. A prišiel tam celkom sám, tak ako to mával vo zvyku. Všade dookola bola hustá hora, iba kde-to lúčka so zelenou pažitou. Ako tak Matej kráčal po nezvyčajnom kraji, zrazu mu prišlo na um:

„Ktohovie, či som aj nezablúdil. A keby sa mi tu nebodaj dačo stalo, niet tu nikoho, čo by ma zratoval.“ Nuž veru aj oľutoval, že sa vydal bez pomoci na takú cestu.

Ale predsa kráľ Matej neboli medzi týmito vrchami. Nedaleko na jednej lúčke pásol valach čriedu oviec. Pastier však Mateja nezbadal, lebo dával pozor na ovce. Ako tak pásol, zrazu počul, že nablízku akýsi kôň tak silne zaerdžal, ani keby zvetril nešťastie.

Valach sa, pravdaže, hned' obzrel, a tu videl, ako sa napred jeho oči vzpínajú kôň a na ňom jazdec. Lenže aký to bol jazdec? Bledý ako smrť a taký, ako keď človeka zrazu opustia všetky sily. Aj ruky mu odkväčli, takže nevládal už ani koňa držať na uzde. Valachovi v tej chvíli vhuplo do hlavy:

„Naisto je v nebezpečí, keď je už taký!“ Preto ani nerozmýšľal, čo by mal chytrou urobiť, len stisol tuhšie v ruke valašku a hybaj chytrou k jazdcovi. Ale veru aj valach sa zlakol, keď zbadal, prečo sa kôň jednostaj vzpína i erdzí. No aj

v tom si bol zrazu načistom, prečo je jazdec na koni taký bledý: valach zazrel, ako sa ku koňovi plazí velikánsky had. Hlavu pritom vytŕčal nahor a len zahryznúť do koňa i zahryznúť. Vraj veľmi veľké bolo to hadisko, nikdy valach väčšíeho nevidel. A keď sa hrozná ohava už už chcela hodíť na koňa, do valacha vošla zrazu smelosť a jedným švihom odťal valaškou hadovi hlavu. Naskutku prestal sipeľ.

Ked' kráľ Matej ako-tak prišiel k sebe, pomaličky sa zošmykol z koňa a sadol si do trávy. Potom obrátil oči na valacha a slabým hlasom sa ho sptyoval:

A ty si kto, smely človek, čo si mi život zachránil?“ A ten hned:

„Valach, tuto zo salaša...“ a ukázal rukou ta, odkiaľ sa práve dymilo. „Pasiem tu ovce na poľane.“ Kráľ Matej mu na to povie:

„A ja som zas kráľ, kráľ Matej... Aby si však pamätať na to, čo si pre mňa urobil, odmením sa ti, ako sa na kráľa patrí. Odteraz bude všetko pole navôkol iba tebe patrī. A tolko ho budeš mať ty i tvoji synovia v úžitku, kolko prejdeš s ovcami za týždeň.“

Kráľ dodržal slovo a splnil, čo slúbil valachovi. Keď neskoro večer došiel na Zvolenský zámok, oznamil pánom, komu bude patrī pole na tých miestach, kde Teplica vyviera. A hned' aj rozkázal poslať ľudí zo zámku, čo by valachovi pole vymerali.

Kráľ Matej nemohol dať pastierovi lepší podarúnek ako pole i líky. Ved' valach odjakživa iba po tom túžil, aby sa mu ušiel aspoň kúštek zeme, žeby sa nemusel ponevierať kdekoľvek po cudzom kraji.

Valach za týždeň obišiel s ovcami veru hodný kus poľa. Taký veľký, ako majú iba tie najväčšie dediny. Ale si neponechal všetky lúky a pastviny iba pre seba. Vraj čím viac ľudí sa osadí na tomto poli, tým sa im bude lepšie dariať.

Od toho dňa ktokoľvek prišiel na Horehronie, kde vyviera Teplica, každý sa mohol usídlíť na valaskom chotári. Valach ich tam vďačne pritúlil. Ale najradšej prijal takých, čo radi ovce pásli.

I nečudo, že časom na tom mieste vznikla dedina. Pekná a veľká, s novučičkými domami. Aj meno jej neskôr dali. Nazvali ju Valaská, vraj po tom valachovi.

(Z knihy Antona Habovštiaka:
Skamenená dievka, Košice 1977)

MILÍ MLADÍ ČITATELIA!

Redakcia Života za spoluúčasti základných škôl na Spiši a Orave vypisuje pre vás novú

VÝTVARNÚ SÚŤAŽ ŽIVOTA '2000

pod názvom

ČO NÁM PRINESIE NOVÉ STOROČIE?

Téma nie je ťažká a určite si s ňou hravo poradíte. Stačí len, keď sa dáte uniesť fantáziu a namaľujete, čo všetko sa zmení v 21. storočí. Pre uľahčenie vám ponúkame niekoľko pomocných námetov:

- ako budú vyzerat dediny a mestá (aké domy budú ľudia budovať)?
- ako budú ľudia pracovať (nahradia ich roboty)?
- čo bude s prírodou, vzniknú nové druhy rastlín a zvierat?
- ako pokročí vývoj vedy a techniky, budú ľudia osídlovať cudzie planéty?
- ako sa budú ľudia zabávať a trávia voľný čas v budúcnosti?
- budú deti chodiť do školy, alebo ich doma budú všetko učiť počítače?
- ako o 100 rokov bude vyzerat naša planéta?
- ako budú vyzerat dopravné prostriedky budúcnosti?
- sú živé bytosti na iných planétach, nadviažeme s nimi kontakt?
- čo so športom v budúcnosti?

Súťaže sa môžu zúčastniť všetci žiaci základných škôl a gymnázií, ak nám pošlú aspoň jednu výtvarnú prácu na uvedenú tému. V práci môžete používať ľubovoľnú techniku - farbičky, pastelky, ceruzky, textil, drevo, papier a pod.

Každá práca musí obsahovať nasledujúce údaje: názov (titul), meno, priezvisko, vek, triedu, školu a presnú adresu autora.

Svoje práce posielajte na adresu redakcie (Redakcia Život, ul. sv. Filipa 7/7, 31-150 Kraków) najneskôr do 20. decembra 2000.

Najlepšie práce získajú hodnotné odmeny a budú uverejnené v Živote.

Srdečne pozývame!

TOMÁŠ JANOVIC

NA CESTE DO ŠKOLY

Hodinky mám. Veru tak.
Má ich predsa každý žiak.
Kolieska v nich jemne bzučia.
Hodinky ma chodiť učia.

Chodím s nimi po svete.
Tak čo na to poviete?
Vládne medzi nami zhoda.
Chodím ja, aj ony chodia.

Tiki-taki, tiki-taki,
tiki-taki, tiki-tak.

Hodinky mám. Veru tak.
Má ich predsa každý žiak.
Je však rozdiel medzi nami.
Zbadáte ho iste sami.

Kým ja chodím nohami,
ony chodia rukami.
Chodia, chodia, kým si veru
obe ruky nezoderú.

Tiki-taki, tiki-taki,
tiki-taki, tiki-tak.

ČO JE TO?

U nás doma pod hriadkami
ryje dvoma lopatkami.
(trK)

Ostne, ostne, samé ostne,
ale nevyzerá zlostne.
(žej)

Je to dravá šelma,
ktorá v mene med má.
(ďevdeM)

Ide mu to ako-tak,
ale vždy len naopak.
Bez motora,
bez koliesok
prejde rieku,
blato, piesok.
Nemotorne, naopak.
Čože je to za zázrak?
(kaR)

Dlhé fúzy,
ostré drápy.
Hladnú myšku
raz-dva lapi.
(akčaM)

VESELO SO ŽIVOTOM

- Fifo je strašne lenivý! - stáže sa majiteľka pudlíka. - Iné psy, keď chčú ísť von, dobehnú s vôdzkou v papuli. Môj Fifo priniesie kľúče od auta.

Hádali sa traja kamárati, čie pohanie bolo skôr.

- My sme stavali Noemovu archu!
- tvrdil tesár.

- My sme sadili stromy v rajskej záhrade! - nedal sa záhradník.

- To je všetko nič, - odvetil elektrikár. - Ked' Boh povedal svetlo, my sme už mali natiahnuté káble.

- Pán čašník, ten pohár je špinavý!

- To nie je možné?! Päť hostí z neho pilo a nikto sa nestážoval.

- Mami, Dunčo vyhrýzol dieru do keberca!

- Musíš toho psa potrestať!

- Už sa stalo, vyžral som mu misku...

Bankár hovorí synovi:

- Za každú jednotku z písomky dostaneš 100 korún.

Na druhý deň navrhne chlapec pani učiteľke:

- Nechceli by ste si sem-tam zarobiť päťdesiatku?

MAĽUJTE S NAMI

Predstavujeme vám dnes krásny obrázok a vašou úlohou bude tento obrázok pekne vymaľovať farbičkami alebo farebnými ceruzkami. Najkrajšie práce odmeníme knihami. Z posledných prác sme vyžrebovali troch výhercov. Sú to: Griglák Krištof z Vyšných Lápš, Veronika Hovaniecová z Kacvína a Sabina Solusová z Repísk.

MARTA BENČATOVÁ PRÍCHOD JESENĚ

Odletajú lastovičky
odletajú preč,
slnko balí svoje lúče
volí nový terč.

Chodí jeseň v meste, sade,
tichne život takmer v sade,
vietor ladí chladnú basu,
škovranky sa zimou trasú.

Nôcka seje perly v tráve,
hviezdam chladne vlas,
slnko sa preč pootočí,
tak sa mení čas.

NAJLEPŠIA ŽRDKÁRKA

Žena so žádkou v ruke to je pomerne nový obrázok na ľahkoatletických štadiónoch. Prvé, ešte nie tak dávne, dámske žrdkárske pokusy vyzerali dosť zábavne. Žarty sa však skončili, keď počas majstrovstiev sveta v r. 1997 vkročila do akcie Američanka Stacy DRAGILA. Vyhrala a stala sa prvou halovou majsterkou sveta a o dva roky neskôr aj držiteľkou majstrovského titulu na otvorenom štadióne. Dnes dokazuje, že ženský skok o žrdi určite nie je na smiech, podobne ako celý rad ďalších disciplín, považovaných donedávna za typický mužské. Koncom júla t.r. počas predolympijských kvalifikačných pretekov amerických ľahkých atlétov dotiahla svetový rekord v skoku o žrdi na úctyhodnú výšku 4,63 m.

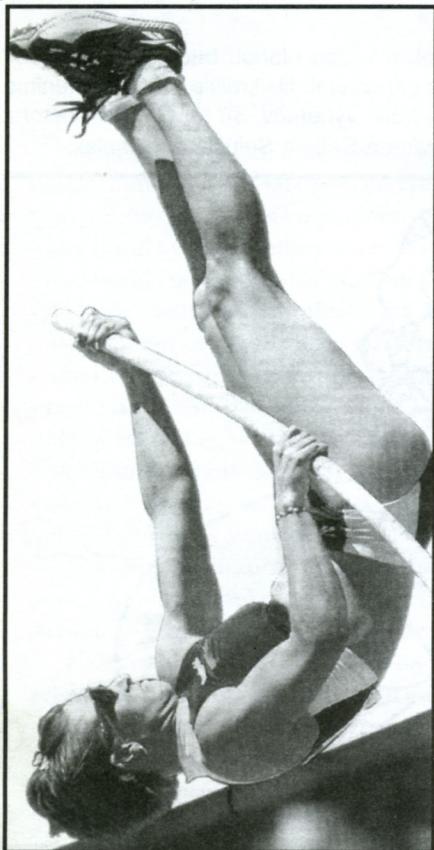
29-ročná S. Dragila (narodená v Kalifornii) je príkladom, že si aj v športe, podobne ako v živote, treba vytrvale hľadať svoje miesto. Jej prví tréneri uznali, že bude prekážkarkou. Začala teda behať na 400 m cez prekážky a šlo jej to celkom dobre, ibaže techniku mala dosť mizernú. Keď sa neskôr dostala na univerzitu v Idaho, jeden z trénerov videl v nej znamenitú kandidátku na sedembojárku a tak začala

spoznávať taje siedmich disciplín, namiesto jednej. V roku 1993 si ju všimol univerzitný šéftréner D. Nielsen, kedysi celkom dobrý žrdkár, a nahovoril ju, aby to skúšila so skokom o žrdi, ktorý sa mal stať olympijskou disciplínou. Tak sa teda Stacy stala aj žrdkárou, hoci nebola o tom celkom presvedčená. Bála sa pri skoku blížiacej sa povaly a tak prvý rok skočila sotva 2 metre.

Keď sa po čase zavila strachu, jej žrdkárske schopnosti začali badateľne stúpať. V r. 1994 už pravidelne skákala vyše 3 m, aj keď za svoju hlavnú disciplínu považovala sedemboj, v ktorom do momentu zavŕšenia štúdií prekonala 5 rekordov univerzity. V nasledujúcich rokoch (1995-97) svoj športový život delila vlastne medzi žádku a sedemboj, až keď na svetovom šampionáte v roku 1997 vybojovala práve v skoku o žrdi majstrovský titul, o jej ďalšej športovej kariére bolo definitívne rozhodnuté. Zanechala sedemboj a začala sa špecializovať na skok o žrdi. Šlo jej mimoriadne dobre, skoro na každých pretekoch zlepšovala svoje výsledky, čo ju taktiež presvedčilo, že sa rozhodla správne.

Terajší olympijský rok začala veľmi úspešne. Trikrát, priam s pravidelnosťou švajčiarskych hodiniek, prekonávala rekordy Spojených štátov a svetové rekordy. Dnes je držiteľkou svetových rekordov v hale (4,62 m) a na otvorenom štadióne (4,63 m). Pritom musíme poznamenať, že v júni t.r. na pretekoch v Santa Barbara skočila dokonca 4,70 m, lenže bolo to na štadióne s dreveným rozbežištom, takže Medzinárodná federácia ľahkej atletiky (IAAF) rekord neuznala. Tak či onak S. Dragila patrí nepochybne k najväčším uchádzačkám o zlatú medailu na tohoročných Letných Olympijských hrách v Sydney. Na druhej strane však nesmieme zabúdať, že ženský skok o žrdi je pomerne mladá disciplína, čo znamená, že najlepšie výsledky v tejto disciplíne majú ešte ďaleko k hraniciam ľudských možností. V súvislosti s tým nemožno vylučovať, že do boja o olympijské zlato môžu zasiahnuť aj iné, doteraz menej známe alebo dokonca neznáme žrdkárky, ktoré nás môžu prekvapíť hodnotnými a možno aj rekordnými výsledkami. Ale o tom sa dozvieme až počas Olympijských hier v Sydney.

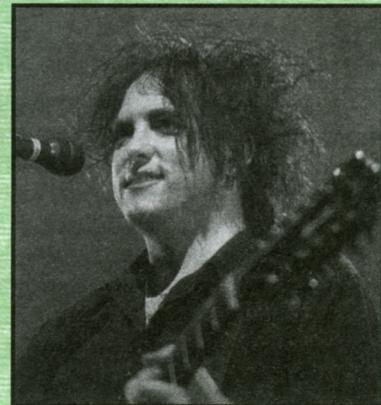
J. Š.

Hviezdy svetovej estrády

THE CURE

Je to britská hudobná formácia, ktorá však ako máloktorá skupina novej vlny pôsobí na rokovej scéne už 24 rokov. Je v tom možno zásluha charakteristického znenia skupiny - občas melancholického, inokedy však radostného - ale aj vyzývavého vzhľadu jej vedúceho Roberta Smitha, ktorý nosí stojaté nalakované vlasy a dbá o punkový mejkap s dočierna omaľovanými očami. Je to akýsi vonkajší prejav Smithovej osobnosti a jeho tvorby, ináč veľmi vyhľadávanej, vydanej doteraz v celkovom náklade 27 mil. výliskov.

Skupina The Cure debutovala krátko po svojom vzniku singlom *Killing Arab* (1978), zloženým na motív vraždy z Čamusovej poviedky *Cudzinec*. Dodajme, že existenciálna problematika tvorí dodnes hlavnú tematiku jeho textov. Nevyhol sa jej ani prvý album skupiny *Three Imaginary Boys* s veľkým hitom *Boys Don't Cry*, ktorého ironický refrén sa stal zdrojom inšpirácie pre niekoľkých skladateľov a spisovateľov. Vďaka popularite prvých nahrávok mohla The Cure často koncertovať so známymi skupinami, ako Joy Division a The Jam (R. Smith vystupoval v oboch). Postupne sa však jeho tvorba stávala čoraz pošmúrnejšia, a tak nečudo, že ďalšie albumy *Faith* alebo *Pornography* sa stali symbolom rockovej dekadencie zo začiatku 80. rokov. Vyvolalo to spory v skupine, ktorá navyše začala strácať popularitu, preto sa R. Smith musel vrátiť k ľahším skladbám. Nakrátko, lebo už ďalší album *Desintegration* je opäť plný jeho obsesií. Autorovo utrpenie však prinieslo aj niekoľko prekrásnych balád, z ktorých najznámejšiu *Lullaby* si dodnes pospevujú skoro na celom svete. Prednedávnom nahrala The Cure nový album *Bloodflowers*, ktorý je akýmsi pokusom o kompromis - obsahuje aj melancholické balady, aj skladby pošmúrne, ale aj pesničky vzbudzujúce optimizmus. (jš)

NA JESENNÉ CHLADY

Dnes predstavíme na pletenie pekný vzor pulóvra s ovocím. Uvedené údaje sú na veľkosť 42-44 a 38-40. Tie druhé budú uvedené v zátvorkách.

Spotreba materiálu: 600 (550) g svetlozelenej vlny, po 50 g špinavožltej, bordovej, olivovej, hnedozelenej a jasnožltej, zvyšky modrej vlny, ihlice č. 3 a 5, háčik č. 3.

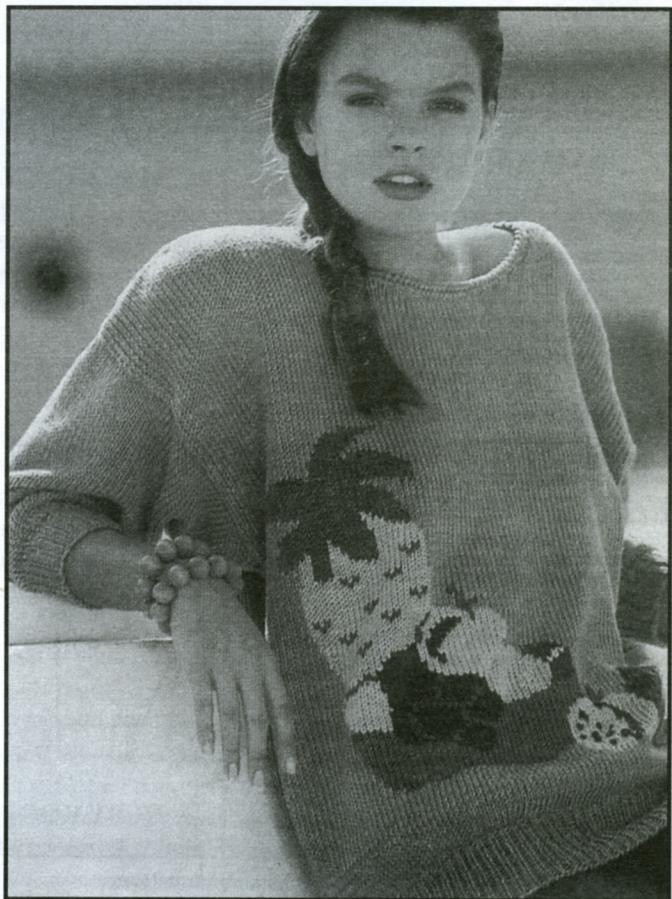
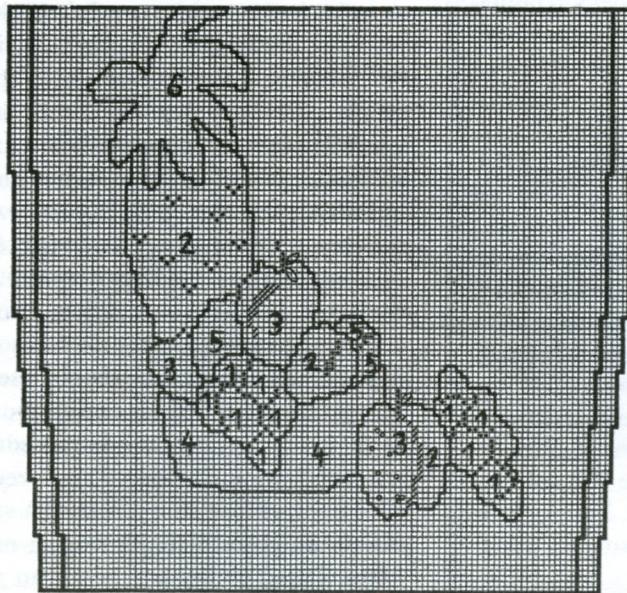
Jednotlivé vzory: **okrajový vzor** - 1 očko hladko, 1 očko obrátene; **džersejový vzor** - lícová strana hladko, rubová obrátene; **motív ovocia** - vpletáte džersejovým vzorom podľa pripojenej predlohy. Jednotlivé farby sú označené číslami: 1 - bordová, 2 - špinavožltá, 3 - jasnožltá, 4 - hnedozelená, 5 - modrá, 6 - olivová.

Skúška očiek: 19 očiek a 26 riadkov = 10 x 10 cm.

Predný diel: Na ihlice č. 3 nahodíte svetlozelenou vlnou 94 (86) očiek a pletiete okrajovým vzorom 7 cm. V práci pokračujete džersejovým vzorom na ihliciach č. 5. V prvom džersejovom riadku pridáte rovnomerne 7 očiek. Na ihlici máte 101 (93) očiek. Na rozšírenie pulóvra pridávate v každom 10. riadku na obidvoch stranach 5 x 1 očko a v 16. riadku na obidvoch stranach 1 x 1 očko. Na ihlici máte 113 (105) očiek. Súčasne po upletení 13 riadkov od okrajového vzoru začnete vpletať motív ovocia podľa pripojenej predlohy. Vo výške 58 cm od začiatku práce uzavriete prostredných 11 očiek na priekrčník. Ďalej pletiete každú stranu zvlášť. Na priekrčník uzavriete v každom 2. riadku na obidvoch stranach 1 x 4, 1 x 3, 1 x 2 a 4 x 1 očko. Vo výške 65 cm od začiatku práce uzavriete naraz plecia.

Zadný diel: Pletiete takisto ako predný, ibaže nevpletáte naň motív ovocia, ale celý diel pletiete džersejovým vzorom svetlozelenou vlnou. Vo výške 62 cm od začiatku práce uzavriete prostredných 25 očiek na priekrčník. Ďalej pletiete každú stranu zvlášť. Na priekrčník uzavriete ešte v každom 2. riadku na obidvoch stranach 1 x 3, 1 x 2 a 1 x 1 očko. Vo výške 65 cm od začiatku práce uzavriete naraz plecia.

Schéma, podľa ktorého pletiete predný diel pulóvra a vpletáte motív ovocia. Jednotlivé farby sú označené číslami

Rukáv: Na ihlice č. 3 nahodíte 46 očiek a pletiete 5 cm okrajovým vzorom. V práci pokračujete na ihliciach č. 5 džersejovým vzorom. V prvom džersejovom riadku pridáte rovnomerne 8 očiek. Na ihlici máte 54 očiek. Na rozšírenie rukáva pridávate v každom 4. riadku na obidvoch stranach 5 x 1 očko a v každom 2. riadku na obidvoch stranach 25 x 1 očko. Na ihlici máte 114 očiek a vo výške 33 cm od začiatku práce pletenie naraz uzavrite.

Výpracovanie: Zošijete plecia. Označíte si stred rukáva a prišijete 29 cm k prednému a 29 cm k zadnému dielu. Zošijete boky pulóvra a rukávov. Pulóver okolo priekrčníka obháčkujete 2 riadkami krátkych stípkov svetlozelenou vlnou.

(Podľa Života č.28/95;
Snímka: DA, Kresba:
E. Vallová)

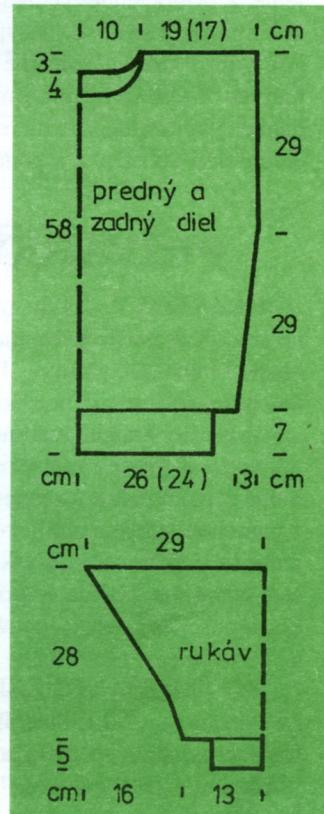

Schéma strihu pulóvra

ČO NA OBED?

KARFIOL SO SYROM. 2 stredné karfioly, 40 g masla, 150 g strúhaného syra (čedar), 4 dl bešamelovej omáčky, lyžica strúhanky, soľ.

Očistený karfiol rozoberieme na ružičky, vložíme do menšieho množstva osolenej vody a uvaríme do mäcka. Vyberieme, necháme odkvapkať a urovnáme na vymastenú ohňovzdornú misu. Polejeme omáčkou zmiešanou s polovičkou syra, posypeme zvyškom syra, ktorý sme zmiešali so strúhankou a v horúcej rúre krátko zapečíme. Podávame so zemiakovou kašou.

ZEMIAKOVÉ GULKY. 600 g zemiakov uvarených v šupke, postrúhaný muškátový oriešok, 2 žltky, 2 bieleky, 50 g masla, soľ, jemná strúhanka, mast alebo olej.

Zemiaky ošúpeme, ešte teplé prelisujeme, osolíme, okoreníme muškátovým orieškom, pridáme žltky, rozpustené maslo a dobre spolu vypracujeme. Z pripravenej vychladnejtej masy formujeme na doske posypanej múkou guľky, ktoré namáčame v rozšľahaných bielkoch a obalíme v strúhanke. Vyprážame v rozpálenej masti alebo oleji do ružova a podávame.

PRÍVARKY

HRÁŠKOVÝ. 400 g vylúpaného hrášku, 40 g masti alebo masla, 40 g hladkej múky, 10 g cukru, 1/4 l mlieka, voda, soľ, zelený petržlen.

Vylúpaný hrášok uvaríme v osolenej vode, zo masti a múky pripravíme bledú zápražku, ktorú zalejeme vodou z uvareného hrášku a mliekom. Prilejeme ju k uvarenému hrášku a spolu ešte povaríme. Nakoniec pridáme cukor a posekaný zelený petržlen.

ZO ZMIEŠANEJ ZELENINY. 250 g mrkví, 250 g kalerábu, 100 g hrášku (vylúpaného), 40 g masti, 40 g hladkej múky, 10 g cukru, 1/2 l mlieka, voda, soľ.

Postup prípravy je ako pri hráškovom prívarku (mrkvu a kaleráb pokrájame na kocôčky).

ZAVÁRAME

SLADKOKYSLÉ UHORKY. Malé uhorky dobre umyjeme vo vlažnej vode a necháme oschnúť. Hneď potom ich nakladáme do čistých pohárov (napr. 2 l), do ktorých sme dali 2-3 bobkové listy, 2-3 viničové listy, po troške chrenu, kôpru a horčicového semena, 6-7 zrniek čierneho korenia, 2-3 zrná bieleho korenia, 2-3 strúčiky cesnaku (kto chce mať cesnakovú chuť uhoriek, môže dať menej chrenu a viacej cesnaku). Naložené poháre zalejeme horúcim nálevom, pevne uzavrieme a necháme aspoň 12 hod. odstáť obrátené vrchnákom dole. Sterilizujeme asi 15 minút. Nálev: na 2 l vody dáme 6 dl octu, 2 lyžice cukru, necelú lyžicu soli a necháme zovrieť.

HUBY V OCTE. Huby (hríby, masliaky, kozáky, rýdziky, bedle a pod.) umyjeme a väčšie prekrojíme. Do vody s octom dáme cukor, soľ, celé čierne korenie, horčicové semeno, bobkové listy a všetko varíme až huby zmäknú. Cibulu pokrájanú na kolieska vložíme do vriaceho nálevu neskôr, aby sa varila ok. 15 min. Potom huby naložíme do pohárov, zalejeme nálevom, uzavrieme a sterilizujeme asi 15 min. Na 1 l vody dávame 3 dl octu, 30 g soli a 30 g cukru. Niektorí pripravujú nálev zvlášť a vodu z uvarených húb využívajú napr. do polievky.

MIEŠANÁ ZELENINA V SOLI. Zo zeleniny (mrkva, petržlen, zeler, kaleráb, paprika) odvážime rovnaké množstvo. Zeleninu očistíme, umyjeme a necháme na čistej utierke oschnúť. Potom ju nadrobno postrúhame alebo hrubšie zomelieme, premiešame so soľou, naložíme do pohárov, ktoré uzavrieme buď zaviažeme celofánom a odložíme na chladné miesto. Pri použití pokrm už nesolíme. Do zeleniny môžeme pridať aj huby. Na 3 kg zeleniny dávame ok. 1 kg soli.

OSPA WYMIESZNA KRÓW

Jest to ostro przebiegająca choroba zaraźliwa, wywoływaną przez wirusy. Powoduje ona powstawanie na skórze oraz na błonach śluzowych w jamie ustnej i nozdrzach charakterystycznych krost ospowych. Choroba ta łatwo przekłada się z chorych krów na zdrowe, nie przekłada się jednak z bydła na zwierzęta innego gatunku. Natomiast ludzie chorujący na ospę zarażają czasami krowy. Zarażenie zwierzęcia może nastąpić za pośrednictwem ściółki, częściej jednak w czasie dojenia krów przez ludzi, którzy przenoszą zarazki na rękach.

Zauważono, że ospa u krów pojawi się np. w okresie szczepienia jej dzieciom. Kobiety, które przystępują do dojenia krów bezpośrednio po odejściu od szczepionego dziecka, nie myjąc rąk i nie wkładając czystego fartucha, zakażają krowy. U chorego zwierzęcia gwałtownie podnosi się temperatura. Po kilku dniach na skórze wymienia, na strzykach, na błonie śluzowej jamy ustnej a czasem także na skórze w miejscach nie owłosionych tworzą się początkowo małe czerwone plamki a następnie pęcherzyki wypełnione jasnym płynem. W ciągu 10 - 12 dni płyn ten męknie, tworzy się z niego ropa, pęcherzyk pęka lub powoli zasycha i pozostaje strup lub raka. Jeśli jest dużo pęcherzyków koło siebie, może powstać większa rana. Apepty chorego zwierzęcia stopniowo maleje, jest ono smutne, przy dojeniu niespokojne, gdyż dojenie to sprawia mu ból. Przez dojarkę choroba jest przenoszona z jednej krowy na drugą tak, że zazwyczaj chorują wszystkie krowy w oborze. Jeśli jest to możliwe, chore krowy należy przeprowadzić do osobnego pomieszczenia, albo chociaż osobno zgrupować w jednej części obory. Dojenie trzeba zaczynać od krów zdrowych a chore doić na końcu. Przed i po dojeniu krów chorych trzeba starnie umyć ręce ciepłą wodą i mydłem. Przed dojeniem powinno się

również dokładnie umyć wymię krowy a następnie dobrze je wysuszyć czystą ścieżeczką.

Jeśli choroba wybucha w dużym gospodarstwie, gdzie w oborze pracuje więcej osób, należy wyznaczyć do obsługi chorych zwierząt jedną osobę, która nie będzie już zajmowała się innymi zwierzętami i używać dla tych zwierząt osobnych wiader oraz przedmiotów do pielęgnowania, jak szczotki, zgrzebła itp. W małych gospodarstwach należy najpierw obsłużyć zwierzęta zdrowe a następnie chore. Przed wejściem do chorych trzeba zmienić fartuch i buty, a po oporządzeniu dokładnie umyć ręce, zmienić fartuch i dokładnie wytrzeć buty o leżącą przed stanowiskami chorych zwierząt słomianą matę nasycioną roztworem sody żrącej, kreoliny lub lisolu. Może to postępowanie wydać się przejaskrawione i zbyt dokładne, ale zawsze trzeba pamiętać, że chodzi tu o zdrowie zwierząt, które są naszymi żywicielami oraz przynoszą nam dochód.

Chore krowy należy częściej doić, a czynność tą wykonywać delikatnie, aby zwierzęciu nie sprawiać bólu. Mleko od krów chorych nadaje się do spożycia po 5-minutowym gotowaniu. Aby ulżyć cierpiącemu zwierzęciu i przyspieszyć jego powrót do zdrowia, smaruje się pęcherzyki ospowe maścią cynkową lub salicylową. Oprócz tego przemywa się je wywarem z kory dębowej lub też roztworem nadmanganianu potasu. Szybkie rozpoznanie choroby ułatwia ochronę reszty zwierząt przed zarażeniem. Dlatego też należy jak najszybciej wezwać lekarza weterynarii. Przez cały czas choroby, aż do stwierdzenia przez lekarza, że została ona całkowicie zlikwidowana, nie wolno wypuszczać chorych ani zakażonych krów poza obręb gospodarstwa. W czasie trwania choroby oraz po jej wygaśnięciu należy wywozić z obory nawóz i kopować go tak, żeby zwierzęta, a zwłaszcza kury, nie mogły go rozgrzebać. Koryta, drabinki, drzwi, okna i inne drewniane części należy omieść i wymyć gorącą wodą z dodatkiem sody żrącej. Konieczne jest przestrzeganie czystości zwierząt i pomieszczeń oraz obsługujących je ludzi. Zwierzęta nowonabyte nie powinny być od razu wpuszczane do wspólnych pomieszczeń, gdyż mogą one przynieść ze sobą zarazki, choć same nie będą chore. (js)

PRAWNIK

SKIEROWANIE DO SANATORIUM

Aby odbyć leczenie w sanatorium, należy dopełnić wielu formalności. Najpierw trzeba uzyskać skierowanie od lekarza pierwszego kontaktu, które potwierdzi lekarz specjalista, a następnie również kasa chorych.

Lekarz pierwszego kontaktu wypełnia pierwszą część skierowania formularza. Opisane są w niej m.in. te dolegliwości pacjenta, które uzasadniają wydanie skierowania na leczenie.. Lekarz wskazuje też na wpływ leczenia uzdrowiskowego na nasz stan zdrowia. Z kolei lekarz specjalista, wyznaczony przez kasę chorych, ocenia, czy skierowanie jest uzasadnione. Składa on propozycję konkretnego uzdrowiska oraz rodzaju leczenia. Jeśli lekarz specjalista potwierdzi skierowanie i będzie wolne miejsce w danym uzdrowisku, wtedy kasa chorych również je potwierdzi. Dopiero po załatwieniu tych wszystkich formalności możemy wyjechać do sanatorium. Skierowanie kasa chorych powinna nam dorzucić najpóźniej 14 dni przed datą rozpoczęcia leczenia.

MAŁŻEŃSTWO Z CUDZOZIEMCEM

Zanim weźmiemy ślub z cudzoziemcem lub cudzoziemką, należy w USC złożyć, oprócz swojego skróconego odpisu aktu urodzenia, również zaświadczenie o zdolności prawnej do małżeństwa swojego cudzoziemskiego partnera, a także jego akt urodzenia. Przy okazji składania dokumentów musimy okazać dowód osobisty, a cudzoziemiec - paszport. Zaświadczenie o zdolności prawnej do małżeństwa wydają niektóre ambasady. Powinno ono, podobnie jak akt urodzenia, zostać przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego. Koszt tłumaczenia ponosi cudzoziemiec. Jeżeli obcokrajowiec jest wdowcem lub rozwiedzionym, wówczas musi złożyć zaświadczenie o tym, że jest stanu wolnego. Jednakże niektóre ambasady nie wydają swoim

obywatelom zaświadczeń o zdolności prawnej do małżeństwa. W takim wypadku cudzoziemiec powinien uzyskać orzeczenie polskiego sądu rodzinnego, które zwalnia go od przedstawienia tego dokumentu. W tym celu obcokrajowiec składa wniosek w języku polskim w wydziale rodzinnym sądu rejonowego. Do związku małżeńskiego z cudzoziemcami należy jednak zawsze podchodzić bardzo ostrożnie.

DZIEDZICZENIE ŚRODKÓW Z OFE

Jeśli ktoś z naszych bliskich przystąpił do Otwartego Funduszu Emerytalnego, to po jego śmierci możemy dziedziczyć zgromadzone przez niego środki. Małżonek zmarłego ma prawo to tych środków wtedy, gdy małżeństwo trwało w momencie śmierci członka funduszu a między małżonkami nie było rozdzielnosci majątkowej. Prawo to tych środków nie ma więc np. małżonek, który wziął rozwód. Po śmierci członka funduszu połowa środków zgromadzonych na rachunku w OFE zostanie przekazana w formie wypłaty transferowej na rachunek współmałżonka. Może on wskazać ten rachunek. Jeśli zaś tego nie zrobi, to taki rachunek otworzy mu fundusz, którego członkiem był zmarły. Do części środków zgromadzonych w OFE ma też prawo osoba uposażona, czyli wskazana w umowie w momencie jej zawierania z OFE.

MAŁŻEŃSTWA NASTOLATKÓW

Małżeństwo może zawrzeć osoba 18-letnia (zarówno kobieta, jak i mężczyzna). Jednak z ważnych powodów sąd opiekuńczy (a wcale nie rodzice!) może zezwolić kobiecie na wcześniejsze zawarcie małżeństwa po ukończeniu przez nią już 16 roku życia. Zależy to więc od uznania sądu, który w tym wypadku działa na wniosek zainteresowanej dziewczyny. Sąd jednak dokładnie bada, czy tak wczesne zawarcie przez nią małżeństwa rzeczywiście będzie służyć dobru przyszłej rodziny. Dodajmy, że w swoim postanowieniu sąd wymienia personalia mężczyzny, z którym kobieta ma zawrzeć małżeństwo. (Art. 561 KPC i art. 101 KPCiR)

HVIEZDY O NÁS

VÉHY (24.9.-23.10.)

 Tvoja iniciatíva a úsilie prinesú dobré výsledky. Môže sa to odznieť na prémii alebo aj postupe v práci. Si na dobrej ceste, len tak ďalej. Dobrú náladu ti trochu pokazí závisť kolegov. Neber to však príliš vážne a zachovaj rovnováhu - bez prehnanej eufórie, ale aj bez pošmúrných myšlienok.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

 Čaká ťa obdobie nepokoja a napäťia. Buď radšej pozorovateľom ako účastníkom, lebo sa útoky môžu sústrediť na tebe. Aj keď máš v niečom pravdu, snaž sa spieť ku kompromisu. Veľa ti uľahčia súkromné a služobné kontakty. V rodine potrebuješ viacej srdečnosti, ale prejav ju aj ty.

STRELEC (23.11.-21.12.)

 Neboj sa návalu práce, máš dosť energie, aby si všetko zdolal. Čakajú ťa väčšie výdavky, ale finančná situácia sa ti príliš nezhorší. K tvojej spokojnosti prispejú aj príjemné večery v spoločnosti milých osoby alebo v blízkom rodinnom kruhu. Tam získaš nové sily a chuť do práce.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

 Pre kozorožcov to bude dosť ťažké obdobie. Pomôcť môže len pokoj a trpežlivosť, tým viac, že v práci bude hodne napäťich, výbušných situácií. Oprimizmus a viera vo vlastné sily ti pomôžu prekonať prekážky. V rodine všetko v poriadku, podobne s financiami. Čaká ťa pekný zážitok.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

 Pred tebou obdobie bez väčších ťažkostí, ale aj úspechov. Využi najbližšie dni a pouvažuj o sebe a svojich plánoch. Snaž sa byť samostatnejší a neobzeraj sa stále za spolupracovníkmi. Venuj viac pozornosti aj svojmu zdravotnému stavu, ktorý by ti mohol zabrániť v realizácii tvojich plánov.

RYBY (19.2.-20.3.)

 Nakopilo sa ti hodne problémov, doma, s partnerom, s priateľmi, v práci, čo vyvoláva napätie a nervozitu. Môže to narušiť tvoje vzťahy s okolím. Keď ti bude smutno, snaž sa usmievať, to často pomáha. Prejav svojmu partnerovi viacej dôvery, pomôže ti získať sebadôveru psychickú rovnováhu.

BAREN (21.3.-20.4.)

Snaž sa neotrvovať rodinu svojimi pracovnými problémami. Dom je tvojím útočištom, kde by si mal v pokoji oddychovať. Je možné, že sa staneš cieľom útoku tvojich nadriadených. Ak nájdete správne a presvedčivé argumenty, všetko môže do padnúť lepšie, ako si očakával. Hore hlavu!

BÝK (21.4.-20.5.)

Neocakávaj väčšie úspechy, aj keď koncom mesiaca môžeš dostať prémiu alebo odmenu. Ak plánuješ nejakú dlhšiu cestu, najmä zahraničnú, odlož ju - ak je to možné - na koniec mesiaca. Staraj sa o svoje zdravie a fyzickú formu a nezabúdaj, že nízkokalorická diéta by ti prosperovala.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Prvá polovica mesiaca bude plná nervozity, čo sa môže odznieť na tvojej práci. Bud' opatrň a taktný a nevybíjaj si zlú náladu doma na najbližších, aby nedošlo k nedorozumeniu, ktoré by bolo ťažko vysvetliť. Hoci sa ti zdá, že ľudia sú neznesiteľní, snaž sa byť k nim zhovievavý.

REK (22.6.-22.7.)

Obdobie zmien. Nie je vylúčená ani výhodná zmena pracoviska. Domáce, trochu napäťe vzťahy vyriesť úprimným rozovorom. Budeš mať veľa rôznych nápadov, vyber si však najdôležitejší, nadriadený cieľ. Vyhne sa neskorším pochybnostiam. Neber na seba zbytočné povinnosti.

LEV (23.7.-23.8.)

Ak budeš múdro pristupovať k pracovným povinnostiam a nepreháňať s požiadavkami, bude to celkom dobrý a príjemný mesiac. V rodinnom živote sa všetko vyvíja k tvojej plnej spokojnosti. Pracovné a finančné úspechy môžeš očakávať najmä v druhej polovici mesiaca.

PAPAGA (24.8.-23.9.)

Snaž sa zbytočne nerozčulovať a vyhýbať sa konfliktom. Vo všetkých sporoch hľadaj kompromis. Zíde sa ti dobrá piateľská rada. Dbaj o fyzickú a psychickú formu, ktorá ti môže priniesť pracovné a spoločenské úspechy. Doma a medzi priateľmi príjemné, srdečné ovzdušie. (jš)

NÁŠ TEST

Čo s vašou dovolenkou?

1. Viete si rozkázať a zabudnúť na každodenné starosti?

a/ Neúplne - 4; b/ Ako-kedy - 2; c/ Niekedy - 3; d/ Výnimočne - 1.

2. Existuje niekto, kto vám zakaždým zlepší náladu?

a/ Partner - 3; b/ Deti - 4; c/ Priatelia - 2; d/ Kolegovia - 1.

3. Čo by vás na dovolenke najviac otrávilo?

a/ Zlé počasie - 4; b/ Nudní ľudia - 2; c/ Nedostatok peňazí - 1; d/ Myšlienky na prácu - 3.

4. Ako dlho vám trvá balenie kufrov pred odchodom?

a/ Veľmi dlho - 2; b/ Pár hodín - 3; c/ Chvíľu - 1; d/ Niekoľko dní - 4.

5. Keď ideš na nové, neznáme miesta, určite nezabudnete:

a/ Na mapy - 4; b/ Na kompas - 2; c/ Poradíš sa s priateľmi - 3; d/ Vziať si dosť peňazí - 1.

6. Najťahšie sa s cudzími ľuďmi dáte do reči:

a/ Vo vinárnach - 3; b/ Na pláži - 2; c/ Na prechádzke - 1; d/ Pri športovaní - 4.

7. Hlavnú úlohu pri výbere miesta, kam pojedete, hráš:

a/ Príroda - 4; b/ Finančné možnosti - 2; c/ Pamiatky - 3; d/ Príťažlivá reklama - 1.

8. Po príchode na miesto, vedia vaša prvá cesta:

a/ Do reštaurácie - 3; b/ Do prírody - 4; c/ Za pamiatkami - 2; d/ Do posteľe - 1.

9. Keď si môžete vybrať, bývate najradšej:

a/ Ďaleko od ľudí - 1; b/ V centre mesta - 2; c/ V tichej prírode - 3; d/ Podľa nálady - 4.

10. Nebolo by lepšie peniaze na dovolenkú vydať na niečo potrebnejšie?

a/ Niekedy áno - 1; b/ Vylúčené - 4; c/ Neviem - 2; d/ Možno, ale nejde to - 3.

HODNOTENIE

10-20 bodov: Zdá sa, že ste nejakí otravení. Máte iste starosti a na dovolenku sa ani veľmi netešíte. Zabudnite na to. Je leto a máte veľkú šancu načerpať nové sily. Až sa vrátite, bude všetko aj tak inak. Vy však budete v oveľa lepšej kondícii.

21-30 bodov: Trápi vás iste nedostatok peňazí na pobyt na Bahamách buď iných atraktívnych plážach. Prečo sa trápiš s čímsi, čo aj tak nezmeníte. Dôležitá je veselá myšľa, nestrácajte ju. Keď budete len chcieť, dobre si oddýchnete a pobavíte sa aj na chate alebo u priateľov.

31-40 bodov: Patríte k ľuďom, ktorí si vždy nejak poradia. Stačí chvíľu pouvažovať, a už máte plán dovolenky, ktorý vám bude každý závidieť. Leto si iste nebudeš kazíť finančnými starosťami buď pracovnými povinnosťami. Keď už nie kvôli sebe, tak kvôli rodine určite. (jš)

MENO VEŠTÍ

VÁCLAV Človek s týmto menom pochádza spravidla z roľníckej alebo remeselnickej viacdejnej rodiny. Zovňajškom sa ponáša na otca, kým povahu zdedil po matke. Obyčajne má svetlohnedé alebo hnedé vlasy, sivé, hnedé alebo modré oči a vysokú, urastenú postavu. Je schopný a základnú i strednú školu absolvouje veľmi ľahko. Má nadanie na exaktné vedy. Od najmladších rokov Václava stíha nepriazeň osudu. Nie div, že dobre vie, čo je napr. fažká práca. Za svoj úprimný vzťah k svetu a ľuďom je medzi kamarátkami, ale aj medzi učiteľmi obľúbený. Je živý, bystrý, neposedný ako ortuť, ochotný, veselý, ale uzavretý.

V láske nemá príliš veľa šťastia, ale žení sa s múdrovou, pojnovou, rozvážnou, praktickou a celkom peknou ženou. Najčastejšie sa stáva vodičom, elektrikárom, lekárnikom alebo inžinierom. V zamestnaní ho hodnotia ako dobrého odborníka,

solídneho, presného, pracovitého, aj keď trochu pomalého. Pomerne rýchlo získa majetok, ktorý mu však neprináša zadostučenie.

Václav nemá ľahký život. Často naráža na konflikty. S početnými súrodencami ho spájajú silné rodinné zväzky. Najšťastnejšie obdobie v jeho živote je medzi 27. až 40. rokom. Václav má rád zábavu, spoločnosť, dobré knihy, kino, divadlo a cestovanie. Medzi 45. a 50. rokom ho, žiaľ, stihne niekoľko neštastí. Kedže sa nestará o majetok, jeho zámožnosť sa nezväčšuje. Je originálne vtipný a má veľký zmysel pre humor. Ženy však Václava spravidla nedokážu správne oceniť a neberú ho príliš vážne. Ako vedúci je rozvážny, rozhodný a spravodlivý, ako podriadený je poslušný, vyrovnaný, spoľahlivý a svedomitý. Medzi spolupracovníkmi sa teší veľkej obľube a úcte. Často, žiaľ, chorlave na srdce a oči, ale napriek tomu sa dožíva vysokého veku, aj keď nezriedka sám. Kedže je fyzicky zdatný, veľa pomáha ľuďom, najmä vo svojom odbore. (jš)

- Vieš, ako sa môžeš dostať najspôľahlivejšie do novín?

- Ako?

- Keď ich budeš čítať a prechádzať pritom cez cestu.

- Za takého strašného lakomca sa nikdy nevydám! Tu máš svoj snubný prsteň!

- Ja že som lakomec? A kde je škatuľka, v ktorej som ti ho daroval?

- Tak vy sa chcete dať rozviesť a vravíte, že sa to s manželom už nedá vydržať. Ja si myslím, že by ste mu občas mali vyjsť v ústrety.

- Ale ved ja to robím, pán sudca! Vždy keď má výplatu, mu chodím naproti.

Seržant sa vybral na rybačku. Rozložil si veci na brehu rieky, nachystal udiču, vybral škatuľu s červíkmi a povedal:

- Potrebujem jedného dobrovoľníka. Kto sa hlásí - dva kroky vpred!

- Aká bola dovolenka? - sputuje sa Eva priateľky.

- Vynikajúca: more, pláž, slnko a dve ženy, ktoré väzili viac ako ja.

- Kristínska, - šepká zaľúbený mládenec, - ešte nikdy si ma tak vrúcnne nebozkávala. Je to azda preto, že je tma?

- Nie. Je to preto, že ja nie som Kristínska!

Vo vlaku sa zhovárajú dvaja cestujúci:

- Moja žena nevie, že sa dnes vrátim o deň skôr. Chcem ju prekvapíť.

- S kým?

Rozhovor dvoch priateľiek:

- Koľko peňazí potrebuješ mesačne na splnenie svojich osobných túžob?

- Neviem. Toľko peňazí som ešte nikdy nemala!

- Vezmi si tohto. Ten jediný mi nosí švajčiarsku čokoládu.

S N Á R

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám sníval:

Potok, kúpať sa v ňom - onedlho vyzdravie; brodif sa v ňom - dosiahneš svoj ciel; s čistou vodou - máš dobré vyliačky do budúcnosti; bystrý, neúspech, množstvo prekážok; hlboký - máš zlých priateľov; s rybami - budeš mať veľa detí; pomaly tečúci - máš lenivých spolupracovníkov; kalný - utripiš škodu buď stratu; tečúci vedľa domu - dobrý život; vyschnutý - bieda, fažké časy; naplnený krvou - čaká ťa strata krvi.

Prosif, sám - čaká ťa príjemný život; iného vidieť - máš dobrého priateľa.

Prsteň dostať - česť a sláva; stratif - niekto ťa urazí; kupovať - zamiluješ sa; veľmi cenný - príjemná budúcnosť; darovať - nemoc, starosti; nájsť - hádka, roztržky; želesný - čaká ťa fažký boj o budúcnosť; zlatý mať - budeš požehnaný na deťoch; zo slonoviny - tvoje utrpenie sa čoskoro skončí; zlomený - hádka a rozchod.

Prúd rieky, veľký a široký - slabé príjmy; dravý - urobíš niečo dobré.

Pstruh v čistej vode - šťastie, úspech; chýtať na udiču - výhra v lotérii; jest - dostaneš smutnú správu.

Puding pripravovať - si oblúbený medzi deťmi; jest - klebety.

Pudrovať sa - váž si samého seba; iných vidieť - zrada.

Pustatinu vidieť - tvoj život sa zlepší; byť na nej - pred tebou veľké starosti. (jš)

KRÁLOVSKÝ PÁR V MÚZEU. Tesne po tom, čo si anglický princ Edward a Sophie Rhys-Jonesová vedeli „áno“, objavili sa ich voskové figuríny v múzeu Madame Tussaudovej v Londýne. Gróf a grófka z Wessexu (tento titul im pred svadobou udělila královna) majú na sebe presnú kopiu svadobných šiat a verný originál je aj každý lístoček na svadobnej kyticí. Angličania si dali záležať v nadieri, že tento královský pár bude snáď na rozdiel od všetkých minulých šťastný. Ostatné královne deti - princezná Anne, princovia Charles a Andrew sa rozvedli.

JÁN PAVOL II. Onedlho bude vydaná ďalšia platňa s nahrávkami pápeža Jána Pavla II. Tentoraz pápežov hlas zaznie na platni niekoľkokrát. Pesničky (aj recitácie) budú spievať najväčšie hviezdy súčasnej populárnej hudby: Britney Spearsová, Ricky Martin, Céline Dionová a skupina N'Sync. Všetky texty pesničiek na pripravovanom albare sú vlastné verše Jána Pavla II., ktoré pápež napísal pred rokmi v Poľsku, ešte ako kardinál Karol Wojtyla. Platňa má názov *World Wide 2000* a má vyjsť v septembri t.r.

CICCIOLINA VYHRALA. Cicciolina (vlastným menom Ilona Sztalerová), známa talianska pornohviezda maďarského pôvodu a bývalá poslankyňa talianskeho parlamentu definitívne získala právo na opateru svojho šestročného syna Ludwiga. Súd rozhadol, že napriek jej bujarej minulosti je „dobrá matka“. O malého syna bojovala so svojím bývalým manželom, sochárom Jeffom Koonsom, celých šesť rokov. Ten, ako hlavný argument uviedol, že „taká“ žena nemôže vychovávať dieťa. Na snímke: Cicciolina.

BEH PRED BÝKMI. Severošpanielske mestečko Pamplona, ktoré vo svojich románoch opísal slávny americký prozaik a novinár, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Ernest Hemingway (1899-1961), opäť žije presláveným sviatkom San Fermína. Najväčšou atrakciou pre tisícky turistov je ranný beh desiatok odvážlivcov v tradičných bielych košeliach a nohaviciach s červenými šatkami a šerpami po úzkych preplnených uličkách až k aréne, kde býky súperia o život s toreadormi. Tento rok sa naštastie ranné behy obišli bez smrteľných úrazov.

Z KOMORNÍKA LOKAJ. Britská kráľovná Alžbeta II. zavila funkcie jedného zo svojich dvoch komorníkov za to, že opil jej milovaných psíkov rasy corgi whisky a džinom. Mathew King (29), obyčajne oblečený v červenej uniforme, sprevádzal královnin koč počas prehliadok a jednou z jeho povinností bolo aj kŕmenie svorky kráľovníčkých psov. Mladík sa zrejme nudil, a tak psom do jedla pridával alkohol a zabával sa na tackajúcich sa zvieratách. Mathew tieto kúsky vystrájal len počas kráľovnej neprítomnosti. Kráľovná bola vrah zdesená, keď sa o tom dozvedela. Mathew mal šťastie, že neprišiel o prácu. Z kráľovského komorníka ho degradovali na jedného zo 14 radových lokačov, drasticky mu znížili mzdu a zakázali prístup k zvieratám. Kráľovnina láska k psom je dobre známa. V súčasnosti má osemčlennú psiu svorku a zlé jazyky tvrdia, že psy sú jedinými živými tvormi, ktoré kráľovná pohľadila na verejnosti.

MILOŠŤ PRE ALIHO AGCU. Turecký atentátnik Ali Agca, ktorý sa v roku 1981 pokúsil zavraždiť pápeža Jána Pavla II., bol nedávno prepustený z talianskeho väzenia. Hoci bol za svoj čin odsúdený na doživotné väzenie, odsedel iba 19 rokov. Taliansky president Carlo Azeglio Ciampi sa totiž po mnohých prosbách odsúdeného rozhodol podpísat žiadosť o jeho omilostenie a Agca bol okamžite odoslaný do Turecka, kde má odsedieť trest za vraždu, ktorú spáchal ešte v roku 1978. Na snímke: pápež s A. Agcom.

ČINSKE ĽUDOVÉ AUTO. Firma Volkswagen China dostala povolenie na konštrukciu nového malého vozidla. Auto, ktoré ešte nemá meno, jestvuje len v príse domovných náčrtcoch. „Family car“, ako sa neoficiálne vozidlo volá, sa má začať vyrábať v roku 2003 a predpokladá sa, že bude mať mnoho spoločných znakov s typom Polo a Golf. Bude stáť okolo 12 tisíc dolárov (100 000 júanov), čo je desaťročný príjem Číňana. Dve tretiny vozidiel v tejto krajine patria úradom, firmám a taxislužbám. Dodajme, že na tisíc rodín v čínskych mestách vlastní auto iba trinásť.

SOPHIA LORENOVÁ MÁ ZÁKAZ KANDIDOVAŤ. Svetoznáma talianska filmová hviezda Sophia Lorenová (66), nemá právo štartovať vo voľbách do miestnej samosprávy vo svojom rodom kraji. Nedávno ju totiž vyškrtili z listiny kandidátov do mestskej

rady v jej rodom mestečku Puzzoli, nachádzajúcom sa na juhu Talianska. Dôvodom je fakt, že Sophia v posledných rokoch väčšinu času strávila v zahraničí, takže rozhodnutie o jej vylúčení sa zhoduje s platným talianskym voľbným poriadkom. Herečka je rozčarovaná a tvrdí, že ju z kandidovania vylúčili zámerne, aby nemohla byť zviazaná so žiadoucou politickou stranou v Puzzoli. Na snímke: S. Lorenová. (pk)

V Oravke - Studžonkách

V Harkabuze

ORAVSKÉ DREVENÉ ZVONICE

V Chyžnom

Vo Velkej Lipnici - Murovanici

V Jablonke

V Hornej Zubrici

Foto: P. Kollárik

Vyšnolapšanská dychovka. Foto: J. Bryja

DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

Zrealizujemy
Twoje
Pomysły i ...
nie zapłacisz wiele.

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel./fax (012) 634 11 27, 632 66 04

Oferujemy: jedno- i wielobarwne druki
wysokiej jakości do formatu A2, skład
komputerowy, kompleksowe opracowanie prac,
prace introligatorskie, wydawnictwa i inne

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.I</i> , (rocznik), Kraków 1993	9,00 zł
Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.III</i> , (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
J. Ciagwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	8,00 zł
Zbigniew Tobjański, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	10,00 zł
J. Ciagwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	10,00 zł
H. Homza, St. A. Sroka, <i>Štúdie z dejín stredovekého Spiša</i> , Kraków 1998	11,00 zł
<i>Miejsce w zdarzeniu – antologia współczesnych opowiadań słowackich</i> , Kraków 1998	12,00 zł
Vlastimil Kovalčík, <i>Khuz Šviatla – wybór poezji</i> , Kraków 1998	13,00 zł
Pavol Országh Hviezdoslav, <i>Deti Prometeusa</i> , Kraków 1999	20,00 zł
<i>Slovakistika v Polsku – Zborník materiálov z 1. slovakistickej konferencie</i> , Warszawa–Kraków 1999	10,00 zł

Biuro Zarządu Głównego TSP, ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków

tel.: 632-66-04 tel./fax: 634-11-27

NIP: 676-01-12-788

nr konta: Bank PKO S.A. Grupa Pekao S.A.
III/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100